

Latvijas Universitātes Žurnāls

VĒSTURE

2023

15

HISTORY

Journal of the University of Latvia

Latvijas Universitātes Žurnāls

VĒSTURE

Journal of the University of Latvia

HISTORY

Latvijas Universitātes Žurnāls

VĒSTURE

2023, 15

Journal of the University of Latvia

HISTORY

Dibinātājs

Latvijas Universitāte, reģistrācijas numurs 90000076669

“Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture” ir žurnāla “Latvijas Vēsture. Jaunie un Jaunākie Laiki” turpinājums. Šis laidieni ir minētā žurnāla 110. numurs.

Galvenā redaktore **Kristine Beķere** – *Dr. hist.*, Latvijas Universitāte

Zinātniskā sekretāre **Vanda Haferberga** – *Dr. hist.*, Latvijas Universitāte

Redakcijas kolēģija:

Ammons Českins – *Ph. D.*, Glāzgovas Universitātes Sociālo un politisko zinātņu skolas lektors
Centrāleiropas un Austrumeiropas studijās

Anderss Frejmarks – *Ph. D.*, Linneja Universitātes Mākslu un humanitāro zinātņu fakultātes
asociētais profesors

Aleksandrs Ivanovs – *Dr. hist.*, Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes profesors

Ēriks Jēkabsons – *Dr. hist.*, LU Vēstures un filozofijas fakultātes profesors

Valda Kļava – *Dr. hist.*, LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētā profesore, VFF dekāne

Samuels Kruzinga – *Ph. D.*, Amsterdamas Universitātes docents mūsdienu vēsturē

Mati Laurs – *Ph. D.*, Tartu Universitātes Mākslu un humanitāro zinātņu fakultātes profesors

Andris Levāns – *Dr. hist.*, LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētais profesors

Alans Marejs – *Ph. D.*, Lidsas Universitātes Mākslu fakultātes vecākais pasniedzējs

Silviu Miloiu – *Dr. habil. hist.*, Valahijas Universitātes profesors, Rumānijas Ziemeļu un Baltijas
studiju asociācijas prezidents

Torbens K. Nilsens – *Ph. D.*, Olborgas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes asociētais profesors

Tomašs Pudlockis – *Ph. D.*, Krakovas Jageloņu universitātes Vēstures institūta asociētais profesors

Andrijs Rukkass – *Dr. hist.*, Tarasa Ševčenko Kijevas Nacionālās universitātes Vēstures fakultātes
asociētais profesors

Inese Runce – *Dr. hist.*, LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošā pētniece

Jurijs Šlozkins – *Ph. D.*, Kalifornijas Universitātes (Bērkli) profesors, Oksfordas Universitātes
Sv. Edmunda koledžas vadošais pētnieks

Aivars Stranga – *Dr. habil. hist.*, LU Vēstures un filozofijas fakultātes profesors

Andris Šnē – *Dr. hist.*, LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētais profesors

Jānis Taurēns – *Dr. hist.*, LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētais profesors

Jons Vaičēnonis – *Dr. hist.*, Vītauta Dižā Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes profesors

Bredlijs Vudvorts – *Ph. D.*, Ņūheivenas Universitātes Mākslu un zinātņu koledžas asociētais
profesors

Žurnāls ir iekļauts SCOPUS datubāzē (no 2023. gada) un EBSCO datubāzē “Central & Eastern European Academic Source” (no 2016. gada).

Literārā redaktore **Ruta Puriņa**

Anģļu valodas teksta redaktore **Andra Damberga**

Maketu un vāka dizainu veidojusi **Baiba Lazdiņa**

Adrese: “Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture”, LU Vēstures un filozofijas fakultāte,
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, Latvija, LV-1585
Telefons: +371 67034992

Visi žurnāla raksti ir anonīmi recenzēti.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Latvijas Universitātes atļauja.

Citējot atsauce uz izdevumu obligāta.

Par publicēšanai nepieņemtiem manuskriptiem redakcija paskaidrojumus nesniedz.

Par žurnālā ievietoto citātu atbilstību oriģinālam atbild autori.

Žurnāla interneta vietne: <https://journal.lu.lv/luzv/>

© Latvijas Universitāte, 2023

ISSN 2500-9621 (drukāts)

ISSN 2592-9593 (elektronisks)

<https://doi.org/10.22364/luzv.15>

Established by University of Latvia
Registration No. 90000076669

“Journal of the University of Latvia. History” is a continuation of the journal “History of Latvia. Modern and Contemporary Period”. The current journal is the 110th volume of the series.

General Editor **Kristine Beķere** – *Dr. hist.*, University of Latvia

Scientific Secretary **Vanda Haferberga** – *Dr. hist.*, University of Latvia

Editorial Board:

Ammon Cheskin – Ph. D., Lecturer in Central and East European Studies, School of Social and Political Sciences, University of Glasgow, United Kingdom

Anders Fröjmark – Ph. D., Associate Professor, Faculty of Arts and Humanities, Linnaeus University, Sweden

Aleksandrs Ivanovs – *Dr. hist.*, Professor, Faculty of Humanities, University of Daugavpils, Latvia

Ēriks Jēkabsons – *Dr. hist.*, Professor, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Latvia
Valda Kļava – *Dr. hist.*, Associate Professor, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Dean of the Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Latvia

Samuēl Kruizinga – Ph. D., Assistant Professor in Contemporary History, University of Amsterdam, Netherlands

Mati Laur – Ph. D., Professor, Faculty of Arts and Humanities, University of Tartu, Estonia

Andris Levāns – *Dr. hist.*, Associate Professor, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Latvia

Silviu Miloiu – *Dr. habil. hist.*, Professor, University of Valachia, President, Romanian Association for Baltic and Nordic Studies, Romania

Alan Murray – Senior Lecturer, Faculty of Arts, University of Leeds, United Kingdom

Torben K. Nielsen – Ph. D., Associate Professor, Faculty of Social Sciences, University of Aalborg, Denmark

Tomasz Pudłocki – Ph. D., Associate Professor, Institute of History, Jagiellonian University, Krakow, Poland

Andrij Rukkas – *Dr. hist.*, Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Inese Runce – *Dr. hist.*, Leading Researcher, Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia, Latvia

Yuri Slezkine – Ph. D., Professor, the Graduate School at the University of California, Berkeley, Senior Research Fellow, St. Edmund Hall, University of Oxford, United Kingdom

Aivars Stranga – *Dr. habil. hist.*, Professor, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Latvia

Andris Šnē – *Dr. hist.*, Associate Professor, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Latvia

Jānis Taurēns – *Dr. hist.*, Associate Professor, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Latvia

Jonas Vaičėnonis – *Dr. hist.*, Professor, Faculty of Humanities, Vytautas Magnus University, Lithuania

Bradley Woodworth – Ph. D., Assistant Professor, College of Arts and Sciences, University of New Haven, USA

“Journal of the University of Latvia. History” is indexed in SCOPUS (since 2023) and in EBSCO database Central & Eastern European Academic Source (since 2016).

Latvian language literary editor **Ruta Puriņa**

English language editor **Andra Damberga**

Layout and cover design **Baiba Lazdiņa**

Address: “Journal of the University of Latvia. History”, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia, Aspazijas bulvāris 5, Riga, Latvia, LV-1585

Tel.: +371 67034992

All the papers published in the present volume have been subjected to double blind peer review. No part of the volume may be reproduced in any form without the written permission of the publisher. When quoting, the reference to the original publication is mandatory. Editorial board does not provide commentary regarding articles rejected for publication. Correspondence of the quotes published in the current journal to the original texts is the responsibility of authors.

Free access: <https://journal.lu.lv/luzv/>

© University of Latvia, 2023

ISSN 2500-9621 (print)

ISSN 2592-9593 (online)

<https://doi.org/10.22364/luzv.15>

Saturs / Contents

Redaktora sleja	9
Editorial	11
Raksti	
Articles	13
Jerzy Grzybowski	
Economic Emigration from Poland to Latvia in 1928–1939	
<i>Ekonomiskā emigrācija no Polijas uz Latviju, 1928–1939</i>	15
Marika Selga	
Debunking the Falsehoods of Historical Interpretations: Arnold Spekke on George Kennan’s “Soviet-American Relations, 1917–1920. The Decision to Intervene”	
<i>Maldīgu vēstures interpretāciju atspēkošana: Arnolds Spekke par Džordža Kenana grāmatu “Padomju un Amerikas attiecības, 1917–1920. Lēmums iejaukties”</i>	30
Anete Korbi	
Painted Pottery Decorative Patterns in the North-Eastern Anatolian Plateau during the Late Iron Age (8 th –7 th century BC to 330 BC)	
<i>Vēlā dzelzs laikmeta apgleznotās keramikas dekoratīvie motīvi Anatolijas ziemeļaustrumu augstienē (8.–7. gs. p. m. ē. līdz 330. g. p. m. ē.)</i>	43
Vēstures avoti	
Historical Sources	63
Teresa Rączka-Jeziorska, Paweł A. Jeziorski	
From the History of the Basilian Monks in Jēkabpils. Two Letters from the End of the 18 th Century from the Former Archive of the Borch Family	
<i>No Jēkabpils baziliāņu mūku vēstures. Divas 18. gadsimta beigu vēstules no kādreizējā Borhu dzimtas arhīva</i>	65
Ēriks Jēkabsons	
20. gadsimta pirmās puses Latgales vēstures norises: aculiecinieka un dalībnieka Jāņa Rubuļa liecība	
<i>Historical Events in Latgale in the First Half of the 20th Century: Testimony of Eyewitness and Participant Jānis Rubulis</i>	75

Recenzijas	
Reviews	89
Sanita Osipova. “Sievietes slazdā” jeb sieviešu politiskā pilntiesība un faktiskā izolēšana no valsts pārvaldes	
Recenzija par grāmatu: Ineta Lipša. Viena. Grozāmo sarakstu slazdā: sieviešu politiskā vēsture Latvijā 1922–1934. Rīga 2022. 375. lpp. ISBN10: 9934615010. ISBN13: 9789934615016	91
Ēriks Jēkabsons. Latvietis Dienvidāfrikā	
Recenzija par grāmatu: Gorelik Boris (ed.). A Russian on Commando. The Boer War Experiences of Yevgeny Avgustus. Johannesburg-Cape Town-London 2022. 270 p. ISBN 978-1-7761-9136-9	99
Mārtiņš Mintauris. Pilsēta un vienradzis	
Recenzija par grāmatu: Kuldīga un Kurzemes–Zemgales hercogiste Eiropā un pasaulē. Kuldīga 2022. 328 lpp. ISBN 978-9934-8991-3-3	103
Ziņas par autoriem	
About Authors	109

Redaktora sleja

Šis žurnāla numurs iezīmē jauna posma sākumu žurnāla pastāvēšanā. Numura sagatavošanas gaitā saņēmām aicinājumu iesniegt informāciju par žurnālu tā izvērtēšanai un iekļaušanai SCOPUS datubāzē. Drīz pēc tam sekoja priecīgā ziņa par žurnāla iekļaušanu šajā prestižajā datubāzē. Par šo panākumu jāpateicas žurnāla līdzšinējiem veidotājiem: redaktoram Jānim Taurēnam, redkolēģijas locekļiem Ērikam Jēkabsonam un Andrim Levānam, kā arī žurnāla sekretārei Vandai Visockai un Latvijas Universitātes Akadēmiskajam apgādam. Iekļaušana SCOPUS datubāzē, protams, ir žurnāla darbības kvalitātes novērtējums un arī sava veida atzinība. Taču visvairāk prieka ir par to, ka līdz ar žurnāla iekļaušanu SCOPUS Latvijas vēsturniekiem un ar vēstures pētniecību saistīto zinātņu pārstāvjiem ir radusies vēl viena iespēja publiskot savus pētījumus starptautiskā vidē un aizvien vairāk iekļauties starptautiskā zinātnes aprītē. Tas gan nozīmēs arī pakāpenisku žurnāla valodas mainīšanu vairāk uz angļu valodu.

Šis ir arī pirmais žurnāla numurs pēc tā redaktora maiņas. Redaktora pienākumu pārņemšanu un šī numura sagatavošanu ir pavadījušas dažādas pārdomas par to, cik svarīgi ir ne tikai izziņāt jaunus faktus un atrast jaunus avotus, bet tieši publiskot savus pētījumus, padarīt tos pieejamus citiem pētniekiem un interesentiem. Likumsakarīgi – lai to nodrošinātu, ir arī nepieciešams, lai Latvijā pastāvētu pietiekoši daudz un dažādi fokusētu vēstures nozares periodisko izdevumu, kuros publicēt izpētīto un uzrakstīto. Ceru turpināt manu priekšgājēju iesākto un arī turpmāk piedāvāt izdevumu “Latvijas Universitātes Žurnāls. Vēsture” kā vienu no šādām publicēšanās iespējām. Sākot ar šo gadu, atgriezīsimies arī pie divu atsevišķu numuru izdošanas katru gadu.

Žurnāla redkolēģija šogad ir papildināta ar līdz šim iztrūkstošo Polijas pārstāvi – Krakovas Jageloņu universitātes Vēstures institūta asociēto profesoru Tomašu Pudlocki. Priecājos arī par līdzšinējā žurnāla redaktora asociētā profesora Jāņa Taurēna gatavību turpināt darbu pie žurnāla redakcijas kolēģijas locekļa statusā.

Šajā – 2023. gada pirmajā – žurnāla numurā piedāvājam lasītājiem trīs rakstus un divas ļoti interesantas avotu publikācijas.

Varšavas Universitātes profesors Jerži Gžibovskis savā pētījumā aplūko ekonomisko emigrāciju no Polijas uz Latviju laika posmā no 1928. līdz 1939. gadam. 30. gados sezonālā migrācija uz Latviju, lai strādātu lauksaimniecībā, veidoja ļoti ievērojamu daļu no visas Polijas sezonālās migrācijas. Rakstā atspoguļota gan emigrācijas dinamika un iemesli, gan arī tās praktiskās īstenošanas aspekti – nolīgšana darbam Latvijā un transports uz Latviju, darba organizācija un samaksa, attiecības ar darba devējiem Latvijā, kā arī emigrantu reliģiskā dzīve un ikdienas paradumi.

Latvijas Universitātes doktorantes Marikas Selgas pētījums piedāvā iespēju sīki izsekot notikumam, kas spilgti ilustrē latviešu trimdas un diplomātiskā dienesta centienus padomju okupācijas laikā vismaz savās mītnes zemēs, īpaši ASV, uzturēt dzīvu Latvijas Republikas neatkarības ideju, kā arī rūpēties par Latvijas vēstures izziņāšanu un skaidrošanu mītnes zemju sabiedrībā. Marikas Selgas analizētais notikums – Arnolda Spekkes mēģinājums 1958. gadā atspēkot populārajā Džordža Kenana grāmatā izteiktos apvainojumus latviešiem – ir lielisks piemērs plašākiem procesiem, kas norisinājās trimdā.

Latvijas Nacionālā arhīva pētnieces Anetes Korbi uz maģistra darba bāzes veidotais raksts pievēršas Latvijas reģionam svešākai problemātikai – tas analizē apgleznotās keramikas dekorus, kas sastopami Anatolijas ziemeļaustrumu augstienē vēljā dzelzs laikmetā. Raksta autore secina, ka šī perioda apgleznotās keramikas izstrādājumu rotājumu motīvi ir ļoti dažādi, liekot domāt, ka apgleznotai keramikai ir bijusi būtiska nozīme kultūras identitātes vērtību izpausmēs.

Šajā žurnāla numurā publicēti arī divu avotu teksti, kas abi skar Latvijas austrumu reģiona vēsturi. Latvijas Universitātes profesors Ēriks Jēkabsons ir sagatavojis publicēšanai Latgales sabiedriskā darbinieka Jāņa Rubuļa atmiņas, kuras raksturo Latgales latviešu nacionālās atmodas procesus. Jānis Rubulis piedalījies Latgales kongresā, Latviešu strēlnieku pulku izpildkomitejas (Iskolastrela) Latgaliešu strēlnieku sekcijas darbā, Latvijas Neatkarības karā, Satversmes sapulces un Saeimas darbībā, un viņa atmiņas satur daudz interesantu un pētniekiem neapšaubāmi noderīgu detaļu par šiem notikumiem.

Otrs publicētais vēstures avots ir divas 18. gadsimta vēstules, kuras baziliāņu mūki no Jēkabpils rakstījuši Varakļānu muižas īpašniekam Mihailam fon der Borham. Vēstules ir informatīvi bagātas un satur ziņas ne tikai par baziliāņu mūku vēsturi Jēkabpilī, bet arī par pašu pilsētu 18. gadsimtā un to, ar kādām praktiskām grūtībām – finanšu problēmām, transportēšanas sarežģītību, speciālistu nepieejamību – nācās saskarties mūkiem, mēģinot uzcelt savu baznīcu. Šīs vēstules lasītājiem tiek piedāvātas oriģinālā – poļu valodā, kā arī to saturs brīvi pārstāstīts angļiski. Vēstules tulkojuši un publicēšanai sagatavojuši Polijas Zinātņu akadēmijas pētnieki Terēza Račka-Jezjorska un Pavels Jezjorskis. Ceru, ka šo ārkārtīgi interesanto vēstuļu publikācija varētu pamudināt arī pētniekus Latvijā vairāk pievērsties šobrid salīdzinoši tik maz pētītajai 18. gadsimta vēsturei.

Kā tas tradicionāli ierasts, žurnālu noslēdz recenzijas par vairākiem nesen iznākušiem nozīmīgiem zinātniskiem pētījumiem.

Kristīne Beķere

This issue marks the beginning of a new phase in the journal's existence. During preparation of the current issue, we received a call inviting us to submit the information of the journal for consideration to be included in the SCOPUS database. The happy news of the journal's inclusion in this prestigious database followed soon after. For this success we have to thank the previous creators of the journal: the editor Jānis Taurēns, the editorial board members Ēriks Jēkabsons and Andris Levāns, as well as the journal secretary Vanda Visocka and the University of Latvia Press. The inclusion in the SCOPUS database clearly is a recognition of the journal's quality and simultaneously an approbation. Above all, I am most pleased that the inclusion of another journal in SCOPUS yields a further opportunity to Latvian historians and representatives of the sciences related to historical research to publish their research in an international environment and to become ever more integrated into the international scientific community. This will also mean a gradual shift of the journal's content towards English language.

Furthermore, it is the first issue of the journal since the change of editor. Taking over the editorship and preparing this issue was accompanied by various reflections on the importance of not only finding new facts and sources, but also of publishing our research and making it accessible to other researchers and interested parties. Naturally, in order to ensure this, it is necessary to have a sufficient number and variety of focused historical periodicals in Latvia, in which to publish the research and writings. I hope to continue the work launched by my predecessors, and uphold "The University of Latvia Journal. History" as one of such publishing opportunities. Starting this year, we will also return to publishing two separate issues annually.

This year, the editorial board of the journal has been joined by a Polish representative – Tomasz Pudłocki, Associate Professor at the Institute of History, Jagiellonian University. I am delighted that the previous editor, Associate Professor Jānis Taurēns will continue his work as a member of the editorial board.

In the current – the first – issue of 2023, we offer the readers three articles and two absorbing source publications.

Jerzy Grzybowski, Professor at the University of Warsaw, examines economic emigration from Poland to Latvia between 1928 and 1939. In the 1930s, seasonal migration to Latvia to work in agriculture accounted for a very significant proportion of all Polish seasonal migration. The article presents the dynamics and reasons for emigration, including the practical aspects of its implementation – hiring for work in Latvia and transport to Latvia, work organisation and remuneration, relations with employers in Latvia, as well as the religious life and daily habits of emigrants.

The research by Marika Selga, a doctoral student at the University of Latvia, offers an opportunity to trace in detail an event that vividly illustrates the efforts of Latvian exiles and the diplomatic service during the Soviet occupation, at least in their host countries, especially in the USA, to keep alive the idea of the independence of the Republic of Latvia, as well as to promote the knowledge and explanation of Latvian history amongst the societies of their host countries. The event analysed by Marika Selga – Arnold Spekke's attempt in 1958 to refute certain accusations against Latvians in the popular J. Kennan's book, is an excellent example of the broader processes in exile.

The article by Anete Korbi, a researcher at the Latvian National Archives, based on her master's thesis, focuses on a more unfamiliar issue for the Latvian region – it analyses the decorations of painted pottery found in the north-eastern highlands of Anatolia in the Late Iron Age. The author concludes that the motifs of painted ceramic decoration of this period are highly diverse, suggesting that painted ceramics played a considerable role in the expression of cultural identity values.

This issue of the journal includes the texts from two sources, both of which pertain to the history of Latvia's eastern region. Professor Ēriks Jēkabsons of the University of Latvia has prepared for publication the memoirs of the Latgalian public figure Jānis Rubulis, which describe the processes of Latvian national awakening in Latgale. Jānis Rubulis participated in the Latgale Congress, the work of the Latgalian Riflemen Section of the Executive Committee of the Latvian Rifle Regiments (*Iskolastrel*), the Latvian War of Independence, the Constitutional Assembly and the *Saeima*, and his memoirs contain plentiful interesting and undoubtedly useful details about these events.

The second historical source published in this issue consists of two 18th-century letters written by Basilian monks from Jēkabpils to Michael von der Borch, the owner of Varakļāni manor. The letters are rich in information about the history of the Basilian monks in Jēkabpils, as well as the town itself in the 18th century. They also describe the practical difficulties encountered by the monks – financial problems, transport difficulties, unavailability of specialists – in their aspiration to build their church. These letters are presented to the readers in the original language – Polish, and their contents are freely reiterated in English. The letters have been translated and prepared for publication by Teresa Rączka-Jeziorska and Paweł Jeziorski. I hope that the publication of these letters may encourage the researchers in Latvia to explore the currently relatively little-studied history of the 18th century.

In line with the tradition, the journal concludes with reviews of several recently published consequential scientific books.

Kristine Beķere

Raksti

Articles

Economic Emigration from Poland to Latvia in 1928–1939*

Ekonomiskā emigrācija no Polijas uz Latviju, 1928–1939

Jerzy Grzybowski, PhD (Dr. hab.)

Professor at the Department of Central and East European Intercultural Studies

University of Warsaw

Dobra str. 55, 00-310 Warsaw

E-mail: jgrzybowski@uw.edu.pl

The economic emigration from Poland to Latvia was a consequence of the socio-economic situation in both countries. The internal determinants of emigration were agrarian overpopulation and poverty in the Polish countryside. In this situation, many people saw a chance to improve their lives abroad. The problem of the overabundance of labourers in rural Poland coincided with a period of economic growth in Latvia. At a time when Poland was struggling with overpopulation and an excess of labour in the countryside, the Baltic country faced scarcity of hands in agriculture. The emigration movement to Latvia lasted from 1928 to 1939. The number of Polish workers employed in Latvian agriculture is estimated at over 100,000 people. The aim of the article is to analyse the origins, course and consequences of economic emigration from Poland to Latvia during this period.

Keywords: Poland, Latvia, interwar, agriculture, seasonal emigration.

Ekonomiskā emigrācija no Polijas uz Latviju bija abu valstu sociālekonomiskās situācijas sekas. Iekšējie emigrācijas faktori bija agrārā pārapdzīvotība un nabadzība Polijas laukos. Šādā situācijā daudzi cilvēki saskatīja iespēju uzlabot savu dzīvi ārzemēs. Strādnieku pārpalikuma problēma Polijas laukos sakrita ar ekonomiskās izaugsmes periodu Latvijā. Laikā, kad Polija cīnījās ar pārapdzīvotību un darbaspēka pārpalikumu laukos, Baltijas valstī trūka darbaroku lauksaimniecībā. Emigrācijas kustība uz Latviju ilga no 1928. līdz 1939. gadam. Tiek lēsts, ka Latvijas lauksaimniecībā nodarbināto poļu strādnieku skaits bija vairāk nekā 100 000 cilvēku. Raksta mērķis ir analizēt ekonomiskās emigrācijas no Polijas uz Latviju izcelsmi, gaitu un sekas šajā periodā.

Atslēgvārdi: Polija, Latvija, starpkaru periods, lauksaimniecība, sezonālā emigrācija.

* The publication has been prepared in the framework of a research project (registration No. 2018/31/B/HS3/02042), funded by a grant from the National Science Centre, Poland.

Introduction

Economic emigration from Poland to Latvia in the interwar period was the result of the socio-economic situation in both countries. The immediate reason for this emigration was poverty in Poland, which most severely affected the rural population, and access to the foreign labour market. Agrarian overpopulation in Poland led to a constant increase in the number of “redundant people” in the countryside, comprising 3 to 5 million (almost 1/4 of the total rural population) in the interwar period. One of the ways to at least partially relieve this problem was seasonal emigration. Agrarian overpopulation and unemployment in the Polish countryside coincided with increasing labour shortages in Latvian agriculture, which were due to a reduced birth rate. During the war and the first post-war years, and the growing migration of the rural population to better-paid jobs in industry and construction all contributed to that shortage.¹ The number of foreigners employed in Latvian agriculture grew over time. In the seasonal year 1938/1939, about half of the 150,000 hired agricultural workers in Latvia were foreigners. The Latvian authorities regarded the growing dependence on foreign workers for further economic development as a problem, but they could not do without them. Until the mid-1930s, Lithuanians predominated among the foreign workers. However, in the following years, their place was taken by Poles.²

Legal basis for emigration

Until 1938, the movement of workers from Poland to Latvia was possible due to interdepartmental agreements concluded by the Polish side (Ministry of Social Welfare) with the relevant Latvian institutions,

which acquired the right to bring in foreign workers from the state authorities. From 1928–1935, these institutions were professional agricultural unions; from 1935, their role was taken by the Latvian Chamber of Agriculture. With seasonal emigration to Latvia constantly on the rise, an international agreement between Poland and Latvia became necessary to regulate the emigration movement. On 29 October 1938, the “Agreement between the Republic of Poland and the Republic of Latvia on Polish agricultural, seasonal and other workers” and two supplementary agreements between the ministries of both countries (Ministry of Social Welfare, Ministry of Treasury of the Republic of Poland and Ministry of Finance of Latvia) were concluded. The agreement guaranteed the emigrants, among other things, the same rights as Latvian workers in terms of labour protection, medical assistance, arbitration, and labour courts.³

Recruitment and transportation

At the highest level, the Ministry of Social Welfare and the Ministry of Foreign Affairs were responsible for recruiting economic migrants to Latvia. At the medium level, the voivodeship authorities dealt with recruitment, which included, e.g., supervising recruitment, issuing passports, examining appeals against decisions of district administrative authorities and issuing re-emigration certificates. The lowest instance responsible for recruitment was the State Employment Agency. After the liquidation of this institution in 1934, the district authorities took over its functions.⁴

The Polish side defined the recruitment area. Its choice was guided primarily by geographical, economic and social considerations, such as proximity to Latvia,

fragmentation of farms, unemployment rate, and the number of redundant workers. The quota of emigrants was divided between individual voivodeships that met the above criteria.⁵ The emigrants obtained free visas issued by Latvian consulates.⁶

The analysis of the available sources shows that the supply of labour significantly exceeded the demand.⁷ State offices and agencies were overwhelmed with applications from citizens wishing to go to work abroad, who, for various reasons, had not been recruited.⁸

Recruitment was not always problem-free. Among the sources of difficulties were misunderstandings resulting from poor cooperation between the Polish administration and foreign representatives of the recruiting organizations.⁹ Another obstacle was inadequate selection of candidates. The criteria were supposed to be the applicants' economic situation, health condition, and agricultural skills. However, medical examinations were, in many cases, superficial and formal.¹⁰ Often everyone was accepted indiscriminately, except for those who had a contagious disease.¹¹ Moreover, the voivodeship authorities sometimes recruited urban dwellers who were not suitable for agricultural work in order to reduce unemployment in the country at all costs.¹² With time, this became a source of misunderstandings and conflicts.¹³ High competition for a limited number of available jobs led to corruption and abuse by local officials and recruitment officers.¹⁴

The transport of the contracted workers was organized by rail.¹⁵ On the journey from Poland to the place of work in Latvia, the worker covered 25% of the cost of travel to the Polish-Latvian border, whereas the Latvian side paid for the section of the journey leading through Latvia.¹⁶ Upon arrival, the emigrants, for the duration of the formalities related to their stay, were accommodated in distribution

points equipped with dormitories. Here, they were divided into smaller groups and directed to smaller distribution points. Employers chose workers who went with them to their workplaces, then all formalities were arranged and contracts were signed.¹⁷

Illegal emigration

In addition to the officially arranged recruitment, there was also illegal emigration to Latvia. Illegal emigration was local in scope and concerned two Polish counties adjacent to the Polish-Latvian border: Braślów and Dzisna in the Vilnius Voivodeship. The proximity and a certain leakiness of the state border meant that some residents of Polish border towns who, for various reasons, had not been recruited, could not resist the temptation to go to Latvia illegally and look for work on their own. If an illegal worker who had found an employer got caught, the Latvian authorities imposed administrative fines ranging from 10 to 20 lats (20 lats were equivalent to a month's wages). After paying this fine, the worker and the employer had to go to the local employment office to conclude an employment contract.¹⁸ The analysis of the available sources shows that this was generally not a crucial problem for illegal immigrants. However, if an illegal immigrant did not find a job, he was deported to Poland, where he could face several weeks of detention for crossing the border illegally.¹⁹

The Polish authorities tried to prevent illegal departures to Latvia. In March 1931, the Emigration Office (in Polish – *Urząd Emigracyjny*) applied to the officials of the Vilnius Voivodeship with a request to tighten border control to prevent workers without passes and contracts from crossing the Polish-Latvian border.²⁰ However, this did not seem to have been very effective.²¹

The scale of illegal emigration to Latvia is impossible to determine due to the lack of relevant statistics. The Latvian Chamber of Agriculture estimated the number of workers employed illegally in Latvian agriculture at about 5,000 people in 1935 and 2,000 (in 1936).²²

Illegal immigrants were in a much worse situation than their officially recruited colleagues. They could not conclude a contract and therefore were at the mercy of their employers. An illegally employed farm hand could not transfer the money he earned to his home country, and in case of illness or an accident at work, he did not have any social security.²³

The dynamics of departures, the number and characteristics of emigrants

The first seasonal emigrants from Poland appeared in Latvia in 1928. In the following years, the demand for labour in Latvia increased, because, after the global economic crisis, Latvian economy began to record rapid growth. It is impossible to determine the exact number of Polish economic migrants in Latvia. Official statistics only provide the number of departures, so, if emigrants went to Latvia more than once, they were counted several times. In addition, we lack data on illegal emigrants, the exact number of which remains unknown to obtain a complete picture. With a high degree of probability, we can assume that about 100,000 Polish agricultural workers passed through Latvia. At the beginning, the emigration of Polish agricultural workers to Latvia was seasonal. Typically, the season lasted for 7–8 months: from mid-April to mid-November. Some emigrants decided to stay in Latvia during the winter season, from mid-November to mid-April. As time

passed, more and more workers stayed on for the winter. In this way, emigration began to lose its original seasonal character and the characteristics of semi-permanent emigration. This shows that the workers found better living and working conditions there than in their home country.²⁴ In the late 1930s, the Polish authorities

Table 1.

Dynamics and number of Polish seasonal emigrants to Latvia

Year	Emigration	Remigration	Number of emigrants who stayed during the winter season
1928	1337	?	?
1929	654	?	?
1930	655	399	256
1931	1748	1471	277
1932	1882	1382	500
1933	4813	487	4326
1934	11 993	10 120	1873
1935	16 114	15 120	813
1936	19 620	17 250	2370
1937	22 831	19 219	3612
1938	17 844	12 103	5741
1939	12 000	?	?

Own study based on: Report of the 1st Department of the Ministry of Foreign Affairs on economic and seasonal emigration, 1939. AAN, 2-1-9596, pp. 11–12; Report and conclusions submitted by a delegation from the Vilnius Chamber of Agriculture after a trip to Latvia on 5–10 October 1938. LCVA, 148-1-856, pp. 39–41.

recognized that the number of semi-seasonal emigrants outnumbered the seasonal ones. According to the Polish Ministry of Foreign Affairs, there were about 40,000 Poles working in Latvia in 1938, but only about 17,000 of them had signed up in the spring of the same year.²⁵

In terms of regional origin, agricultural migrants in Latvia represented a mosaic. However, the vast majority of emigrants were inhabitants of the Vilnius Voivodeship. In 1931, 82.4% of all Polish seasonal workers in Latvia came from the Vilnius Voivodeship.²⁶ In the mid-1930s, a gradual increase can be observed in the number of migrants from other parts of Poland (from the following voivodeships: Białystok, Nowogródek, Lublin, Łódź, and Warsaw). However, the 15 districts of the Vilnius and Nowogródek voivodeships were still in the lead. Of these, the four northernmost districts ranked first: Braślów, Dżisna, Święciany, and Postawy.²⁷

A characteristic feature of Polish seasonal emigration from Poland to Latvia was the preponderance of women over men.²⁸ The high share of women in the emigration movement was due to a lack of female rather than male workers in Latvian agriculture. The reason for this was that the Lithuanian authorities opposed the increase in women's quotas. Consequently, Latvia could count only on Poland.²⁹ The high percentage of women emigrating to Latvia was a negative feature of the emigration movement for Poland. It led to a scarcity of female labour in the emigrants' home regions, and because of the lower wages earned by women, the material benefits of emigration for the Polish state were reduced. Therefore, the Polish side tried to raise the percentage of men, but the authorities in Warsaw were not always able to force the Latvians to change their position.³⁰ Nevertheless, over time, the predominance of women

diminished: Between 1933 and 1937, the percentage of women decreased from 85% to 57%.³¹

The age structure of emigrants depended on the needs of employers. The reported demand was mainly for people in the prime of life. The majority of emigrants in Latvia were aged 20 to 29 (55–60%). The emigrants aged 30 to 49 (30%) ranked second. Among this group, many emigrated with their families. It is worth noting that there was also a large group of people aged 17 to 19 (7–12%), notwithstanding the fact that workers under 18 could not migrate legally. Seasonal migrants in Latvia were almost entirely recruited from the rural population: smallholders and landless. Owners of larger plots (over 20 ha) accounted only for a negligible percentage (less than 1%). The ethnic and religious composition of the emigrants was diverse because the majority of seasonal emigrants in Latvia came from areas with a very diverse religious and national structure. The dominant element among the emigrants were Roman Catholics, who constituted slightly more than half of all seasonal workers. The second place was taken by Orthodox believers, who accounted for over 1/3 of all emigrants. In the third place were the Old Believers, whose number never exceeded 10%.³² In terms of nationalities, Poles (approx. 60%) and Belarusians (approx. 35%) dominated. There were also representatives of other national groups (for example, Lithuanians, Russians). The high percentage of representatives of national minorities can be explained primarily by the area of recruitment, which comprised a significant percentage of non-Polish population. Traditionally, nationality in the eastern territories of the Second Polish Republic was identified with religious affiliation: Catholics were counted as Poles, Orthodox as Belarusians. However, this identification was only partially correct.

While among Orthodox peasants, the cases of stating Polish nationality were exceptions, among Catholics, the percentage of Belarusians was sometimes significant. Given this circumstance, we can assume that the number of emigrants of Belarusian nationality must have been slightly higher than the one listed in the official statistics.

Work organization and salary

Most of the Polish agricultural workers in Latvia worked on farms located in Zemgale, Vidzeme and Kurzeme, where the competition of workers from other countries was the weakest. Only a few Polish emigrants found employment in Latgale, the most impoverished part of Latvia.³³

Employment contracts defined the working conditions of seasonal workers in Latvia. They were signed by the employer, the worker and the local employment office. According to agreement, the worker was to perform the work indicated to him by the employer or his deputy and to handle the employer's goods and tools with care. Emigrants benefited from the same labour protection care, the right to work, professional organization, social and medical care, and assistance for the unemployed, as Latvian workers.³⁴ Each time the bilateral agreement for the current year was signed, the amount of the monthly remuneration of the seasonal worker was determined. Men earned slightly more than women. In winter, wages were naturally lower than in summer. Under the terms of the contract, the wages of a Polish worker were to be identical to that of a local worker, but in reality, Poles earned less. On average, the wages of Polish workers in Latvia were 18.5% lower than those of Latvian workers.³⁵ Thanks to the subsidization of agriculture by the Latvian authorities, it became possible to gradually raise the wages

of Polish workers at a time when wages in Latvia were decreasing. The officials in Riga were aware of the growing dependence of the further development of domestic agriculture on foreign labour, so they had to meet the expectations of Poles.³⁶

The workers could send the money they earned to their home country via postal orders. In 1936, a compulsory bank intermediation in transferring money abroad was introduced, along with a regulation of fees.³⁷ According to the data of the Central Statistical Office, PLN 7,730,000 were sent to Poland in 1937 and PLN 7,000,000 – in 1938. The actual size of the sums transferred was slightly higher because they did not include the money imported directly by the returnees.³⁸ Nevertheless, it was much less than contributed by the Polish seasonal workers who had found employment in Germany (in 1938, the sum amounted to PLN 33 million).³⁹

Relations with employer and local community

The Polish seasonal workers had daily contact with the employers and their families. The mutual perception of Polish workers and Latvian hosts were also influenced by differences in the approach to work organization. The average Latvian farmer who employed Polish workers did not come from a great landowning family but was an ordinary peasant, usually working together in the field with the worker. The Latvian hosts were very hard-working and physically strong, and they demanded the same from their employees. The personal participation of the host in all the work on the farm increased the pressure on the worker to work harder.⁴⁰ Not all emigrants were able to cope with this challenge. Having different standards at home, they sometimes rebelled against

the rules on Latvian farms, and the most desperate ones – about 10% of agricultural workers per year – even left their jobs after a few days and returned to Poland.⁴¹

As for the ability to adapt to local conditions and the pace of work, there were visible differences between workers from the Vilnius and Nowogródek regions and workers from the central and southern parts of Poland. The former did not have high expectations of their employers, and sometimes they did not even demand the standard provided for in the contract. Economic emigration from this region to Latvia had a long tradition, so the emigrants knew quite well what conditions awaited them and were prepared for them. Workers from the Vilnius region efficiently adapted to the local terms. Not only did they uphold their contracts, but were even willing to stay in Latvia during the winter season. Seasonal workers from other parts of Poland had other reasons. This group included people who had previously worked as seasonal workers in Germany. Hence, they could compare working conditions in Latvia with those in Germany.⁴²

In contacts with the employer, Polish workers mainly used Russian. Latvian farmers and Polish workers from the eastern, formerly Russian part of Poland knew this language relatively well,⁴³ whereas the workers from the central and southern voivodeships had trouble with it.⁴⁴In places of mixed nationalities (e.g. in Zemgale), the language of communication between workers and employers could be Polish or the Polish-Belarusian dialect. The latter was used to the same extent by both sides. As history shows, there were examples of immigrants gradually mastering the Latvian language to the degree that allowed them to communicate with employers relatively freely, especially on topics related to their work. This particularly applied to the workers who spent more than one season in Latvia.⁴⁵

Although Polish workers in Latvia had quite limited opportunities to interact with the local community, they could not fail to attract its attention. For most emigrants, contact with Latvian culture was a completely new experience. Poles admired Latvian farmers and were impressed by the modern agriculture in Latvia. In the eyes of Latvians, Polish agricultural emigrants were, to a certain extent, a showcase for Poland. The poverty of the emigrants resulted in the creation of a dubious stereotype of Polish workers within Latvian society. The Latvian press published articles about the lower level of personal culture, reckless and irresponsible behaviour of male and female workers. Some representatives of the Latvian political scene showed keen interest in the issue of Polish seasonal emigrants. This topic appeared in the discussion around the advisability of importing foreign labour. During the period of parliamentary democracy (until May 1934), articles about the unacceptable treatment of Polish workers appeared in the left-wing press. Among others, the Polish section of the Latvian Social Democratic Workers' Party took the floor and spoke up for the workers. Social democratic politicians criticized the agricultural policy of the centre-right governments, blaming them for bringing cheap foreign labour into the country. These politicians, however, were not guided by concern for the welfare of Polish workers but by cold calculation.⁴⁶

Religious life. Customs

The time the workers spent abroad was not entirely consumed by work. Their spare time was spent differently depending on the situation and their preferences. Seasonal emigrants came from a conservative rural environment. The Polish-Latvian

agreement of 29 October 1938 included a provision that Polish agricultural workers had the right to receive spiritual care in Polish language and to participate in church services.⁴⁷ The push by the Polish side for the possibility of providing pastoral care to emigrants by Polish clergy was not only due to the desire to meet the spiritual needs of seasonal workers, but it had a broader political and national context. In Latvia, there was a relatively sizeable Polish minority, which was of Catholic faith. The authorities in Riga made every effort to replace the traditionally strong Polish influences in the church with Latvian ones. They wanted to prevent the newly arrived clergy members from Poland from conducting pastoral activities among local Poles.⁴⁸ The authorities in Warsaw, on the contrary, followed the intention of sending priests from Poland not only to lead the ministry among seasonal workers, but also to secretly conduct pastoral activity among the indigenous Polish population in Latvia.⁴⁹

According to the contract, the workers were entitled to one free Sunday a month, and the Catholic holidays of the Ascension of the Lord and the Assumption of the Blessed Virgin Mary were days off work.⁵⁰ Nonetheless, an examination of the available sources suggests that workers' attendance of the church services in Latvia left much to be desired. Sometimes, the hosts were reluctant to release workers for services. In most cases, however, emigrants did not attend church because of the distance from their workplace, since the network of Catholic parishes across Latvia was relatively thin. In addition, many workers preferred to work on Sundays, because for work in the field on Sundays or holidays the worker received double remuneration.⁵¹

Staying abroad caused changes in the behaviour of many emigrants. One of

the manifestations of these changes was sexual behaviour. Loneliness, the need to create close relationships, and the ease of establishing close contact because of the housing conditions facilitated sexual promiscuity among many young people. Accidental sexual contacts often resulted in unplanned pregnancies among young female workers. It is impossible to obtain statistical data on these incidents, but they were not marginal and isolated.⁵² In the vast majority of cases, the fathers of these children were Polish seasonal workers, rarely – the locals.⁵³ Illegitimate children became a source of problems for the Polish authorities, as their maintenance predominantly was left on the shoulders of the Polish consular service. In 1937, the Polish consular assistant finally sent the children back to Poland. This action was not only due to economic considerations, but also intended to prevent the Latvian authorities from assimilating the children into Latvian culture.⁵⁴ At the beginning of 1938, in consultation with the provincial authorities, the Polish Consulate in Riga organized a collective transport of illegitimate children who lived at the state's expense in Latvian nurseries.⁵⁵

The separation from the families, the low cultural level and the hard, stressful work often meant that the leisure time was spent drinking alcohol and partying. The Minister of Public Affairs of Latvia Alfreds Bērziņš believed that Polish agricultural workers were generally the element disturbing the peaceful life of the Latvian countryside.⁵⁶ There were cases when workers organized large parties, which caused dissatisfaction in the local community. Therefore, in June 1938, the Polish Consulate issued a communiqué informing that before scheduling a party, the relevant public administration must give its permit. Alcohol abuse was the most common cause of unpleasant incidents involving immigrants. It is impossible to determine

the scale of this phenomenon, but several examples allow us to conclude that such incidents were not isolated cases.⁵⁷ Naturally, such incidents were inevitable in such a large group of people. The analysis of the abovementioned incidents shows that the workers were both victims and perpetrators of brawls and murders, while the local population acted as external witnesses and observers. It is no coincidence that the Polish Ministry of Foreign Affairs expressed regret that seasonal emigrants, in Latvians' eyes, undermined the image and reputation of the Polish state.⁵⁸

Contacts with the Polish authorities and the diaspora

After leaving Poland, the emigrants could receive support. Taking care of Polish citizens staying abroad was one of the essential duties of the Polish consular service. In Latvia, the affairs of economic migrants were dealt with by the Consulates in Riga and Daugavpils. The most common everyday activities of the consulates involved passport issue. The scope of duties of consular employees also included helping workers settle disputes between them and their employers. The workers complained to the consulates about working conditions and poor treatment by employers. The consular officers also made regular inspection trips to examine the working conditions of Polish employees. If the allegations against the employers were justified, consular staff sometimes advised the emigrants to take the case to court. Polish consulates in Latvia had a Legal Aid Fund to cover the costs of trials.⁵⁹

Providing all workers with proper consular protection was not an easy task. Most workers were unfamiliar with the law, many were illiterate and socially passive. Instead of asserting their rights or

informing the consulate about the harm incurred to them, they resigned to their fate.⁶⁰ In addition, diplomats could not reach all the corners where Polish emigrants worked, so some workers felt that the consular service did not fulfil its duties and did not provide proper care to Polish citizens working abroad.⁶¹

According to the Polish authorities, seasonal workers could become an impulse to revive the local Polish diaspora. The main link between the Polish minority and seasonal workers was the Polish weekly *Nasze Życie* (Our life), published in Riga. For this purpose, in 1936, *Nasze Życie* published a regular column entitled "The Corner of the Polish Agricultural Worker", devoted to the issues topical to seasonal emigrants in Latvia. The Polish authorities made every effort to encourage workers to read the newspaper and subscribe to it.⁶²

In 1938, in cooperation with the local Polish diaspora, the Polish authorities intensified cultural and educational work among the emigrants. They initiated activities aimed at associating them with cultural and academic organizations.⁶³ The Ministry of Foreign Affairs believed that Polish emigration to Latvia would increase the influence of Poles in the country.⁶⁴ According to the Polish-Latvian emigration system, apart from Sundays and holidays observed in Latvia, the Polish national holidays – 3 May (Constitution Day) and 11 November (Independence Day) – were also treated as holidays for Polish workers.⁶⁵ These holidays created opportunities to involve workers in their celebrations. In 1938, the Consulate in Riga, together with the local Polish community, organized celebrations of Constitution Day and Independence Day in the places with the most significant clusters of Polish seasonal workers. In 1938, they organized ceremonies in Jelgava and Liepāja with the participation of local Poles and seasonal workers.

The consulate in Riga assessed the results of the above undertakings very positively, and intended to continue them in 1939.⁶⁶

However, other accounts show that these cultural and educational activities did not have a great impact. Most seasonal workers were not interested in socio-cultural activities or in maintaining contact with compatriots living in the diaspora. They went abroad for bread and worked hard to earn as much as possible to support themselves and their families. Hence, they had neither time, strength, nor money to participate in social life. Contacts with the diaspora were sporadic. The above-mentioned weekly magazine *Nasze Życie* was subscribed to by only 2–3% of the workers, while the majority showed no interest in it. This was partly due to the significant percentage of illiterate and semi-illiterate emigrants.⁶⁷

Epilogue

The outbreak of World War II put an end to the emigration of Polish workers to Latvia. At the time of the German attack on Poland, there were thousands of Polish economic emigrants in Latvia. The results of the 1939 campaign directly impacted the fate of the emigrants. Most of the emigrants came from the areas that fell under Soviet occupation in the fall of 1939. In October 1939, part of the Vilnius region (including Vilnius) was handed over to Lithuania by the USSR authorities. It is known that in November and December 1939, some Polish seasonal workers left Latvia and went to places of residence in Poland. Based on data from the Latvian Ministry of Foreign Affairs, Ēriks Jēkabsons estimated that approximately 9,500 Polish workers left their jobs and returned home in the autumn of 1939, of which 8,000 left for the Soviet occupation

zone, while the rest left for the German one, whereas the majority of Polish economic migrants in Latvia decided not to return home after the outbreak of World War II. In May 1940, the number of Polish seasonal workers in Latvia constituted 16,214 individuals.⁶⁸ The fate of these people was influenced by the Soviet occupation (1940–1941, and subsequently – from 1944), as well as the German occupation (1941–1944). This topic will be the subject of further research.

Conclusion

Summing up, Polish seasonal emigration to Latvia was not a marginal phenomenon. Its share in the overall national emigration movement to European countries was, as follows: 17% in 1932; 25% in 1933; 53% in 1934; 78% in 1935; 66% in 1936; and 29% in 1937.⁶⁹ Economic emigration from Poland to Latvia was unique, as it began after a deep financial crisis and the sudden closure of economic immigration markets in other European countries.⁷⁰

From the Polish point of view, emigration to Latvia was primarily important for socio-economic development on a local scale, i.e. for the Vilnius and Nowogródek voivodeships in the north-eastern outskirts of Poland. Seasonal trips to Latvia left a permanent mark on the lives of the inhabitants of this region. In the 1930s, economic migration to Latvia became an indispensable part of the life of rural youth in this region.

Poles had different opinions on the advantages and disadvantages of emigrating to Latvia. For many smallholders and landless peasants, the cash brought from abroad was a significant help in securing the subsistence minimum in the face of unemployment in the country. In addition, the emigration

movement broadened the intellectual horizons of peasants who had not left their villages before. Therefore, emigration brought some temporary financial help to the peasants, while in the long run working abroad could not solve the problems of unemployment and overpopulation. Seasonal workers brought some savings home, but these

melted away quickly during the winter's inactivity. The Polish authorities were aware of the need to gradually reduce seasonal emigration and organize jobs for workers in the country. However, before this was possible, the profit gains from emigration had to be maximized to improve Poland's economic situation.⁷¹

REFERENCES AND NOTES

- ¹ PIOTR ŁOSSOWSKI. *Łotwa nasz sąsiad: stosunki polsko-łotewskie w latach 1918–1939*. Warszawa 1990, p. 57; AIVARS STRANGA. *Kārļa Ulmaņa autoritatīvā režīma saimnieciskā politika 1934–1940*. Rīga 2017, 73. lpp.; JERZY GRZYBOWSKI. *Emigracja zarobkowa z Polski na Łotwę i do Estonii w latach 1928–1939*. Warszawa 2022, pp. 45–60.
- ² Letter from the Consulate of the Republic of Poland in Riga to the Ministry of Foreign Affairs, 13.04.1939. Archiwum Akt Nowych, Warsaw, (AAN) 2-1-11606, p. 10.
- ³ Agreement between the Republic of Poland and the Republic of Latvia on Polish agricultural, seasonal and other workers, 29.10.1938. AAN, 2-1-6207, pp. 1–5.
- ⁴ BOHDAN KOPEĆ. *Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy*. Wilno 1938, s. 126.
- ⁵ Minutes of the meeting of the Interministerial Emigration Conference, 25.02.1938. AAN, 2-1-9896, p. 10.
- ⁶ Instructions on seasonal emigration to Latvia, 14.05.1938. *Dziarshauny arhiu hrodzenskay voblastsi, Grodno (DAHV)*, 541-1-831, pp. 4–5.
- ⁷ KOPEĆ, *Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy*, pp. 32–33.
- ⁸ Letter from Mikołaj and Zofia Sieleźniów to the Polish State Emigration Office in Vilnius, 28.04.1931. *Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas, Vilnius (LCVA)*, 156-1-69, p. 13.
- ⁹ Letter from a group of farmers to the State Labor Office in Vilnius, 23.06.1931. *LCVA*, 156-1-69, pp. 16–17.
- ¹⁰ Instruction of the Ministry of Social Welfare on the procedure for recruiting seasonal agricultural workers to Latvia in 1939, 03.03.1939. AAN, 2-1-11606, p. 91; Letter from the management of the Emigration Syndicate of the Vilnius Branch to the Poviats Starosty in Głębokie, 02.05.1933. *LCVA*, 51-12-1887, p. 181.
- ¹¹ Report on the activities of the Station Mission in Turmont for the period from April 1, 1937, to May 1, 1938. AAN, 2-1-11606, p. 235.
- ¹² *Ibidem*.
- ¹³ Letter from the Consulate of the Republic of Poland in Riga to the Emigration Office, 18.05.1931. *LCVA*, 156-1-69, p. 203.
- ¹⁴ JÓZEF HAŁASIŃSKI. *Młode pokolenie chłopów. Procesy i zagadnienia kształtowania się warstwy chłopskiej w Polsce, cz. II, Świat życia, pracy i dążeń kół młodzieży wiejskiej*. Warszawa 1938, p. 73.
- ¹⁵ Letter from the Directorate of Regional State Railways to the Nowogródek Voivodeship Office, 31.03.1938. *DAHV*, 551-1-1868, p. 1.
- ¹⁶ Letter from the Ministry of Social Welfare to the Nowogródek Voivodeship Office on “Information brochure for seasonal agricultural workers in Latvia”, 05.04.1938. *DAHV*, 551-1-1868, p. 17.
- ¹⁷ Report on the recruitment of seasonal agricultural workers in Latvia, 25.08.1933. *LCVA*, 51-12-1887, p. 138.

- ¹⁸ Files of Władysław Adachowski, 1932–1934. Latvijas Nacionālais arhivs Latvijas Valsts vēstures arhivs, Rīga (LNA LVVA), 3219-1-11718, p. 18.
- ¹⁹ Letter from the Poviats Starost in Dziennio to the Security Department of the Vilnius Provincial Office, 26.07.1934. LCVA, 51-7-813, p. 11.
- ²⁰ HALINA JANOWSKA. Emigracja zarobkowa z Polski 1918–1939. Warszawa 1981, p. 215.
- ²¹ Letter from the Emigration Office to the Voivodeship Office in Vilnius, 06.03.1931. LCVA, 156-1-69, p. 13.
- ²² KOPEĆ, Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy, p. 105.
- ²³ GRZYBOWSKI, Emigracja zarobkowa, p. 147.
- ²⁴ Report of the 1st Department of the Ministry of Foreign Affairs on economic and seasonal emigration, 1939. AAN, 2-1-9596, p. 12.
- ²⁵ Report and conclusions submitted by a delegation from the Vilnius Chamber of Agriculture after a trip to Latvia on 5–10 October, 1938, LCVA, 148-1-856; EDWARD KOŁODZIEJ. Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1918–1939. Studia nad polityką emigracyjną II Rzeczypospolitej, Warszawa 1982, p. 232.
- ²⁶ KOPEĆ, Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy, p. 57.
- ²⁷ Letter from the State Employment Agency in Vilnius to the Emigration Office, 17.12.1931; LCVA, 156-1-69, p. 92; Letter from the Nowogródek Voivodeship Office to the Ministry of Social Welfare, 05.03.1938. DAHV, 541-1-1868, p. 5.
- ²⁸ WIKTOR ORMICKI. Struktura demograficzna wychodźstwa sezonowego z Ziemi Wileńskiej do Łotwy w roku 1935. Wilno 1938, pp. 10, 15.
- ²⁹ Letter from the head of the State Employment Agency in Vilnius to Paweł Specius, 24.03.1934. LCVA, 156-1-105, p. 88.
- ³⁰ Letter from the Ministry of Social Welfare to the Voivodeship Office in Vilnius, June 2, 1932. LCVA, 51-12-1887, p. 12.
- ³¹ LUDWIK LANDAU. Wychodźstwo sezonowe na Łotwę i do Niemiec w 1937 roku: na podstawie ankiety Instytutu Gospodarstwa. Warszawa 1966, pp. 42–43.
- ³² Report and conclusions submitted by a delegation from the Vilnius Chamber of Agriculture after a trip to Latvia on 5–10 October 1938, LCVA, 148-1-856, p. 76.
- ³³ DANGIRAS MAČIULIS, ĒRIKS JĒKABSONS. Lietuviai Latvijos Republikoje 1918–1940 metais. Vilnius 2018, pp. 278–279.
- ³⁴ Employment contract for Polish agricultural workers in Latvia for 1939. DAHV, 551-1-1340, pp. 2–3; EDMUND DRUZ. Migracja polska na Łotwie w okresie międzywojennym. Warszawa 2018, p. 34.
- ³⁵ KOPEĆ, Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy, p. 88.
- ³⁶ Note from the conference held in Department E III on the conclusion of emigration agreements with Estonia and Latvia, 19.12.1937. AAN, 2-1-9547, p. 6.
- ³⁷ ANDRZEJ SKRZYPEK. Stosunki polsko-łotewskie 1918–1939. Gdańsk 1997, p. 130.
- ³⁸ Letter from the Polish Legation in Tallinn regarding the sums sent from Estonia by Polish workers, 17.12.1938, AAN, 2-1-9653, p. 44.
- ³⁹ Savings of Polish seasonal workers transferred to Poland in 1938. AAN, 2-1-9689, p. 40.
- ⁴⁰ KOPEĆ, Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy, p. 145.
- ⁴¹ STRANGA, Kārļa Ulmaņa autoritatīvā režīma saimnieciskā politika, p. 76; Pismo Konsulatu Polski w Rydze do MSZ, 09.03.1933. AAN, 64-1-89, p. 4.
- ⁴² LANDAU, Wychodźstwo sezonowe na Łotwę, pp. 48–49.
- ⁴³ Letter from the Emigration Office to the Latvian Central Agricultural Society, 1931. LCVA, 156-1-79, p. 230.

- ⁴⁴ Report on the activities of the Sanitary and Collection Point of the Polish Red Cross in Turmont in the period from April 1 to April 16, 1934. LCVA, 148-1-856, l. 98.
- ⁴⁵ GRZYBOWSKI, Emigracja zarobkowa, p. 212.
- ⁴⁶ Complaint of Polish workers against K. Ozols, June 24, 1932. LCVA, 156-1-79, p. 41; LANDAU, Wychodźstwo sezonowe na Łotwę, p. 66.
- ⁴⁷ Agreement between the Ministry of Social Welfare of the Republic of Poland and the Ministry of Agriculture of the Republic of Latvia on Polish agricultural, seasonal and other workers, 29 October 1938. AAN, 2-111581, p. 20.
- ⁴⁸ SKRZYPEK, Stosunki polsko-łotewskie 1918–1939, p. 113; JANUSZ ALBIN. Polski ruch narodowy na Łotwie w latach 1919–1940. Wrocław 1994, pp. 191–192.
- ⁴⁹ Note of Department II of the Ministry of Foreign Affairs on Polish-Latvian negotiations, 21 February 1938. AAN, 2-1-10474, p. 10.
- ⁵⁰ Employment contract for Polish agricultural workers in Latvia for 1939. DAHV, 551-1-1340, pp. 2–3.
- ⁵¹ LANDAU, Wychodźstwo sezonowe na Łotwę, p. 134.
- ⁵² KOPEĆ, Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy, p. 5.
- ⁵³ Files of Jan Butkiewicz, 1937–1939. LNA LVVA, 3219-1-18081, pp. 1–5; Letter from the Polish Consulate in Riga to the Vilnius Voivodeship Office regarding the repatriation of illegitimate children from Latvia, 25 October 1937. AAN, 2-1-11568, p. 138.
- ⁵⁴ Report on the control of bills for the care of Polish citizens and the treatment of Polish farm workers in Latvia in 1936. AAN, 2-1-11568, p. 151.
- ⁵⁵ GRZYBOWSKI, Emigracja zarobkowa, p. 229.
- ⁵⁶ STRANGA, Kārļa Ulmaņa autoritatīvā režīma saimnieciskā politika, p. 76.
- ⁵⁷ Death certificate of Józefa Korolko née Obolewicz, 27 June 1939. LNA LVVA, 3219-1-6090, p. 16.
- ⁵⁸ Minutes of the meeting of the Interministerial Emigration Conference, 25 February 1938. AAN, 2-1-9896, p. 10.
- ⁵⁹ Letter from the Polish Consulate in Riga to Jan Kowalonek, March 1939, LNA LVVA, 3219-1-12696, p. 2.
- ⁶⁰ Letter from the Polish Consulate in Riga to Tatiana Kornilowicz, 24 August 1937. LNA LVVA, 3219-1-12662, p. 1; Letter from the Polish Consulate in Riga from the State Employment Agency in Vilnius regarding Marian Kisiel and Nikander Dubczonek, 1 May 1939. LCVA, 156-1-69, p. 12.
- ⁶¹ Letter from the Consul of the Republic of Poland in Riga to the Consular Department of the Ministry of Foreign Affairs, 17 August 1932. AAN, 2-1-11605, p. 10; Note from the Consular Section of the Ministry of Foreign Affairs, 10 May 1939. LCVA, 156-1-79, p. 55.
- ⁶² GRZYBOWSKI, Emigracja zarobkowa, pp. 276–277.
- ⁶³ Agreement between the Ministry of Social Welfare of the Republic of Poland and the Ministry of Agriculture of the Republic of Latvia on Polish agricultural, seasonal and other workers, October 29, 1938. AAN, 2-1-11581, pp. 19–20.
- ⁶⁴ Paper entitled “Poles in Latvia”, 1939. AAN, 2-1-10475, p. 17.
- ⁶⁵ Employment contract for Polish agricultural workers in Latvia for 1939. DAHV, 551-1-1340, pp. 2–3.
- ⁶⁶ Letter from the Polish Consulate in Riga to the Ministry of Foreign Affairs, April 13, 1939. AAN, 2-1-11606, p. 14.
- ⁶⁷ JERZY GRZYBOWSKI. Problematyka polskich robotników sezonowych na Łotwie na łamach tygodnika „Nasze Życie”. In: *Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej*, 2020, nr. 15, pp. 245–276.

⁶⁸ ĒRIKS JĒKABSONS. Polijas militārie un civilie bēgļi Latvijā 1939. un 1940. gadā. In: Latvijas Vēsture, 1993, nr. 3, pp. 33–40.

⁶⁹ KOPEĆ, Wychodźstwo sezonowe z Ziemi Wileńskiej do Łotwy, pp. 104–105.

⁷⁰ JANOWSKA, Emigracja zarobkowa z Polski 1918–1939, p. 198.

⁷¹ Minutes of the Interministerial Emigration Commission meeting, 25 February 1939. AAN, 2-1-9897, p. 103.

KOPSAVILKUMS

Ekonomiskā emigrācija no Polijas uz Latviju bija abu valstu sociālekonomiskās situācijas sekas. Iekšējie emigrācijas faktori bija agrārā pārapsdzīvotība un nabadzība Polijas laukos. Šādā situācijā daudzi cilvēki saskatīja iespēju uzlabot savu dzīvi ārzemēs. Darbaroku pārpalikuma problēma Polijas laukos sakrita ar ekonomiskās izaugsmes periodu Latvijā. Laikā, kad Polija cīnījās ar pārapsdzīvotību un darbaspēka pārpalikumu laukos, Baltijas valsti trūka darbaroku lauksaimniecībā. Emigrācija uz Latviju ilga no 1928. līdz 1939. gadam. Tiek lēsts, ka Latvijas lauksaimniecībā nodarbināto poļu strādnieku skaits bija vairāk nekā 100 000 cilvēku. Turklāt pastāvēja arī nelegālā emigrācija, kuras apjomu ir grūti noteikt.

Vairums poļu strādnieku devās uz Kurzemi, Zemgali un Vidzemi. Lielākajā daļā gadījumu mēs saskaramies ar sezonālās emigrācijas parādību, kad strādnieki pēc kāda laika atgriezās mājās. Ar laiku arvien vairāk strādnieku nolēma palikt uz pastāvīgu dzīvi Latvijā. Tādējādi pieauga to cilvēku skaits, kuri apmetās uz dzīvi Latvijā un saistīja savu nākotni ar šo valsti. Tas nozīmēja, ka Latvijā šie cilvēki atrada labākus darba apstākļus nekā savā valstī. Lielākā daļa strādnieku bija jaunas neprecētas sievietes.

Lai gan visas valsts mērogā sezonālajai emigrācijai bija maza nozīme Polijas emigrācijas politikā, Polijas ziemeļaustrumu vojevodistēs, kas atradās vistuvāk Latvijas robežai, tā bija svarīgs faktors, kas ietekmēja šo reģionu situāciju un attīstību. Par to liecina fakts, ka no Viļņas un Novogrudokas apgabaliem uz Latviju izbraukušo iedzīvotāju īpatsvars bija ievērojams attiecībā pret šo apgabalu kopējo iedzīvotāju skaitu. Vairāk nekā puse Latvijā iebraukušo poļu strādnieku bija šo novadu iedzīvotāji. Poļu strādniekiem Latvijā bija raksturīga kultūras un nacionālā daudzveidība. Pēc skaita dominēja poļi un baltkrievi. Bija arī lietuvieši un krievi. Pēc reliģiskās piederības viņi bija katoļi (65%) un pareizticīgie (35%).

Kopumā poļu darba ņēmēji pie Latvijas darba devējiem bija labi novērtēti. Poļu strādnieks bija lēts, tāpēc viņu labprāt nodarbināja Latvijas lauksaimniecībā. Poļi neradīja problēmas, bija fiziski spēcīgi un spēja ātri pielāgoties vietējiem darba apstākļiem. Tajā pašā laikā strādnieki no Austrumpolijas izradīja lielāku spēju pielāgoties jaunajiem apstākļiem nekā strādnieki no Rietumpolijas un Viduspolijas. Lielākā daļa no viņiem pirms došanās uz Latviju nekad nebija pametuši savu ciematu. Uzturēšanās Latvijā ļāva šiem cilvēkiem satikties ar citu kultūru. Daži no tiem piedzīvoja pat īstu kultūras šoku. Īpašu iespaidu uz poļiem atstāja augstais lauksaimniecības kultūras limenis Latvijā.

Poļu strādnieki netika atstāti likteņa varā. Viņi atradās Polijas konsulātu Rīgā un Daugavpilī juridiskā aprūpē. Salīdzinoši īsā laikā algotās emigrācijas uz Latviju problēma pārauga nopietnā ekonomiskā un sociālā jautājumā. Sociālās labklājības ministrija uzdeva

zinātniekiem izpētīt sezonālās emigrācijas uz Latviju būtību un perspektīvas. 1938. gadā tika noslēgti Polijas-Latvijas starpvalstu līgumi, kas regulēja poļu strādnieku lietas šajās valstīs.

Ekonomisko emigrāciju no Polijas uz Latviju pārtrauca Otrā pasaules kara sākums. Pēc 1939. gada daļa poļu strādnieku atgriezās dzimtenē – padomju un vācu okupācijas zonās Polijā. Tomēr daudzi no viņiem nolēma palikt Latvijā uz pastāvīgu dzīvi.

Debunking the Falsehoods of Historical Interpretations: Arnold Spekke on George Kennan's "Soviet-American Relations, 1917–1920. The Decision to Intervene"

Maldīgu vēstures interpretāciju atspēkošana:
Arnolds Spekke par Džordža Kenana grāmatu "Padomju un Amerikas
attiecības, 1917–1920. Lēmums iejaukties"

Marika Selga, *Mg. hist., PhD Cand.*

Faculty of History and Philosophy, University of Latvia

Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050

E-mail: marikse@gmail.com

In the spring of 1958, Arnold Spekke, Charge d'Affaires in Washington D.C., having read George Kennan's book "Soviet-American Relations, 1917–1920. The Decision to Intervene" decided to write a comment on certain facts expressed in the book. He concentrated on the description of the execution of Czar Nicholas II and his family, as well as the fact that the book did not mention the Latvian units that fought under Allied leadership, namely, the Troitsk battalion as part of the 3rd Czechoslovak Division. Spekke also submitted a letter written in 1928 by Nikolai Sokolov's assistant, Captain Pavel Bulygin, in which it was confirmed that there were no Latvians among the shooters. Kennan in his response assured that his goal had only been to emphasize the cruelty with which the murder was committed. The preparation of comments contributed to the efforts of Latvians in exile to focus on writing down memories and studying Latvian history.

Keywords: G. F. Kennan, A. Spekke, Troitsk battalion, murder of Czar, Pavel Bulygin, exile, Latvian Legation in the USA.

1958. gada pavasarī Latvijas pagaidu lietvedis Vašingtonā Arnolds Spekke, izlasījis Džordža Kenana grāmatu "Padomju un Amerikas attiecības, 1917–1920. Lēmums iejaukties", nolēmj rakstīt komentāru par atsevišķiem grāmatā paustiem faktiem. Viņš pievērs uzmanību cara Nikolaja II un viņa ģimenes noslepkavošanas aprakstam, kā arī faktam, ka grāmatā nav minētas latviešu vienības, kas cīnījās Sabiedroto vadībā, proti, Troickas bataljons 3. Čehoslovāku divīzijas sastāvā. Spekke iesniedz arī pierādījumu, Nikolaja Sokolova palīga, kapteiņa Pavela Buligina 1928. gadā rakstītu vēstuli, kurā tas apliecina, ka šāvēju vidū latviešu nebija. Kennas savā atbildē apliecina, ka viņa mērķis ir bijis tikai uzsvērt nežēlību, ar

kādu izdarīta slepkavība. Komentāru sagatavošana veicināja trimdas latviešu centienus pievērsties atmiņu pierakstīšanai un Latvijas vēstures izpētei.

Atslēgvārdi: Dž. Kenans, A. Spekke, Troickas bataljons, cara slepkavība, Pavels Buligins, trimda, Latvijas sūtniecība ASV.

In 1958, the Princeton University Press published a detailed account written by George F. Kennan “Soviet-American Relations, 1917–1920. The Decision to Intervene”.¹ The book describes the situation in Russia in 1918, the developments in fronts, the reasons behind the Allied intervention in Russia, the situation in Archangel and Vladivostok, the Czechoslovak uprising, and many more events taking place in Russia’s territory. Kennan also provided insights into the political opinions of the American political elite at the time. The book raised the interest among Latvian historians and diplomats. Latvians knew that George F. Kennan (1904–2005) had served in the US Legation in Latvia. In 1929, he was the junior officer in the Baltic Section, later, from 1931 to 1933, he was assigned to the Russia Section of the Legation.² His expertise in Russia and Soviet Union grew during his term as the Ambassador to the Soviet Union. As such, he was the authority concerning this matter. In March 1958, Arnolds Spekke (1887–1972), then the Charge d’Affaires of Latvia in Washington D.C., reached out to Kennan via written correspondence and outlined disagreement with two points made in the book: 1) the claim that Czar Nikolai II and his family were executed by Latvians; and 2) the omission of participation of Latvian regiments in anti-Bolshevik forces.

In 1940, after the Soviet Union occupied Latvia, part of Latvia’s diplomatic corps continued to reside abroad and to maintain the legal succession of the Republic of Latvia. The United States never recognized

Latvia’s forcible incorporation into the Soviet Union and the U.S. Government permitted Latvian representatives accredited by the last independent government to remain in the United States with diplomatic status. Arnold Spekke, who until 1939 was representing Latvia in Italy, was accredited as the Charge d’Affaires in Washington D.C. in 1954. The diplomatic corps in exile considered that their main task was to struggle for the restoration of the independent Latvia. Keeping up the idea of independent Latvia, exposing false narratives and debunking falsehoods or besmirching interpretations, protecting the positive image of Latvia, as well as tendency to educate international society on the issues of Baltic history was part of that struggle. Spekke’s comments on Kennan’s book constitute only one of such examples.

Why should we learn about the interaction between Spekke and Kennan? The exchange demonstrates, how important the perception of Latvians was to Spekke, and more broadly – to the Latvian diplomatic mission. In his capacity of a diplomat representing the *de jure*-recognized Republic of Latvia during its occupation by the Soviet Union, it was critical for Spekke to ensure American support for the non-recognition of the Soviet regime in Latvia. In this case, Spekke meant to refute allegations that Latvians murdered the Czar and his family, as well as emphasize that there had been Latvian units fighting against Bolshevism amongst the troops led by the Allies. Reaching out to Kennan to make this correction suggests that Spekke considered the historical reputation of Latvians – even in 1958 – as a possible risk to the country’s fight for independence.

Hence, this article examines whether the description of the events as depicted by Kennan was the only version of events available at the time. It also considers what information Spekke used to refute

the allegations enumerated by Kennan, and to whom he turned for advice and information. This article is based on primary sources found in Latvian State History Archive. The article is structured as follows: firstly, a short overview of the publications regarding the Czar's murder which, presumably, were available to Kennan, suggesting that Kennan could portray the murder of the Czar's family in several ways. Secondly, Spekke's observations from Nikolai Sokolov's book are investigated. Thirdly, the information available in the exile and Spekke's comments are analysed. Fourthly, Kennan's response to Spekke is assessed.

It is important to note, that among the critical factors in the interaction investigated in the current article, is the word "Lett". In many publications of that time, Latvians are described as "Letts" or, in Russian, "Latyshi". This was a word that stemmed from the German denomination for ethnic Latvians, which was transferred to English. However, in Russian the term was commonly used not only to refer to Latvians, but also to denote individuals that were not Russians. The interpretation of this word is important for understanding several accounts investigated in the later sections. The English term "Latvia" to describe the country and "Latvian" – the ethnicity was formally instituted by the Latvian government in 1923.³

Narratives of the last hours of the Czar's family

Over the years, various stories had been circulating about the time of the death of the Russian royal family, and who actually was murdered. Information about the death of Czar Nikolai II in the US was published already on 28 June 1918, as the United Press reported about the first official confirmation of the death

of Nicholas Romanoff.⁴ This news appeared to be wired from Foreign Minister Chicherin in Moscow to the Russian minister in Darmstadt, Germany. The rumour of the Czar's assassination at Ekaterinburg became increasingly widespread. Some considered that he was killed by Red Guards because of a personal quarrel.⁵ Others reported that the former Czar was murdered in a train on which he was leaving Ekaterinburg immediately after Czechoslovak forces captured that town. Some published alleged eyewitness's tales about the execution.⁶ In December, it was believed that the former Czar and his family escaped to a neutral country.⁷ Several detailed stories circulated about the last hours of Nicholas II. In 1919, the Washington Herald reported that the Czar was shot seven times. His body was taken to the Kremlin in a wooden box and burned there in a stove.⁸ Some other articles confirmed the fact that Czar and his family had been executed.⁹ In 1920, one could read that one of the Czar's daughters had been found.¹⁰ In the same year, Robert Wilton and George Telberg provided their account.¹¹ Nikolai Sokolov's findings about the murder of the Czar's family were published in 1925 in Berlin, in Russian language.¹² For a long period of time, this was considered the only accurate account of events. In 1926, in Sverdlovsk, the book by Pavel Bykov was published, likewise providing an account of the executions of Romanovs.¹³ In 1926, the Soviet Government apparently clarified that the Czar had been executed on 17 July 1918.¹⁴ The story of the survival of Anastasia surged with new force, when a person claiming to be Anastasia was tested by several distant relatives of the Czar.¹⁵ In 1930, the location of the remains of the royal family remained unknown. Rumours had spread that General Maurice Janin brought the ashes and other remains to France. He, of course, denied any knowledge about

the location of the remains.¹⁶ Later, in 1934, Richard Halliburton visited Russia and interviewed one of the partakers in the execution of the Czar family – Ermakov, and this in 1935 was published in his book “Seven League Boots”.¹⁷ He arrived at the conclusion that Anastasia could not have escaped.¹⁸ Halliburton’s account of the events provided by Ermakov* has been since considered to be inaccurate, and Ermakov’s deathbed confession – a fabrication.¹⁹ In 1935, the take on the events in Ekaterinburg was presented by the long-time Moscow correspondent of “The Christian Monitor” William H. Chamberlin.²⁰ In 1935, the account of Captain Pavel Bulygin and Alexander Kerensky “The Murder of the Romanovs: The Authentic Account” was published in London.²¹ It was well-publicized in the USA.²² American society became interested in the topic also on other occasions, for example, the anniversary of the regime changes in Russia, etc. The narratives were also revived by Hollywood, for example, in 1956 the movie “Anastasia” with Ingrid Bergman in the leading role, which received several awards.

One of the storylines, which could be observed within the materials was a quite dominating narrative about “Letts” being the executioners of the royal family. For example, Captain William Waite, who was a member of the special French commission investigating the Czar’s disappearance, apparently believed that the Czar and his family were shot by a lone Lettish trooper, when it was feared the imperial prisoners would be rescued by advancing

* Ermakov proclaimed, for example, that the bodies of the executed were burnt to ashes and scattered in the wind, that there were only three executioners (Ermakov, Yurovsky, Vaganov); that the Cheka guards were Hungarians (at some point, he uses “Letts”), etc. (HALLIBURTON 1935, 100–143).

Czechoslovakian troops.²³ Waite shared the information that witnesses had testified – the Czar and his family were placed in a castle in Ekaterinburg, where they remained under the constant military guard of Lettish troops until their death.²⁴ The story of events in the Ipatiev House in Ekaterinburg was rekindled after the Kolchak administration assigned a commission to investigate the destiny of the Romanov family. The commission was led by Nikolai Sokolov. During interrogations, it had been suggested that the actual shooters were “Letts”.²⁵ Sokolov was convinced that in all likelihood the family had been murdered. He could not find the burial ground.

One of the first books on the topic was “The Last Days of the Romanovs” published in London in 1920 by Robert Wilton, correspondent of “Times”, and Minister of Justice in Omsk Government George G. Telberg. The book contained transcripts of the depositions of the crime eyewitnesses, taken from the archives by George G. Telberg, and the essay of Robert Wilton, which was based upon the original dossier of the investigating magistrate Nikolai Sokolov. Several of the interrogated individuals mentioned “Letts” and their activities in the Ipatiev House. Wilton himself believed that several narratives arose due to the fact that the Soviet authorities only informed about the Czar’s execution, which led to the belief that the family was removed to a safe place or they (or at least some) miraculously escaped. The other thought, which prevailed for a long time, was that no Russian, however hostile to the ex-Sovereigns, could find the slightest excuse or pretext for executing a whole family with five children.²⁶ Wilton also presented arguments for other narratives, which could be summarized, as follows: no Russian could have killed the Czar, the “Russian” revolution was financed with

German money, and the Germans approved of the murder, thus, the Germans slew the Czar.²⁷ Concerning those who actually killed the Czar and the family, he informed that ten Magyar-German “Letts” were sent to Ekaterinburg as executioners.²⁸ One should be reminded that the Russian Whites believed that Germany aided Bolsheviks, and the civil war was therefore a continuation of the war against Germany.²⁹

The myth about Letts has been explained also by the fact that in Siberia and in other parts of Russia during the Civil War “Letts” became a term describing anyone who was not of Russian origin. Former Austro-Hungarians, as well as German prisoners of war were commonly referred to as “Letts”, even though they were nothing of the sort. Thus arose the confusion with Latvian Riflemen. Several testimonies proved that the term “Letts” was used as a denomination for all non-Russians, but all non-Russians as Bolsheviks.

Likewise, the storyline about “Letts” was used by George Kennan. He based his knowledge on Chamberlin’s book published in 1935 “The Russian Revolution, 1917–1921” (the book was reprinted in 1957). Kennan was sure that the events developed, as follows:

Yurovsky shot him down with his revolver. This was the signal for the general massacre. The other executioners, seven Letts and two agents from the Cheka emptied their revolvers into the bodies of victims.

(KENNAN, 1958, 448)

Spekke’s observations about N. Sokolov’s publication

To comment on Kennan’s narrative, Arnold Spekke first studied the book of Nikolai Sokolov “Ubiistvo tsarskoi semi”

(Murder of Czar’s Family) published in 1925. There, he noticed discrepancies regarding the use of the term “Letts” and in the description of events.³⁰ Examining the book, Spekke noted the professionalism of Sokolov – a lawyer stating all the facts as they were presented to him, and providing the description of all types of evidence, not solely testimonies of detained individuals. Spekke noted that Sokolov did not express opinions about nationalities or ethnic groups as such. Evaluating the evidence provided in the book, Spekke had a couple of observations: 1) The accounts differed – one account stated that there were ten Letts, while others stated seven (what happened to the other three?). 2) The presence of Letts was mentioned only in the testimonies of the interrogated Red Guards or Chekists, no other evidence was presented. 3) The writings on the walls in the Ipatiev House were in languages other than Latvian (German, Magyar). 4) The main source of the information about Letts participating in the execution was P. Medvedev, others reported second-hand information. There were several arguments used as a proof of the Letts’ participation: 1) that a Latvian Red Unit was stationed in Ekaterinburg; 2) that only Medvedev and Letts were present at the execution, which at once was refuted in another testimony, that “chambermaid Demidova had not died from the bullets at once and was twitching; she was stabbed to death with bayonets by one or two Russians from Cheka”; or Yakimov’s recollection that, when he entered the Command room (after the execution), there were Nikulin and two “non-Russian Letts”. 3) Medvedev stated that “At the bottom-level rooms of the Ipatiev House there were several Letts from the “Latvian commune” who lived there after Yurovskiy took the command. According to Yurovskiy, the individuals taking part in the process

of dealing with the bodies of the executed Czar's family members were dressed in Magyar uniforms. Spekke emphasized the fact that Medvedev who was captured by the Whites at the attempt to blow up a bridge, at the time of interrogation had become ill with typhoid. Spekke was aware of the White terror in the territories taken over from the Bolsheviks. He stressed that the overuse of terror was one of the reasons why the Whites lost. Spekke wondered how reliable such a testimony could be. At the interrogation, Medvedev could have told the story which was suggested to him, or just told lies. Medvedev tried to exonerate himself by explaining that he himself did not fire the shots, – he just gave orders. Even his wife, referring to his previous stories, was sure that he was one of the shooters. Spekke found that the fact that Medvedev was the shooter had been testified by Bykov in 1926 (referred to also by Chamberlin).

Spekke was convinced – the Chekists knew that Kolchak's army and the Czechoslovaks were closing in; that there was a fear of Latvian Red "praetorians". Later, they were deployed by Trotsky at the Perekop** against Wrangel, where some two thirds lost their lives. The remaining "Grīziņkalns homeboys"*** returned to Latvia after dramatic clashes with the Russians. No wonder that the workers of the Ural factories, having heard stories about the heroic Latvian Riflemen, called all the foreigners "Letts". Spekke also analysed the statement of Yakimov: "Yurovsky learned that the sentry duty within the house would be performed by the "privileged" from Avdiev's party. He was told that, at first, they

** The siege of Perekop, the three-mile approach to Crimea, was the final battle of the Southern Front in the Russian Civil War from 7 to 17 November 1920.

*** Grīziņkalns is a suburb in Riga.

would be sentries and later Avdiev would demand the guards from Cheka. Some days later, ten men appeared in the house and their belongings were brought by the carriage." Spekke noted Sokolov's finding that Medvedev, Yakimov, and Proskriakov, when using the term "Letts", meant something else. The main army forces of the Bolsheviks in the front in Siberia were made up of Latvian units and Austrian-German prisoners of war. They kept themselves separate from other units, thus, others resented them, and called all non-Russian Bolsheviks "Letts".

Spekke's comments

Spekke also reached out to his colleagues and prominent Latvians in exile, such as R. Liepiņš, A. Klīve, A. Švābe, O. Grosvalds, P. Dardzāns, V. Dambergs, K. Lobe with a request to provide any information available regarding the events of those days. Several of them examined the early publications regarding the events in Ekaterinburg and compared those with their own experiences at that time. For example, Pēteris Dardzāns (1889–1985) had been the Commander of the Troitsk Latvian Riflemen Battalion since its establishment on 14 October 1918. From November 1919, this detachment was part of the Third Czechoslovakian Division; Oļģerts Grosvalds (1884–1962) had worked as the Secretary of the Latvian Delegation at the Paris Peace Conference from February to July 1919, then he became the Representative of the Latvian Government. O. Grosvalds recalled that in 1919–1920, before Latvia was recognized *de jure*, White Russian emigrants did everything to slander Latvians.³¹ The narrative about the Latvians brutally killing Czar and his family fit well into this tactic. Since some Latvian Bolsheviks had been observed committing

brutal acts (the Red Terror), for many it might have seemed plausible. When another story was published in Paris, namely, a detailed description of the horror night, in which the German and Hungarian prisoners of war figured as the perpetrators, the accusations cast upon Latvians ceased. Historian Arveds Švābe (1888–1959) in 1918–1919 was in Vladivostok, where he carried out the duties as the Secretary of the National Council of Latvians in Siberia and the Urals. He played a role in facilitating the return of Latvian units from Siberia to Latvia. Švābe considered that, although this case had a legal statute of limitations, it was unpleasant and difficult to refute, although the term “Lett” was often used in the press at the time as a synonym for non-Russian Bolsheviks. Švābe felt that it could not be denied that Latvian compatriots worked in Moscow and in the provinces. For example, M. Lācis glorified the work of Chekists. In 1928, in Moscow, the Red Riflemen published “The History of the Latvian Riflemen”, where they boasted that they were entrusted not only with gold but also with guarding the Czar in Ekaterinburg.³² Arnolds Skrēbers (1897–1979), the Latvian representative in Switzerland, was familiar with the Pierre Gilliard’s “Le tragique destin de Nicolas II et de sa famille” published in Paris in 1921. After the death of the former Latvian Consul in Switzerland J. Kļaviņš-Elanskis in 1957, Skrēbers found in his documents an official copy of a response to the inquiry from the Ministry of Foreign Affairs of Latvia by P. Bulygin – N. Sokolov’s assistant during the investigation in Ekaterinburg.³³ The response was published in the newspaper “Latvijas Kareivis” in 1928.³⁴

On 3 April 1958, Spekke reached out with his comments to George Kennan.³⁵ He summarized that Kennan had paid due attention to the Czechoslovak Legion, and the part it was destined to play in

the Russian Civil War, as well as to the subsequent deterioration of the relations between the revolutionary Soviet regime and the former allies of Russia. He then stressed that it has escaped Kennan’s attention that “a Latvian regiment****, formed in September 1918 in Troitsk, the capital city of the Orenburg district, having placed itself under French supreme command, took part in the anabasis of the Czech corps throughout the length of Siberia from Urals to Vladivostok”. Spekke argued that limiting the references to “The Lettish regiment which was used by the Soviet leaders as personal bodyguards”, might prevent an uninformed American reader to form an objective opinion regarding the eight Latvian regiments which, having been established within the framework of the Russian army in 1915, were chiefly instrumental in the defense of the Baltic Section of the eastern front until the very eve of the Bolshevik revolt in 1917. Spekke was of the opinion that, since Kennan mentioned the Czech Druzhina and its part in battles of the Carpathian section of the front, the Latvian regiments, just as was the case with the Czechs, could not possibly have avoided being drawn into the political controversies of the Russian revolution in one way or another. He clarified that a great many of the former officers and soldiers of the Latvian regiments, including also many of those who fought at the beginning of the Russian Civil War on the side of the Bolsheviks, returned in the end to their homeland where they subsequently formed the nucleus of the Latvian national army of liberation.

Spekke also noted that in Kennan’s book the only other reference to the “Letts” concerned the massacre of the Czar and family, in which “seven Letts” allegedly had taken a very active part. Spekke

**** Actually, a battalion.

underlined, that Kennan used a formerly widely publicized though unsubstantiated and repeatedly contested allegation, presenting “seven Letts” as proven murderers of the Czar, thus “I consider it my duty to draw your attention to the fact that there is also evidence to the effect that actually no member of the Latvian nation had been involved in this particular criminal action”. Spekke in detail presented the evidence collected by N. Sokolov, where it was stated, that all non-Russian Bolsheviks were habitually labelled by the Russian Red Army as “Letts”.

In addition, Spekke provided a letter, dated 16 August 1928, by Captain Paul Bulygin to Dr. Alfreds Bilmanis, who at that time was the Chief of the Press Section of the Latvian Ministry of Foreign Affairs. P. Bulygin (1896–1936) had been in command of the personal guard of Nicholas II’s mother the Dowager Empress Maria Feodorovna. In 1919, he assisted Nikolai Sokolov in his investigation of the royal family’s execution in Ekaterinburg. Bulygin referred to the article “The Last Road of the Family of the Czar”, published by the newspaper “Slovo” on 15 July 1928, and emphasized that the phrase “Entered [...] Medvedev of the Ochrana with ten Latvians, whom Yurovsky had asked the Cheka to send him” is not true. He stated: “I, having been an officially appointed assistant of N. A. Sokolov, the investigator in matters of extraordinary importance, who conducted the preliminary investigation in the case of the assassination of His Imperial Majesty Czar Nicolas II Alexandrovich, the Imperial family, and other members of the Imperial household, and having worked with the investigator from 1919 to the day of his death, consider it my duty to correct this statement for the sake of historical truth. The word “Letts” was always placed in quotation marks by the investigation. The interrogated murderers

(Pavel Medvedev) and witnesses called all foreign communists “Letts”. The investigator cautions that the word “Letts” does not signify nationality in this case. Of the ten “Letts” who entered with Pavel Medvedev, one was Russian by the name of Kabanov, and five were Hungarian prisoners of war – special executioners of the Cheka, but the nationality of the remaining four have not been established by the investigation.”

Kennan’s response

On 26 April 1958, Kennan responded to Spekke, clarifying that the Baltic countries were not mentioned in the book, as in the period under discussion – March to September 1918 – they played no role in Soviet-American relations. “It was not my purpose here to write a history of civil war. I am most grateful to you for the interesting data about the executioners of the Czar, and sorry that my quoting from Mr. Chamberlin may well have served to have revived an inaccurate impression. My purpose here, again, was only to remind the reader of the date of the murder of the Czar’s family, of its extraordinary brutality, and of its effect on the feelings of the Allied community. I could not pretend to have made a careful study of the event itself.” Kennan noted that it might have been customary for Russian Red Army soldiers to refer to non-Russian communists sweepingly as “Letts”, and Latvians may well have been the victims of this carelessness in the 1918 period.³⁶ Kennan assured that “my own citing of this passage from Mr. Chamberlin’s book reflected no unfriendly feelings toward your country. I was stationed in Latvia for three years and have only pleasant memories of that experience. There could be no one who was more shocked and sickened than myself by what occurred in 1939–40.”

Conclusion

This article examined whether the description of the execution of the Czar and his family as depicted by Kennan (quoting Chamberlin) was the only version of events available. There were, indeed, a variety of publications suggesting many different scenarios of the events that could be drawn from by Kennan.

The questions regarding the murder of the Czar and his family emerge continuously. There are those who are interested in proving that Romanovs are martyrs; others deny the fact that the remains found in Ekaterinburg are those of the royal family; some are interested in other aspects of this event. Thus, the events leading to the execution and its aftermath have been and continue to be researched in detail, and new sources are published. For example, in 1995 Mark D. Steinberg and Vladimir Khrustalev released most of the available documents in English.³⁷ In 2001, even more documents were published by them in Russian language.³⁸ Steinberg noted that some of the stories may be exaggerations and even fabrications.³⁹ From these documents, Steinberg concluded that Nicholas and the local worker-guards referred to the new men [internal guards] as “Letts” – a term often used to describe non-Russian Communists active in Soviet Russia but also, perhaps, to refer to the important role that ethnic Latvians played in the Cheka. In fact, the new men seem to have been a mixture of Magyars, Austrians, Germans, and Russians.⁴⁰ In 2009, Helen Rappaport concluded that the killers were brought into the house as a late replacement for the Letts who refused to kill the girls. A narrative was born that night and persisted thereafter that “Letts and Jews” were the key figures in the executions, when in fact it was not so; all but one of the killers were Russians.⁴¹ In Russia, there have been

several attempts to investigate the case of the deaths of the members of the Russian Imperial Family Romanov and their retainers.⁴² Conclusions of each of those investigations have been published.⁴³ The Russian State Archive has made available online all relevant documents, enabling everybody to do their own research.⁴⁴ The Investigative Committee noted that there were no trustworthy sources to identify any other shooter but those whose last names are known.⁴⁵

Most of the information about the event as such was already available at the time George Kennan wrote his book. His belief that the story as portrayed by Chamberlin was accurate, might have been influenced by the information to which he was exposed in the Soviet Union. His comments indicated that his objective, by providing a detailed illustration of the execution, was to remind everybody about the methods used by the Communist regime.

Latvians strongly believed in the statement of Paul Bulygin, who opposed the allegation brought about by the narrative about Latvians as executioners. The narrative itself continued to reappear, especially based on the Soviet-period memoirs of the participants or their contemporaries. Mostly, in reference to Jānis Svikke (1885–1976), Latvian Bolshevik who in July 1918 took a post of a Commissar of the Printing House of the Headquarters of the Ural Military District in Ekaterinburg.⁴⁶ After the World War II he relocated to Latvia. Svikke claimed to have met Lenin several times, and at later stages of his life came up with the statements which suggested Latvian guards had some role in destiny of the Czar Edvard Radzinsky suggested that Svikke is the nasty Radionov.⁴⁷ The same narrative has been propagated by Svetlana Ilicheva.⁴⁸ Ivan Plotnikov analysed the provided information and considered that there could be only one Latvian who had

possibly participated.⁴⁹ Their claims, including Svikke's, have been challenged and proved wrong, for example, by Yuri Zhuk.⁵⁰ A continuous stream of various studies and publications tends to represent the views of certain groups. In a publication in "Sputnik News" in 2018, Mihail Gubin concluded that the traces of Latvians will continue to appear in the murder case of the Czar's family – this is the current geopolitical situation.

Spekke's desire to comment on Kennan's book facilitated the research of Latvian history among the Latvians in exile. This impetus gave him and others the incentive to publish more information about Latvia in English. For example, in commemoration of the proclamation of Latvia's independence, Latvian Legation in Washington D.C. published a booklet "Latvia, 1918–1958".⁵¹ Dardzāns tasked historian Dr. Edgars Andersons with collecting the information needed for his memoirs. They were published much later in two volumes. The detailed stories about Troitsk Battalion were published in 1987 in the second volume.⁵²

In 1967, Edgars Andersons released "History of Latvia: 1914–1920", in which he in detail described the Latvian "old" Riflemen, Latvian Red and White Riflemen.⁵³ Historian Uldis Ģērmanis especially researched the history of Latvian Riflemen.⁵⁴ In 1965, Ģērmanis, reacting to the hype created by Michael Goleniewski, a former officer of the Polish Ministry of Public Security who defected to the USA in 1961 and later claimed that he himself was Czarevitch Alexei, also commented on Kennan's opinion about the execution of Czar.⁵⁵ Ģērmanis considered that Kennan could not be seen as discriminating against Latvians, however, he could be blamed for using incomplete and one-sided sources.⁵⁶

Spekke's decision to comment on Kennan's book provides insight into the formation of the collective memory in exile regarding the events that took place from 1915 to 1920, including World War I, the Bolshevik revolt in 1917, Russia's Civil War, as well as the War of Independence of Latvia. Spekke's comments must also be perceived as a diplomatic activity.

REFERENCES AND NOTES

- ¹ GEORGE F. KENNAN. *Soviet-American Relations, 1917–1920. The Decision to Intervene*, vol. II. Princeton 1958.
- ² Personal file of George F. Kennan, 1926–1929, National Archive and Registry Administration, Washington D.C. (further – NARA), RG 59 BOX 1476.
- ³ Ministru Kabineta 1923. gada 9. augusta sēdes protokols Nr. 69. Latvijas Nacionālā Arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (further – LNA-LVVA), Rīga, 1307-1-285, p. 174.
- ⁴ Former Czar of Russia Believed Slain by Red Guards. In: *The Evening Journal*, 28.06.1918.
- ⁵ Reports Death of Former Czar. In: *Perth Amboy Evening News*, 28.06.1918.
- ⁶ The Last Moments of the Unhappy Czar of Russia. In: *The Washington Post*, 25.08.1918.
- ⁷ Russian Czar and Entire Family Are Reported Alive. Associated Press. In: *The Manhattan Weekly Mercury*, 27.12.1918.
- ⁸ Russian Czar Dead, Secret Report Says. In: *The Washington Herald*, 18.07.1919.
- ⁹ FRANK J. TAYLOR. Death of Russian Czar. In: *The Daily Gate City and Constitution-Democrat*, 14.07.1919.
- ¹⁰ Can This Be Tatiana? In: *The Kansas City Star*, 01.07.1920.
- ¹¹ GEORGE G. TELBERG, ROBERT WILTON. *The Last Days of the Romanovs*. New York 1920.

- ¹² NIKOLAY SOKOLOV. *Ubiistvo tsarskoi semi*. Berlin 1925.
- ¹³ PAVEL BYKOV. *Poslednie Dni Romanovikh*. Sverdlovsk 1926.
- ¹⁴ NADIA LAVROVA. Official Version of The Last Days of The Romanoffs. In: *The San Francisco Examiner*, 04.07.1926.
- ¹⁵ Is Berlin's Mystery Invalid Daughter of the Late Czar? In: *Tampa Bay Times*, 14.03.1926.
- ¹⁶ Fate Russian Czar Is Still a Mystery. In: *The Nebraska State Journal*, 22.12.1930.
- ¹⁷ RICHARD HULLIBURTON. *Seven League Boots*. Bobbs-Merrill Company. [Indianapolis] 1935.
- ¹⁸ An Executioner of Czar's Family Speaks after Seventeen Years. In: *The Kansas City Star*, 20.12.1935.
- ¹⁹ JOHN MAXWELL HAMILTON. *Journalism's Roving Eye: A History of American Foreign Reporting*. Baton Rouge 2009, p. 259.
- ²⁰ WILLIAM H. CHAMBERLIN. *The Russian Revolution 1917–1921, II vols*. London 1935.
- ²¹ PAUL BULYGIN, ALEXANDER KERENSKY. *The Murder of the Romanovs: The Authentic Account*. London 1935.
- ²² IRINA SKARIATINA. Authentic Story of End of Romanovs. In: *Nashville Banner*, 14.04.1935.
- ²³ HUGH SPARROW. Who Killed Russian Czar? No One Knows, Says New Recruiting Officer. In: *The Birmingham News*, 28.11.1926.
- ²⁴ Royal Family Was Slain by Lone Trooper. In: *The Times*, 16.12.1926.
- ²⁵ SOKOLOV, *Ubiistvo tsarskoi semi*, p. 138.
- ²⁶ TELBERG, WILTON, *The Last Days of the Romanovs*, p. 217.
- ²⁷ *Ibidem*, p. 403.
- ²⁸ *Ibidem*, p. 400.
- ²⁹ ANATOL SHMELEV. In the Wake of Empire: Anti-Bolshevik Russia in International Affairs, 1917–1920. Stanford 2021, p. 421
- ³⁰ ARNOLDS SPEKKE. Manas piezīmes par N. Sokolova grāmatu [Latvian]. *LNA-LVVA*, 293-1-348, pp. 1–6.
- ³¹ Spekkes sarakste ar Kennanu. *LNA-LVVA*, 293-1-250, p. 48.
- ³² A. Spekkes vēstule A. Švābem. 15.03.1958. *LNA-LVVA*, 293-1-250, pp. 5, 10.
- ³³ Alfrēda Bilmaņa vēstule J. Kļaviņam-Ellansky, Ģenerālkonsulam Bernē, 18.08.1928. *LNA-LVVA*, 293-1-250, pp. 45–46.
- ³⁴ Latvieši nav piedalījušies bijušā Krievijas cara ģimenes noslepkavošanā. In: *Latvijas Kareivis*, 17.04.1928
- ³⁵ Letter of Arnolds Spekke to George Kennan, 3 April 1958. *LNA-LVVA*, 293-1-250, pp. 15–17.
- ³⁶ Letter of George F. Keenan to Arnolds Spekke, 26 April 1958. *LNA-LVVA*, 293-1-250, p. 18.
- ³⁷ MARK D. STEINBERG, VLADIMIR M. KHRUSTALĒV. *The Fall of the Romanovs: Political Dreams and Personal Struggles in a Time of Revolution*, *Annals of Communism*. New Haven 1995.
- ³⁸ VLADIMIR M. KHRUSTALĒV, MARK D. STEINBERG (eds.). *Skorbnij put' Romanovyh (1917–1918 gg.)*. *Gibel' carskoj sem'i: Sbornik dokumentov i materialov*. Moskva 2001.
- ³⁹ STEINBERG, KHRUSTALĒV, *The Fall of the Romanovs*, p. 280.
- ⁴⁰ *Ibidem*, p. 286.
- ⁴¹ HELEN RAPPAPORT. *The Last Days of the Romanovs: Tragedy at Ekaterinburg*. New York 2009, p. 187.
- ⁴² LJUDMILA LYKOVA (ed.). *Delo ob ubijstve imperatora Nikolaja II, ego sem'i i lic ih okruženija*. Moskva 2015.

- ⁴³ VIKTOR AKSUČIĆ (ed.). Pokajanie: Materialy pravitel'stvennoj Komissii po izucheniju voprosov, svjazannyh s issledovanijem i perezahoroneniem ostankov Rossijskogo Imperatora Nikolaja II i chlenov ego sem'i: Izbrannye dokumenty. Moskva 2003.
- ⁴⁴ Dokumenty po istorii ubijstva carskoj sem'i v Rossijskih i zarubezhnyh arhivah. <https://state.archive.ru/murder.html> (accessed 12.04. 2023).
- ⁴⁵ AKSUČIĆ, Pokajanie, p. 30.
- ⁴⁶ Rol Jana Martinovicha Svikke / Latyshskije Strelki i rasstrel Romanovyh. In: ru-history.livejournal.com/3854602.html (accessed 12.04.2023).
- ⁴⁷ EDVARD RADZINSKY. The Last Tsar: The Life and Death of Nicholas II. New York 1993, p. 296.
- ⁴⁸ OLEG PEKAS. Rasstrel Tsarskoj semi: tolko u dvuh krasnyh latyshskih strelkov est alibi. In: Mixnews (blog), 23.02.2021, <https://mixnews.lv/exclusive/2021/02/23/rasstrel-tsarskoj-semi-tolko-u-dvuh-krasnyh-latyshskih-strelkov-est-alibi/>.
- ⁴⁹ IVAN PLOTNIKOV. O komande ubijc carskoj sem'i i ee nacionaln'om sostave. In: Ural 2003, No. 9, <https://web.archive.org/web/20160304064732/http://magazines.russ.ru/ural/2003/9/plotnik.html>.
- ⁵⁰ JURIJ ZHUK. Voprositel'nye znaki v "Carskom dele". Sankt-Peterburg 2013, sec. 4.
- ⁵¹ Latvian Legation Washington. In: Latvia, 1918–1958. Washington 1958.
- ⁵² PĒTERIS DARDZĀNS. Dieva plaukstā – Latviešu vecā strēlnieka atmiņas. Pārdomas. Atziņas. II vols. Chicago 1987.
- ⁵³ EDGARS ANDERSONS. Latvijas vēsture 1914–1920. Stokholma 1967.
- ⁵⁴ ULDIS ĢĒRMANIS. Zili stikli, zaļi ledi: Rīgas piezīmes. New York 1968.
- ⁵⁵ ROBERT SPELLER. Czarevitch in U.S., Writer Says. In: The Cincinnati Enquirer, 11.09.1964.
- ⁵⁶ ULDIS ĢĒRMANIS. Tālas atbalsis nemitas. In: Laiks, 01.09.1965.

KOPSAVILKUMS

1958. gada pavasarī Latvijas pārstāvniecības ASV vadītājs Arnolds Spekke, iepazīnies ar Džordža F. Kenana grāmatas “Padomju–Amerikas attiecības, 1917–1920. Lēmums par iejaukšanos” saturu, nolēma nosūtīt autoram savus komentārus par grāmatā izklāstītiem faktiem. Kenans spilgti aprakstīja cara ģimenes nogalināšanu, ko veica septiņi “letiņi”. Spekke pievērsās divām problēmām: aprakstam par Nikolaja II un viņa ģimenes nogalināšanu un tam, ka grāmatā nav atspoguļota latviešu vienību darbība Sabiedroto vadībā, proti, Troickas bataljona cīņas 3. Čehoslovāku divīzijas sastāvā.

Raksta autore vēlējas uzzināt, vai Kenana sniegtais notikumu apraksts ir vienīgā notikumu versija, kādus materiālus Spekke izmantojis, lai atspēkotu Kenana apgalvojumu, un pie kā viņš vērsās pēc padoma un informācijas. Šis raksts ir balstīts uz pirmavotiem, kas atrodami Latvijas Valsts vēstures arhīvā. Raksts sniedz 1) pārskatu par publikācijām par cara slepkavību, kuras bija pieejamas, Kenanam rakstot savu grāmatu, 2) ieskatu Spekkes novērojumos par N. Sokolova grāmatu, 3) ieskatu par trimdā pieejamo informāciju, kā arī 4) Spekkes komentārus un Kenana atbildi.

Autore konstatē, ka Kenana izvēlētā notikumu versija bija tikai viena no vairākām Nikolaja II un viņa ģimenes nogalināšanas versijām. Kenans bija izvēlēties atstāstīt Čemberlena publicēto aprakstu, kurā caru un viņa ģimeni nogalināja “letiņi”. Spekke, lai izpētītu šīs versijas izcelsmi, iepazīnās ar N. Sokolova publikāciju par notikumiem Jekaterinburgā. Viņš pamanīja neatbilstības attiecībā uz termina “letiņi” lietošanu un to darbības aprakstu dažādās liecībās. Daži minēja desmit “letiņus”, citi – septiņus, vēl citi

norādīja uz konkrētām personām, kurām nebija nekādas saistības ar etniskajiem latviešiem. Izmantotais materiāls pierādīja, ka ar terminu "letiņi" tika apzīmēti ne tikai latvieši, bet jebkuri nekrievu boļševiki. Lai veiktu izpēti par patieso notikumu gaitu, Spekke vērsās pēc padoma, informācijas un komentāriem gan pie saviem kolēģiem – trimdas latviešu diplomātiem, gan pie bijušajiem strēlniekiem un vēsturniekiem, piemēram, P. Dardzāna, A. Švābes, O. Grosvalda, K. Lobes u. c. Bijušā Latvijas konsula Šveicē J. Kļaviņa-Elanska dokumentos tika atrasts Nikolaja II bojāejas izmeklētāja N. Sokolova palīga, kapteiņa P. Buligina 1928. gada 16. augusta vēstules oficiāls noraksts, kas bija adresēts Latvijas Ārlietu ministrijai. Buligins apliecināja, ka cara šāvēju vidū nebija latviešu un ka N. Sokolova vadītā izmeklēšanas komisija terminu "letiņi" lietoja pēdējās, jo pratinātās personas ar šo terminu apzīmēja jebkuru cittautu komunistu, nevis konkrētu tautību. 1958. gada 3. aprīlī Spekke par saviem novērojumiem informēja Kenanu un iesniedza tam arī Buligina vēstules norakstu. Kenans, iepazīnies ar komentāriem, atbildēja, ka viņa mērķis ir bijis tikai uzsvērt nežēlību, ar kādu tika izdarīta slepkavība, un ka viņš pats nav iedziļinājies konkrētā notikuma izpētē.

Spekkes sarakste ar Kenanu ir tikai viens no piemēriem, kā trimdā esošie diplomāti, kuru mērķis bija Latvijas neatkarības atjaunošana, iesaistījās nepatiesu faktu noliegšanā. Spekkes aktivitātes veicināja trimdas latviešu centienus pievērsties atmiņu pierakstīšanai un Latvijas vēstures izpētei.

Painted Pottery Decorative Patterns in the North-Eastern Anatolian Plateau during the Late Iron Age (8th–7th century BC to 330 BC)*

Vēlā dzelzs laikmeta apgleznotās keramikas dekoratīvie motīvi
Anatolijas ziemeļaustrumu augstienē (8.–7. gs. p. m. ē. līdz 330. g. p. m. ē.)

Anete Korbi, *Mg. archaeol.*

Researcher at the Document Publications and Promotion Department
of the National Archives of Latvia
Slokas iela 16, LV-1048, Rīga, Latvia
E-mail: anete.korbi@kultura.lv

The article offers a brief overview of the painted pottery decorative patterns on the north-eastern Anatolian plateau during the Late Iron Age. In this study, the author has examined painted pottery sherds of nine archaeological sites: Boğazköy, Alaca Höyük, Alişar Höyük, Çadır Höyük, Kerkenes Dağ, Uşaklı Höyük, Maşat Höyük, Kuşaklı-Sarissa, Kaman-Kalehöyük. The total amount of painted pottery sherds examined is 344. Based on the evidence of the decorative painted patterns on the ceramic vessels dated to the Late Iron Age, the author has investigated the frequency and distribution of decorative types among the archaeological sites.

Keywords: painted pottery production, pottery analysis, Late Iron Age, Central Anatolia, north-eastern Anatolian plateau.

Raksts sniedz īsu pārskatu par apgleznotās keramikas dekorācijām, kas sastopami Anatolijas ziemeļaustrumu augstienē vēlajā dzelzs laikmetā. Šajā pētījumā autore ir analizējusi apgleznotās keramikas traukus un trauku lauskas no deviņām arheoloģisko izrakumu vietām: *Boğazköy, Alaca Höyük, Alişar Höyük, Çadır Höyük, Kerkenes Dağ, Uşaklı Höyük, Maşat Höyük, Kuşaklı-Sarissa, Kaman-Kalehöyük*. Kopumā aplūkoti 344 keramikas fragmenti. Analizējot apgleznotās keramikas dekoratīvos rakstus, kas datēti ar

* This paper is based on the author's dissertation "Un linguaggio figurativo: la produzione ceramica dipinta nel Ferro Tardo dell'altopiano anatolico nord-orientale" presented at the University of Florence in 2021 (within the academic year 2019/2020). The author would like to thank Valentina Orsi (University of Siena) and Stefania Mazzoni (University of Florence) for their helpful suggestions and comments.

vēlo dzelzs laikmetu, autore ir izpētījusi dekoratīvo rakstu izplatību un sastopamību minētās arheoloģisko izrakumu vietās.

Atslēgvārdi: apgleznotā keramika, keramikas analīze, vēlais dzelzs laikmets, Centrālā Anatólija, Anatólijas ziemeļaustrumu augstiene.

Introduction

The aim of this article is to clarify the degree of homogeneity of the Late Iron Age painted pottery production in the north-eastern Anatolian plateau¹ based on the evidence of decorative elements. Consequently, for this study, the examined painted pottery material originates in nine most significant and extensively excavated archaeological sites situated in the north-eastern Anatolian plateau – Boğazköy, Alaça Höyük, Alişar Höyük, Çadır Höyük, Kerkenes Dağ, Uşaklı Höyük, Maşat Höyük, Kuşaklı-Sarissa, Kaman-Kalehöyük – that have left archaeological evidence of settlements dating back to the Late Iron Age, which began between the eighth and seventh centuries BC and ended around 330 BC.²

The main part of this research consisted of providing an accurate analysis of decorative types on ceramic dating to the Late Iron Age, classifying the decorative elements, and elaborating a typology. To obtain better results, it was necessary to describe the technical aspects of all ceramic materials considered. The information required to conduct an analysis of all painted pottery vessels and fragments that have been published and linked to the archaeological site and contexts of interest was gathered in a single database.

The data acquired in the database for each painted pottery sherd included the following:

a) painted ceramic class (monochrome, bichrome, polychrome); b) general pottery morphology, that has been reported when

recognizable; c) technique of production of the ceramic vessel; d) generic colour of slip and decorative painting; e) indication of location on the vessel of the coat and the painting; f) treatment of the outer and inner surface which refers to the methods of surface processing (burnishing, smoothing, polishing); g) appearance of the painted decoration (matte or glossy); h) classified decorative element or description of a figural decorative motif.

After comparing the information in the collected data, the author was able to outline significant results regarding the surface treatment, the use of slip, the frequency of painted ceramic classes, the colour tones of painted decorations, and slip. The further examination considered the following characteristics: the frequency and distribution of decorative types amongst archaeological sites, the recurrence of decorative motifs in relation to vessel morphology, and variations of decorative patterns during the Late Iron Age. Afterwards, it was possible to formulate some thoughts regarding the degree of specialization of painted pottery production.

During the first systematic archaeological research in Anatolia, in the first half of the last century, the ceramic material was decidedly neglected, as the monumental architectural remains and other archaeological finds were considered to be of a greater value. The systematic registration of ceramic material began more recently, and even today there is no standardized system for cataloguing, which makes the comparison extremely challenging. In addition, publications are often restricted to selections of ceramic material and lack detailed descriptions.

The geographical distribution of decorative elements or a specified decorative style can aid in the formation of hypotheses concerning regional contacts and interactions among people in certain regions or

microregions. Central Anatolia is characterized by microregional cultural variation, which limits the dating of local sequences based on pottery manufacture to cultural regions. The analysis of pottery production can improve the understanding of a more precise chronological framework.³ The study of ceramics and comparisons of ceramic materials from various archaeological sites may provide an insight into the evolution of traditions in the Central Anatolian region.⁴

Geographical framework

Central Anatolia largely corresponds to the Anatolian plateau, which is an extensive territory defined by a series of mountain chains: the Pontic Mountains to the north and the Taurus Mountains to the south. The Central Anatolia region is characterized by vast reservoirs, such as the Great Salt Lake (Tuz Gölü) and the Konya basin (Fig. 1).

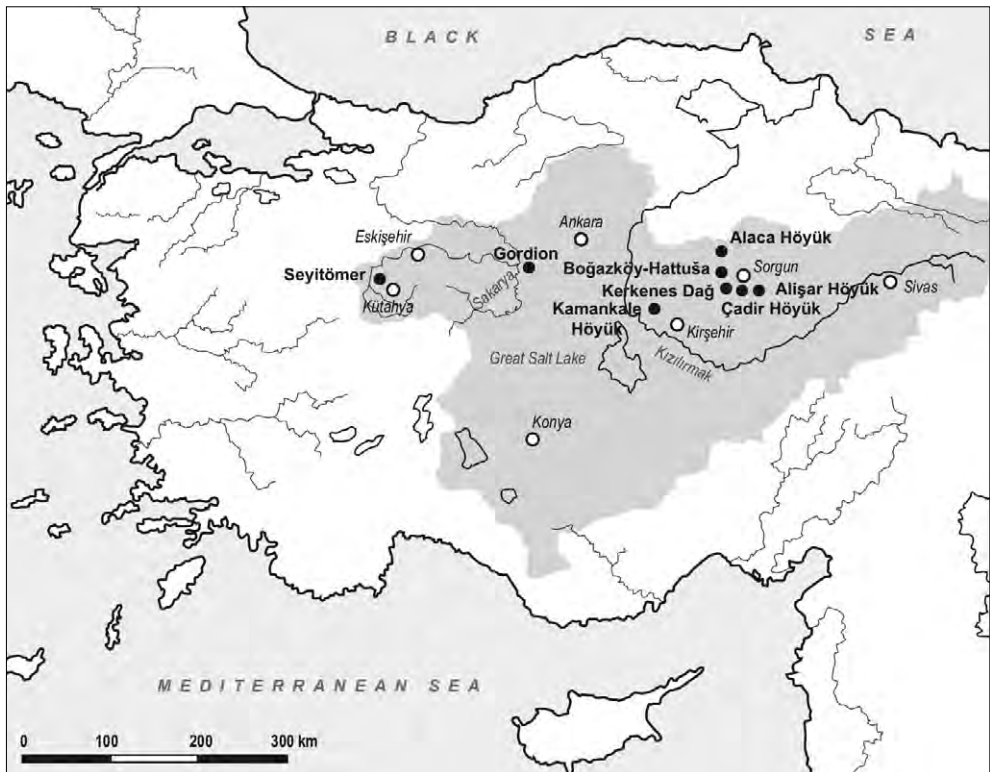

Fig. 1. Map of Anatolia showing the central Anatolian plateau and topography, geographic characteristics, and archaeological sites mentioned in the text: Boğazköy, Alaca Höyük, Alişar Höyük, Çadır Höyük, Kerkenes Dağ, Kaman-Kalehöyük. Uşaklı Höyük, Maşat Höyük, Kuşaklı-Sarıssa are situated on the north-east of the band of the river Kızılırmak. Kutahya, Ankara, Sivas, and Konya are modern cities that defined the boundaries of Central Anatolia.

Figure originally published in: LISA KEALHOFER, PETER GRAVE. The Iron Age on the Central Anatolian Plateau. In: SHARON R. STEADMAN, GREGORY MCMAHON. *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia (10,000–323 BCE)*. Oxford 2011, pp. 415–442, here, Fig. 18.1.

The Kızılırmak River – the Halys River of the classical age – distinguishes the area of Cappadocia flowing into the Black Sea, as well as the Sakarya River that crosses the entire western part of the Anatolian plateau. The area's topography varies between 600 and 1,200 metres above the sea level. It is characterized by semi-arid climate and poor soil fertility.

The territory of Central Anatolia is defined by the modern provinces of Kutahya to the west, Ankara to the northwest, Sivas to the east, and Konya to the south.⁵

During the Iron Age, the western part of Central Anatolia was occupied by Phrygia. The Phrygian area geographically extends over a mainly mountainous territory that includes the modern provinces of Eskişehir, Kütaya, and Afyon Karahisar,⁶ while the north-eastern Anatolian plateau, roughly delineated by the course of the Kızılırmak River, was historically bordered by the Phrygian state to the west and northwest, the Urartian Empire to the east, and the late Hittite principality of Tabal to the south.⁷

Chronological framework

Conventionally, the Iron Age is divided into three periods: Early, Middle, and Late. The periodization of the Iron Age is based on the correlation of absolute chronology (based on radiocarbon studies and dendrochronology) and relative chronology. Although just a few dates from the absolute chronology of the Iron Age in Central Anatolia are available, the various dating methods sometimes are at odds, making the overall picture unclear.⁸ Another issue concerning chronology is the difficulty in connecting the relative sequences of the numerous Anatolian plateau sites, presenting a challenge to determining the beginning and the end of the three Iron Age stages.⁹

The Iron Age began following the collapse of the Hittite Empire shortly after 1200 BC. Aside from the different dating schemes that commonly emerge in publications, exposing considerable divergences among scholars, the date of 330 BC, corresponding to Alexander the Great's victory, is generally accepted as the end of the Iron Age. The process of Hellenization in Central Anatolia differs by region, and it had a complicated and very gradual development. Therefore, even if it may appear arbitrary in other circumstances, this date is used to establish a general historical frame.¹⁰

It is generally accepted among researchers that the Late Iron Age began between the eighth and seventh centuries BC and ended around 330 BC.¹¹ Clarifying a regional chronological framework could improve the understanding of the dynamics of the Iron Age. The result of recent archaeological investigations has often altered previous interpretations and relationships in terms of stratigraphic sequences between sites. These findings reveal a rather complex picture.¹² It is important to emphasize that in Central Anatolia, the Iron Age lacks a cohesive chronological sequence.¹³

There are only few archaeological sites that have yielded extended sequences of settlement dating back to the Iron Age. The most important sites for this period are Gordion and Boğazköy, which revealed a nearly 900-year uninterrupted sequence of habitation, including the duration of the Iron Age.

1. Pottery analysis

Cultural or historical classification, ornamental analysis, and technological analysis are among the key aspects of the archaeological study of ceramic materials. The study of ornamental motifs, variations, and recurrences in pottery is

the foundation of decorative analysis. The technological analysis instead aims to investigate every step of ceramic production, from clay preparation to surface treatments. It is possible to determine the degree of specialization of ceramic production by investigating these aspects.¹⁴

Archaeological dating is based on grouping pottery materials according to traits that identify a particular cultural group or a certain period of time.¹⁵ Although a comparative analysis can be useful to draw a general picture of the variation and distribution of decorative motifs present in the geographical area under consideration and dated to the Late Iron Age, there are a few factors to consider. Pottery production can have different developments depending on the geographical area and can also vary from site to site. As a result, one must consider a margin of doubt in chronological terms. For instance, the same decorative type found on ceramics in different sites does not necessarily have the same dating.¹⁶

Small ceramic pieces provide limited information when examining the ceramic material, because they are only a portion of the vessel. The published ceramic material frequently only includes a representative synthesis of the ceramic assembly discovered and only a sample of ceramic artifacts. For this reason, the attribution of a ceramic class, as well as the statistical comparison of specific ceramic decorative types may not accurately reflect the actual situation.¹⁷

Large samples of the published painted ceramic material from the Late Iron Age are available from the sites of Boğazköy (147 fragments), Alishar Höyük (76 fragments), Kuşaklı-Sarissa (28 fragments), and Kaman-Kale Höyük (23 fragments). Few pottery samples from the Late Iron Age have been selected by the author and catalogued for the site of Uşaklı Höyük (4 fragments),¹⁸ since the dating of the ceramic material

is still ongoing.¹⁹ The published ceramic material from archaeological sites such as Alaca Höyük (23 fragments), Çadir Höyük (10 fragments), Maşat Höyük (13 fragments), and Kerkenes Dağ (20 fragments) only contains a representative selection of the ceramic assemblage identified. The total amount of painted pottery sherds examined is 344.

1.1. Surface treatment

Surface treatment is one of the technological aspects of ceramic production to be investigated to determine the degree of specialization of ceramic production. When the clay is still wet, partially dried, or dried, certain treatments that change the features of the pot surface are applied.²⁰ In the region of study, the most common techniques of vessel surface treatment are smoothing, burnishing, and polishing.²¹

Generally, the first term indicates the regularization of the surface of the pot to provide a more regular and finer surface than that of natural formation. A soft, yielding object, such as a piece of cloth, a piece of leather, a handful of grass, or the potter's hand, is typically used for smoothing. The final surface of the vessel, after smoothing, has a homogeneous and smooth appearance.

Burnishing means that the surface is finished by rubbing back and forth with a smooth, hard tool. Since the application of a hard tool to the surface of the vessel creates a typical striped effect and can cover the entire pot or just a portion of it, burnishing is frequently a partial treatment of the surface.

Polishing is an intensive treatment of the entire surface of the pot, giving it a uniform lustre. A polished surface differs from a smoothed surface in terms of execution. Polishing is done on a dry surface, which gives the surface an extremely fine appearance.²²

Unfortunately, this technological aspect has not always been reported in publications. However, it would seem that most of the painted ceramic fragments of the Late Iron Age are smoothed; more rarely, they are polished; and a small part of the painted ceramic material has been burnished.

A further surface treatment is the use of a slip. A slip is a suspension of clay (and possibly other substances) in water that is applied to a container prior to firing.²³ Slips are typically of a different colour than the vessel's body, and if they are distinctively coloured, they may be applied for decorative purposes. The slip can be applied to the vessel by immersing it in the mixture, by means of a cloth, with the hand, or using a brush. The slip is generally used for decorative purposes, but it can also be used for practical reasons, since it can make the surface waterproof. This can vary in colour. Generally, it is

light in colour, but it can also be dark in shade and can vary in consistency, thus resulting in it being thicker or thinner, glossy or less glossy, and almost opaque.²⁴

The collected data demonstrates the use of slip on 51% of the painted ceramic material. The most frequently encountered is the light slip (36%), which varies in shades from white to light yellowish white and chamois colour (buff). The red slip (14%), characterized by a dark reddish-brown and a purple red hue, is less frequently seen and almost always appears on containers where the light slip is present. Only 1% of all the catalogued material is characterized by a slip of dark shades without the presence of the light slip on the same ceramic fragment (Fig. 2).

1.2. Appearance of painted decorative elements

The term "painting" refers to the process of applying pigments to the surface of clay pots. The colour can be applied with a brush made of animal hair, plant fibres, or feathers.²⁵

Late Iron Age ceramic painting colours range from black, greyish black, dark brown, reddish brown, dark reddish-brown, red, purple red, and white. The most frequently observed is a painting of dark brown and reddish-brown colours, followed by black and dark grey. The white colour has been documented only on two ceramic fragments. The painted ceramic production is mainly monochrome, which represents about two-thirds of all the ceramic material catalogued. One-third is represented by the bichrome ceramic class, and only a few examples have been classified as polychrome.

The appearance of the paint would seem predominantly opaque (32%), compared to 18% of glossy paint. However, this feature has not been documented for 50% of all catalogued material.

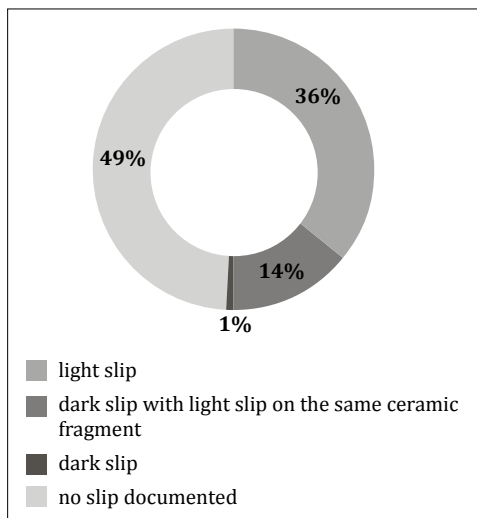

Fig. 2. Percentage distribution of the slip usage on the Late Iron Age painted ceramic vessels in the north-eastern Anatolian plateau: 36% light slip, 14% dark slip with light slip, 1% dark slip, and 49% of the fragments have no slip documented.

2. Research results

2.1. Distribution of decorative motifs in the north-eastern Anatolian plateau

2.1.1. Geometric decorations

The whole region of the north-eastern Anatolian plateau in the Late Iron Age is characterized by a vast repertoire of predominantly geometric decorative elements. The painted ceramic production of Boğazköy and Alişar Höyük, where it has been found in large quantities, is marked by a wide variety of decorative motifs.

There are numerous different kinds of peculiar decorations that correspond to *unica*. Moreover, they do not match with

the ceramic material from other sites, and differ even within the ceramic inventory from the same site.

Summarizing the results regarding the distribution of decorative motifs in the north-eastern Anatolian plateau, it is noted that the category that includes horizontal band decorations is very frequently observed and represents a high proportion of all the ceramic production of the Late Iron Age. Ceramic fragments with this pattern have been found in all the archaeological sites taken into consideration. However, the band decoration also demonstrates some variations – these can be traced regularly, rhythmically, or in combination with other geometric patterns.

Table 1

Distribution of the most frequent painted geometric decorative motifs on ceramic during the Late Iron Age per site**

Decorative motifs	Boğazköy	Alaca Höyük	Alişar Höyük	Çadır Höyük	Kerkenes Dağ	Uşaklı Höyük	Maşat Höyük	Kuşaklı-Sarıssa	Kaman-Kalehöyük
Horizontal bands	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Horizontal wavy lines/Simple semicircles, arranged in horizontal rows	X	X	X	X	X				X
Vertical wavy lines			X			X			
Diamond motifs	X	X	X		X			X	
Concentric circles	X	X	X		X			X	
Zigzag pattern	X	X	X	X	X			X	
Triangle pattern	X	X	X					X	
Squares with different internal backgrounds	X		X		X				

** Table 1 does not contain rare painted geometric motifs that are either not repeated or seldom repeated. Table 1 aims to illustrate the distribution of painted decoration patterns across the north-eastern Anatolian plateau per site, focusing on the most frequently observed decorative motifs.

Very often recur the decorations with wavy lines. In frequency, these are followed by variations of diamond motifs and concentric circles. Variations in zig-zag and triangle patterns demonstrate an equal distribution. The least common are the decorations with squares against different internal backgrounds and those with semicircles, arranged in horizontal rows and intertwined (Fig. 3).

The painted ceramic production found in Kaman-Kalehöyük is not very varied, the monochrome decoration with bands prevails with some examples of wavy lines and a single vessel with a figural decoration.

The painted ceramic production found in Çadır Höyük is limited to a few ceramic fragments characterized by simple decorative motifs and two fragments with figural decorations, probably of birds. In Çadır Höyük and Kaman-Kalehöyük, no decorative motifs with concentric circles have been documented. Concentric circles are very frequently encountered on the Late Iron Age pottery material and come in different variations, while in the Middle Iron Age the concentric circles are present mostly in relation to the silhouette style pottery and with figures of the deer (Alişar IV), or in relation to other geometric decorations, whereas in the Late Iron Age the concentric circles appear isolated and not necessary in combinations with other patterns. Often, decorations consisting of concentric circles are found on the so-called “panels”. It has been documented that in Gordion concentric circles appear as the main motif earlier than in other localities. Hence, it would seem that it spread from Gordion to the north-eastern Anatolian plateau.²⁶

The painted ceramic production found at Kerkenes Dağ is characterized by monochrome and bichrome band motifs. There is no shortage of decorations with concentric circles, cross-linked rhombuses, and triangles.

The ceramic finds from Kuşaklı-Sarissa, Alaca Höyük and Maşat Höyük are very fragmentary. These are mostly characterized by monochrome and bichrome decorative motifs with simple bands, with some examples of decorations with triangles or reticulated triangles, reticulated rhombuses and concentric circles exposed in rows on a light coated background.

The Late Iron Age painted pottery fragments analysed from the site of Uşaklı Höyük are characterized by monochrome ceramic class. They display simple horizontal band motifs, band motifs in combination with vertical wavy lines, and crossed triangles.

2.1.2. *Figural decorations*

Besides geometrical patterns, there are also figural decorations that deserve more attention and comparison. Except for the archaeological sites of Kuşaklı-Sarissa and Uşaklı Höyük, where figural decorations on ceramics dated to the Late Iron Age have not been documented, the other sites of the north-eastern Anatolian plateau, on the other hand, have returned very varied depictions of the animal world and few human depictions (Fig. 4).

Figures of **waterfowl** have been documented in Boğazköy,²⁷ Alişar Höyük,²⁸ Çadır Höyük,²⁹ Maşat Höyük.³⁰ Those of Alişar Höyük and Çadır Höyük appear very similar in drawing. While those of Maşat Höyük have different characteristics, both in terms of proportions and internal cross-hatching.

Representations of **fish** have been documented on ceramic fragments found at Alaca Höyük and Maşat Höyük. That of Alaca Höyük³¹ has only a contour line and some anatomical details of the head, while the two depictions found in Maşat Höyük³² are more detailed, with a background inside, which probably represents the scales of fish.

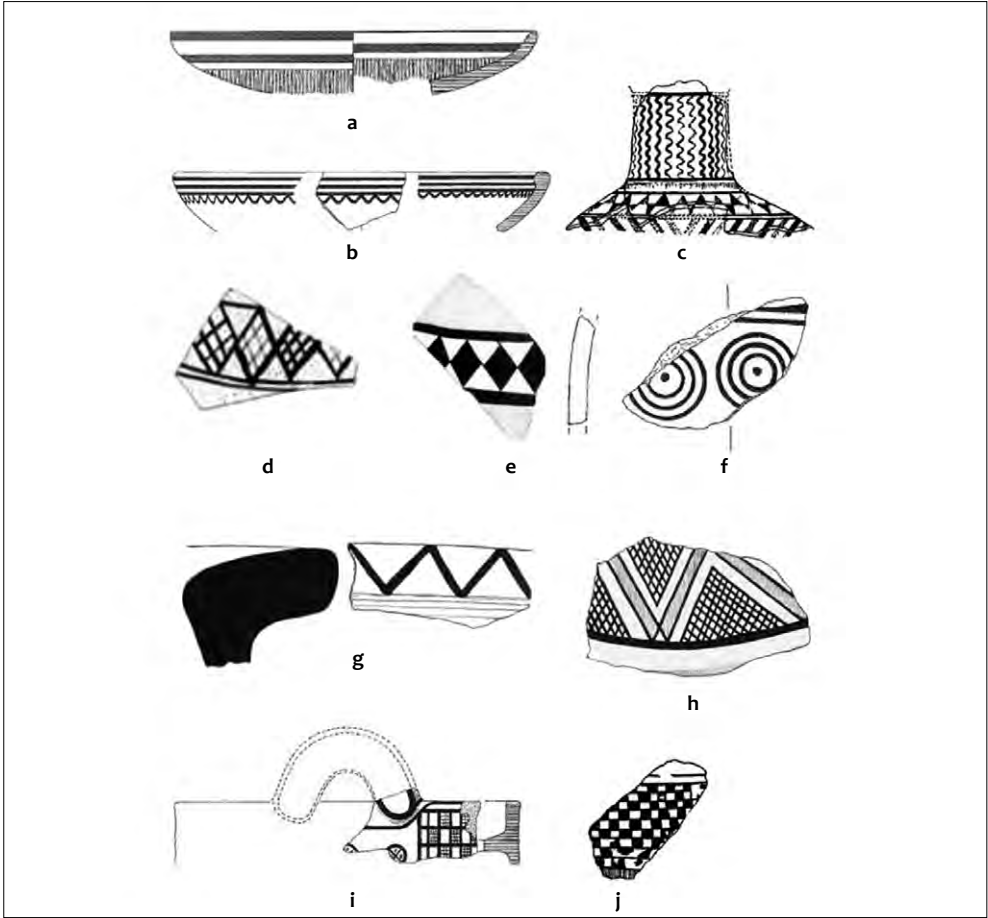

Fig. 3. Some examples of the most frequent painted geometric decorative motifs on ceramic in the north-eastern Anatolian plateau during the Late Iron Age.

a – horizontal band on ceramic fragment from the archaeological site of Boğazköy. Figure originally published in: EVA-MARIA BOSSERT. *Die Keramik Phrygischer Zeit von Boğazköy*, p. 109; Taf. 68: 757; **b** – horizontal wavy lines/ simple semicircles, arranged in horizontal rows on ceramic fragment from the archaeological site of Boğazköy. Figure originally published in: BOSSERT, *Die Keramik Phrygischer Zeit*, p. 108; Taf. 67: 734; **c** – vertical wavy lines on ceramic fragment from the archaeological site of Alişar Höyük. Figure originally published in: ERICH F. SCHMIDT. *The Alişar Höyük Seasons of 1928 and 1929. Part 2* (Oriental Institute Publications 20). Chicago 1933, here Pl. IX: 900; **d, e** – diamond motifs on ceramic fragments from the archaeological site of Alaca Höyük. Figure originally published in: HÂMIT Z. KOŞAY. *Ausgrabungen von Alaca Höyük. Vorbericht über die Forschungen und Entdeckungen von 1940–1948.* (Türk Tarih Kurumu Yayınlarından V. Seri No. 6) Ankara 1966, Lev. 71, 72; **f** – concentric circles on ceramic fragments from the archaeological site of Kuşaklı-Sarissa. Figure originally published in: KLAUS J. POWROZNIK. *Die Eisenzeit in Kuşaklı, Kuşaklı-Sarissa. Band 5. Rahden/Westf.* 2010, Taf. 68: 5; **g** – zigzag motifs on ceramic fragments from the archaeological site of Alişar Höyük. Figure originally published in: HANS H. VON DER OSTEN. *The Alişar Höyük: Seasons of 1930–32.* (Oriental Institute Publications 28) Chicago 1937, p. 54; Fig. 58: 7; **h** – triangle pattern on ceramic fragments from the archaeological site of Alişar Höyük. Figure originally published in: VON DER OSTEN, *The Alişar Höyük: Seasons of 1930–32*, p. 56; Fig. 61: 1; **i, j** – squares with different internal backgrounds on ceramic fragment from the archaeological site of Boğazköy. Figure originally published in: BOSSERT, *Die Keramik Phrygischer Zeit*, p. 101; Taf. 59: 626.

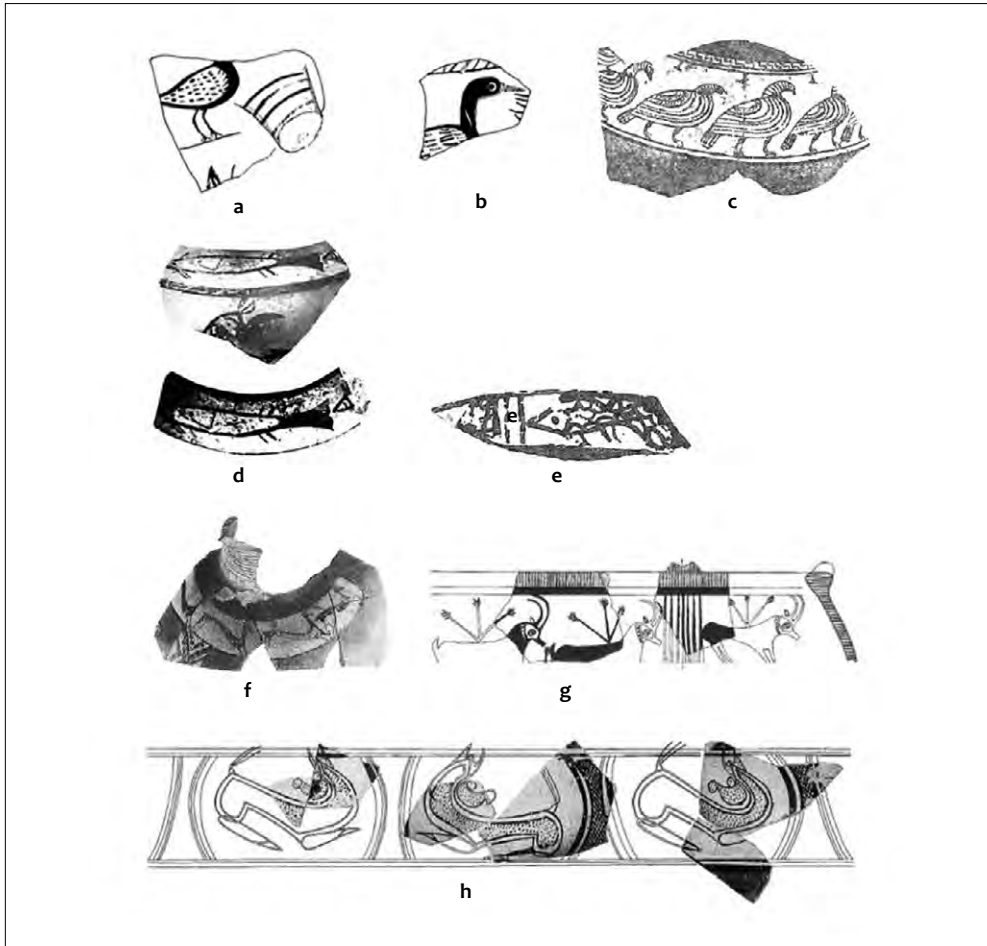

Fig. 4. Some examples of figural painted decorations on ceramic in the north-eastern Anatolian plateau during the Late Iron Age.

a, b – figures of waterfowl on ceramic fragments from the archaeological site of Alişar Höyük. Figures originally published in: ERICH F. SCHMIDT. *The Alişar Höyük Seasons of 1928 and 1929. Part 2.* (Oriental Institute Publications 20.) Chicago 1933. Here, Plate VII: 454; **c** – figures of waterfowl on ceramic fragments from the archaeological site of Maşat Höyük. Figure originally published in: TAHSİN ÖZGÜÇ. *Maşat Höyük kazıları ve çevresindeki araştırmalar.* Plate 82: 2; **d** – representations of fish on ceramic fragments from the archaeological site of Alaca Höyük. Figure originally published in: HÂMIT Z. KOŞAY. *Alaca Höyük excavations. Preliminary report on research and discoveries 1963–1967.* (Türk Tarih Kurumu Yayınlarından V. Seri no. 28.) Ankara 1973, Lev. XIII: Al. R. 24;

e – representations of fish on ceramic fragments from the archaeological site of Maşat Höyük. Figure originally published: ÖZGÜÇ, *Maşat Höyük kazıları*, Plate 79: 3; Plate 82: 2; **f** – figures of roe deer on ceramic fragments from the archaeological site of Boğazköy. Figure originally published in: BOSSERT, *Die Keramik Phrygischer Zeit*, p. 72; Taf. 113: 360; **g** – figures of roe deer on ceramic fragments from the archaeological site of Boğazköy. Figure originally published in: *Ibidem*, p. 53; Taf. 30: 273; **h** – figures of dogs on ceramic fragments from the archaeological site of Boğazköy. Figure originally published in: *Ibidem*, p. 141; Taf. 140: 1291.

Table 2

Distribution of painted figural decorations on pottery during the Late Iron Age per site

Decorative motifs	Boğazköy	Alaca Höyük	Alişar Höyük	Çadır Höyük	Kerkenes Dağ	Uşaklı Höyük	Maşat Höyük	Kuşaklı-Sarissa	Kaman-Kalehöyük
waterfowl	X		X	X			X		
fish		X					X		
deer	X								
horses			X		X				
roe deer	X	X							
dogs	X								
bull			X						
human figures	X								

Two examples have been documented with depictions of **deer** of the Alişar IV type characteristic of the Middle Iron Age that have been found in Büyükkale in the levels datable to the Late Iron Age.³³ In this period, the figures of deer do not seem widespread, while there are representations of figures of **horses** found in Alişar Höyük³⁴ and Kerkenes Dağ³⁵ and **roe deer** found on pottery in Boğazköy,³⁶ Alaca Höyük.³⁷ These are no longer performed in the so-called silhouette style but feature anatomical details.

In Boğazköy, some examples of depictions that differ significantly from the rest of the decorations have been identified, and these are defined as “bizarre style”. Examples of this style have only been found in Büyükkale, however, it would seem that there are parallels with two depictions found in Kültepe. These depict figures from the animal world, often difficult to identify accurately.³⁸ Probably these are the figures of **dogs**,³⁹ while the depictions found in Kültepe represent a bull⁴⁰ and

a lion⁴¹ with jaws wide open. The contours of animals are characterized by two parallel lines. These animals are antithetical but sometimes they are arranged one after another or even individually. The lines are very thin. The head is almost always turned backwards or tilted. Their body language communicates movements that have been emphasized by the fluid and wavy lines. It has not been possible to determine with certainty the origin of this style, but it has been hypothesized that it could have come from the Transcaucasian area.⁴²

Representations of **human figures** are very rare and are documented only in Boğazköy. These are four depictions, two of which have been executed in the so-called silhouette style. An example is preserved on a fragment of small size,⁴³ where the head of a man and the tip of the spear that he probably holds in his hand are partially visible (Fig. 5, c). The second example⁴⁴ is represented by a fragment of a crater with two human figures – one on horseback with the spear in his hand, and the other standing

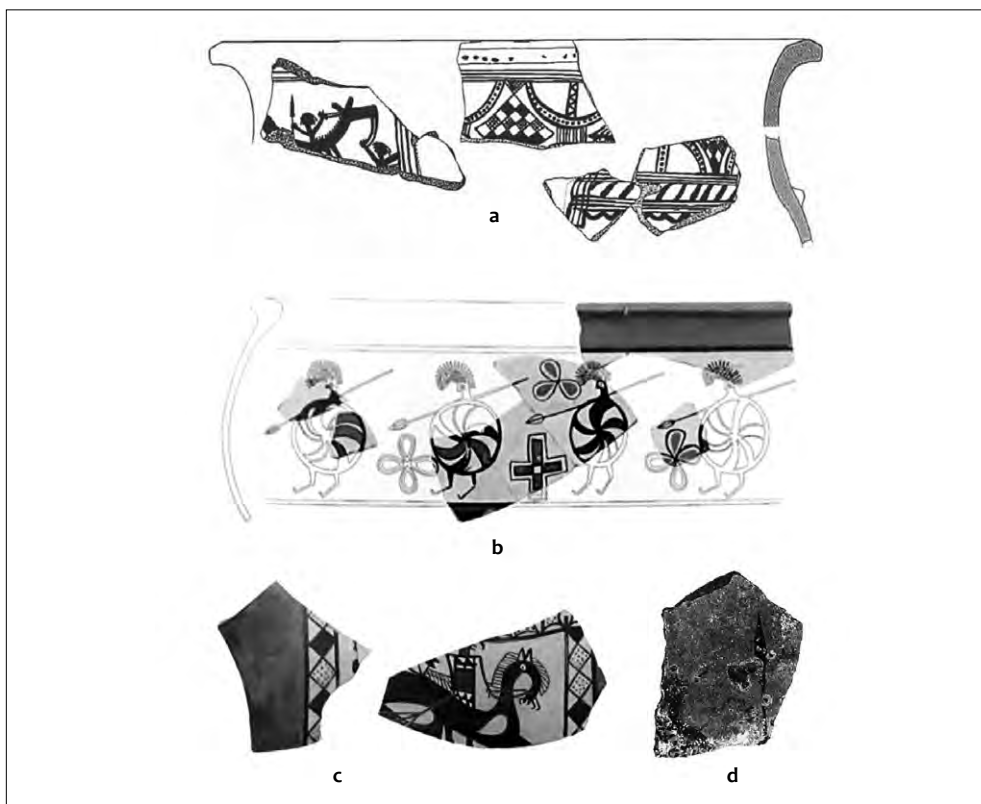

Fig. 5. Representations of human figures on ceramic from the archaeological site of Boğazköy.

a – figure originally published in: Herman Genz. Die eisenzeitliche Besiedlung im Bereich der Grabungen am mittleren Büyükkale- Nordwesthang 1998–2000. In: JÜRGEN SEEHER (ed.). Ergebnisse der Grabungen an den Ostteichen und am mittleren Büyükkale-Nordwesthang in den Jahren 1996–2000. Mainz, 2006, 98–158. Here, p. 113, Abb. 16:2; **b** – figure originally published in: BOSSERT, Die Keramik Phrygischer Zeit, p. 53, Taf. C: 265; **c** – figure originally published in: BOSSERT, Die Keramik Phrygischer Zeit, p. 140, Taf. 136:1262; **d** – figure originally published in: BOSSERT, Die Keramik Phrygischer Zeit, p. 72, Taf. 111: 354.

next to it, holding the reins (Fig. 5, a). The third representation of human figures⁴⁵ differs significantly from the first two. It is a fragment of *dinos* and is characterized by a bichrome painting with seven or eight warriors moving to the left, around the vase on a light coated panel (Fig. 5, b). The rest of the container has a dark reddish-brown slip. Warriors are armed with cross-linked helmets, shields and spears, their heads have been depicted in profile. The bodies are covered with huge round shields and

only the feet and part of the legs bent at the knee incorrectly are visible. Among the figures of warriors have been inserted some decorative elements, which have the function of the so-called “fillers”. Also, the fourth example⁴⁶ with the representation of a human figure is characterized by a light-coloured panel, framed by a reddish-brown slip (Fig. 5, d). The human figure exhibits a rectangle that acts as a torso of the man, probably it is an armour with the internal ornamentation of triangles

exposed in horizontal rows. The arms are drawn with a single line. The head is not visible due to the fragmentary nature of the pottery sherd. In contrast to the human figure, the depiction of the horse is characterized by wavy lines. The horse figure is entirely black; however, some anatomical details have been traced. The figure of the horse appears strongly distorted.

In addition to the representations of human figures as warriors, there is one of a **mythological character**. It is a unique depiction – very complex both from an ideological and compositional point of view, and it is depicted on a fragment of *dinos*⁴⁷ found in Büyükkale. The representation is characterized by the figure of *Potnia Theron* in a long robe. Two ferocious lions with wide open jaws, executed in the so-called silhouette style, are placed one on each side, and the space around the figures is filled with inclined lines. This, according to the description of M. Bossert, creates the impression that the three figures are

in a kind of niche.⁴⁸ As soon as it is accepted that it is a niche, it is inevitable to connect this representation with the Great Goddess of the Phrygians, depicted on the façade of the monument of King Midas, near the modern village of Yazılıkaya, and the one found in Boğazköy at the gate of the citadel of Büyükkale.

2.2. Recurrence of decorative motifs in relation to vessel morphology

Comparing the collected data, it would seem that there is no evidence of the use of a certain decorative motif in relation to vessel morphology. Bowls, amphorae, jugs, and craters, which are the more common vessel shapes (Fig. 6), lack the typical decorative motifs that can be linked to a certain vessel shape. There are some less common vessel shapes, and among these, for example, only one teapot, two *askoi*, and two *pyxides* have been catalogued. Given the rarity of these shapes, it was not possible to compare the use of decorative

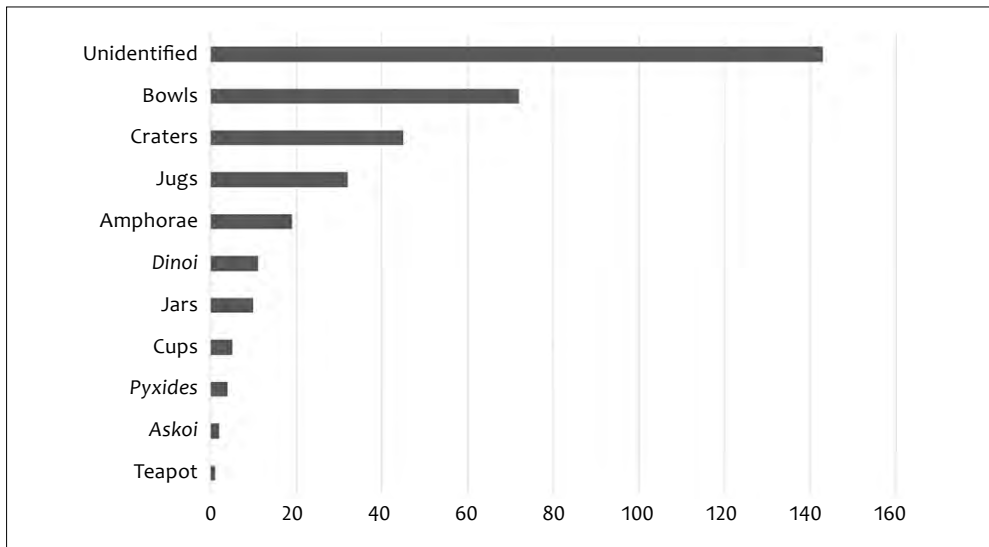

Fig. 6. Vessel morphology in the north-eastern Anatolian plateau discovered in the archaeological sites of Boğazköy, Alaca Höyük, Alişar Höyük, Çadır Höyük, Kerkenes Dağ, Uşaklı Höyük, Maşat Höyük, Kuşaklı-Sarıssa, Kaman-Kalehöyük and dated to the Late Iron Age.

motifs in relation to these pottery types. However, it must be borne in mind that almost half of the ceramic material analysed is composed of fragments of walls, often small in size, hence, it was not possible to determine the vessel morphology.

No differences in pottery morphology have been documented, distinguishing monochrome, bichrome, or polychrome manufacture.

The technical innovation of the painted ceramic production of the Late Iron Age is characterized by a light-toned slip applied to a part of the container, forming a “panel” that framed the painted decoration. This type of decoration is mostly present on closed shapes, such as amphorae, jugs, *dinoi* but some examples of this type have also been documented on craters and bowls. The so-called “panels” are usually positioned on the shoulder and upper part of the vessel’s body. The decorative motifs traced on these “panels” are very varied and range from the simplest monochrome or bichrome band motif to figural representations of the animal world.

3. Variation of decorative patterns during the Late Iron Age

Although the Late Iron Age corresponds to a time span of about five centuries, based on the decorative motifs of the Late Iron Age in the north-eastern Anatolian plateau, it is not possible to identify differences in chronological terms. For example, the ceramic material of Kaman-Kalehöyük, where three architectural phases of the Late Iron Age have been identified,⁴⁹ does not demonstrate differences in the use of decorative motifs. The ceramic production of Kaman-Kalehöyük is not very varied. The prevailing motif is composed of simple horizontal bands and a few other geometric patterns.

The Late Iron Age in Kuşaklı-Sarissa is represented by two settlements (Period VI and VII) that follow one another over time, probably separated by a hiatus. The settlement of Period VI according to the chronology of Kuşaklı-Sarissa corresponds to a short period of time, ranging from the end of the 7th century BC to the middle of the 6th century BC. The settlement of Period VII corresponds approximately to the 6th–5th century BC with a possible extension into the 4th century BC.⁵⁰ The two settlements of Period VI and Period V according to the stratigraphy of Kuşaklı-Sarissa correspond chronologically to the periods BK I of Boğazköy, 2a 3–5 of Kaman-Kalehöyük, and YHSS 4 of Gordion.⁵¹ The ceramic material is very fragmentary and is characterized by a very limited number of types of decorative patterns: horizontal lines, triangles, and concentric circles. The material does not allow for decorative pattern comparison in chronological terms.

In Boğazköy, where three phases of the Late Iron Age have been identified, the ceramic sequence shows no signs of changing decorative motifs in chronological terms. Although the decorative motifs present numerous variations, in the BK Ia, Ib and Ic phases, which according to Boğazköy’s chronology correspond to the Late Iron Age,⁵² all the macro-categories of decorative motifs were represented. Even the figural decorations were found in all three phases of the Late Iron Age; however, it has been documented that the ceramic fragments with the decorations of the so-called “bizarre style” belong to the final phase of the Late Iron Age, instead the two examples of the “bizarre style” of Kületpe were found out of context.

Unfortunately, the other sites of the north-eastern Anatolian plateau are characterized by a poor archaeological documentation of the Late Iron Age, so it

has not been possible to determine the continuity or discontinuity of the decorative motifs in chronological terms. The stratigraphic sequence at the site of Alaca Höyük is insufficiently documented, and the identified levels of the Iron Age are characterized by a strong mixing of ceramic finds.⁵³ The Late Iron Age in Alishar Höyük⁵⁴ and Maşat Höyük⁵⁵ is represented by two levels of construction, however, the ceramic material has not been contextualized. In Kerkenes Dağ,⁵⁶ no further subphases of construction of the architectural remains found dating back to the Late Iron Age have been identified. The ceramic material found at Çadir Höyük⁵⁷ and Uşaklı Höyük⁵⁸ is not contextualized in terms of chronological subphases of the Late Iron Age and the documentation of a more precise ceramic sequence is still ongoing.

The lack of a precise sequence of stratified contexts of the Late Iron Age prevents us from recognizing a possible chronological evolution of the decorative motifs in the north-eastern Anatolian plateau. However, in cases where consistent sequences are available, such as in the case of Boğazköy and Kaman-Kalehöyük, ceramic production seems to be characterized by a strong continuity.

Conclusions

The analysis of painted ceramic material from nine archaeological sites has presented several challenges in examining the manufacturing of painted pottery during the Late Iron Age in the region of the north-eastern Anatolian plateau. Ceramic material has only recently been registered systematically, and there is currently no established universal system for cataloguing, making comparisons exceedingly difficult. Moreover, publications frequently lack thorough descriptions of

ceramic materials and are restricted in their choices.

The Late Iron Age, which spans the duration from the 8th–7th century BC to the Hellenistic period, covers a very long period of time, and our knowledge about the evolution of the ceramic production in Central Anatolia is still very limited.

Notably, compared to undecorated pottery, manufacturing of painted pottery declined noticeably throughout the Late Iron Age.

It can be established that, considering the degree of distribution of the decorative motifs, their variations and recurrence depending on the vessel morphology, the painted ceramic production of the north-eastern Anatolian plateau is extremely varied. Hence, based on the available evidence, the painted ceramic production of the Late Iron Age appears relatively little-standardized and not very homogeneous.

Geometric decoration prevails, but there are numerous variations of decorative motifs that are not repeated, or recur rarely. Other decorative motifs, mostly rather simple – with bands and wavy lines, seem more widespread and are present in all the archaeological sites taken into consideration, so one should imagine a painted tradition that unites the whole region of the north-eastern Anatolian plateau. The ceramic production found in Boğazköy and Alishar Höyük is more varied than the painted decorations documented in other settlements. It is likely that Boğazköy and Alishar Höyük represent the driving forces behind painted ceramic production in the north-eastern Anatolian plateau. Nevertheless, even the ceramic production of the sites, such as Kerkenes Dağ, Maşat Höyük and Kuşaklı-Sarissa, has some original elements that do not recur in the ceramic inventory in other locations. However, it should not be excluded that variations in decorative

motifs between different sites may be due to chronological variations.

Few figurative decorations have been documented, and these are also very varied. It has not been possible to identify a style that defines the figural decorations on ceramics of the Late Iron Age. It would seem that there are different expressions which coexist even within the same settlement. However, it is difficult to classify them, since they are represented by individual examples, often fragmentary. As mentioned before, in Boğazköy the so-called “bizarre style” has been identified and documented on four ceramic fragments, distinguished by its originality. Parallels have been identified with two representations found in Kültepe.

Given the complexity of the decorative motifs that appear on ceramics, the accuracy of geometric patterns and figurative decorations, it is likely, regarding the organization of painted ceramic production, that there have been several specialized workshops. However, it is not possible to locate examples, which could be created in the same workshop. This is partly due to the fragmentary nature of the ceramic material, hence, the decorations are often partial, and it is difficult to identify details that could characterize the distinctive features

of one or more workshops. Moreover, although there are numerous attestations of the use of so-called graffiti in the Phrygian language on ceramic fragments, these have not been identified on the painted ceramic material, and no signs of potters have been documented on the catalogued ceramic material. However, it is possible to identify a cursive production and a more elaborate and accurate one that would lead to think of a specialized production and a probably domestic one.

The complexity and variety that characterize the painted ceramic production of this period are very important. In the case of specialized ceramic production, this is a long production process that requires extensive investment of time. This suggests that painted ceramics have a substantial weight in terms of expressing cultural identity values. The style, manner or a certain way of visual expression conveys information about the identity of the society or a group of people of a given place, since every expressive character is based on a cultural system.⁵⁹ The results obtained from the analysis of painted ceramic production probably demonstrate the complexity of the society of the Late Iron Age and reflect the socio-cultural diversity of this region.

REFERENCES AND NOTES

- ¹ The choice of this precise geographical area was dictated by the desire to focus the investigation on the ceramic province to which the site of Uşaklı Höyük belongs. The Italian-Turkish archaeological mission in central Anatolia is directed by Anacleto D’Agostino (University of Pisa), with the co-direction of Valentina Orsi (University of Siena; Research Center for Anatolian Civilizations ANAMED, Koç University, Istanbul) and Giulia Torri (University of Florence). The field research, which began in 2008, was directed until 2020 by Stefania Mazzoni, the head of the scientific project. The mission operates under a concession from the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey and involves the universities of Pisa, Siena, Florence, Yozgat Bozok, Ankara Hacettepe, and University College London. My research started within the activities of the mission, of which I was a part from 2015 to 2019.
- ² HERMAN GENZ. The Iron Age in Central Anatolia. In: GOCHA R. TSETSKHLADZE (ed.). *The Black Sea, Greece, Anatolia and Europe in the First Millennium BC*. Leuven; Paris; Walpole 2011 (Colloquia Antiqua 1), pp. 331–368, here, p. 33.

- ³ LISA KEALHOFER, PETER GRAVE. The Iron Age on the Central Anatolian Plateau. In: SHARON R. STEADMAN, GREGORY MCMAHON (eds.). *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia (10,000–323 BCE)*. Oxford 2011, pp. 415–442, here p. 420.
- ⁴ GENZ, The Iron Age in Central Anatolia, p. 333.
- ⁵ KEALHOFER, GRAVE, The Iron Age on the Central Anatolian Plateau, pp. 416–417.
- ⁶ EMILIE H. HASPELS. *The Highlands of Phrygia: Sites and Monuments*. Vol. I. Princeton, New Jersey 1971, p. 20.
- ⁷ KLAUS J. POWROZNIK. *Die Eisenzeit in Kuşaklı, Kuşaklı-Sarissa*. Band 5. Rahden/Westf. 2010, p. 5.
- ⁸ KEALHOFER, GRAVE, The Iron Age on the Central Anatolian Plateau, p. 417.
- ⁹ Ibidem, p. 422.
- ¹⁰ GENZ, The Iron Age in Central Anatolia, p. 332.
- ¹¹ Ibidem, p. 333.
- ¹² KEALHOFER, GRAVE, The Iron Age on the Central Anatolian Plateau, p. 415.
- ¹³ GENZ, The Iron Age in Central Anatolia, p. 333.
- ¹⁴ PRUDENCE M. RICE. *Pottery Analysis*. A Sourcebook. Chicago and London 1987, here p. 171.
- ¹⁵ Ibidem, pp. 25–26.
- ¹⁶ VALENTINA ORSI. The Transition from the Bronze to the Iron Age at Uşaklı Höyük: The Ceramic Sequence. In: STEFANO DE MARTINO, ELENA DE VECCHI (eds.). *Anatolia between the 13th and the 12th century BCE*. Firenze 2020 (Eothen 23), pp. 271–316, here p. 273.
- ¹⁷ RICE, *Pottery Analysis*, p. 289.
- ¹⁸ The author was able to consult the samples of the Late Iron Age pottery material with the director of the Uşaklı Höyük archaeological mission's approval.
- ¹⁹ ORSI, The transition from the Bronze to the Iron Age, pp. 271–272.
- ²⁰ RICE, *Pottery Analysis*, p. 136.
- ²¹ MASSIMO VIDALE. *Ceramica e archeologia*. Carocci 2007, p. 41.
- ²² RICE, *Pottery Analysis*, p. 138.
- ²³ Ibidem, p. 149.
- ²⁴ Ibidem, pp. 150–151.
- ²⁵ RICE, *Pottery Analysis*, p. 148.
- ²⁶ KIMIYOSHI MATSUMURA. *Die Eisenzeitliche keramik in Zentralanatolien aufgrund der Grundlage der Ausgrabungen von Kaman-Kalehöyük*. Berlin 2005, p. 272.
- ²⁷ EVA-MARIA BOSSERT. *Die Keramik Phrygischer Zeit von Boğazköy*. Funde aus den Grabungskampagnen 1906, 1907, 1911, 1912, 1931–1939 und 1952–1960. Mainz 2000, p. 116, Taf. 127: 973; p. 140, Taf. 140: 1288; p. 140, Taf. 136: 1261.
- ²⁸ ERICH F. SCHMIDT. *The Alişar Höyük Seasons of 1928 and 1929*. Part 2. (Oriental Institute Publications 20) Chicago 1933, Plate VII: 454.
- ²⁹ HERMANN GENZ. Iron Age pottery from Çadır Höyük. In: *Anatolica XXVII*, 2001, pp. 159–170, here p. 170, Fig. 4: 10.
- ³⁰ TAHSİN ÖZGÜÇ. *Maşat Höyük kazıları ve çevresindeki araştırmalar*. Ankara 1978, Plate 82: 4.
- ³¹ HÂMIT Z. KOŞAY. *Alaca Höyük excavations*. Preliminary report on research and discoveries 1963–1967. In: *Türk Tarih Kurumu Yayınlarından V*. Seri no. 28. Ankara 1973, Lev. XIII: Al. R. 24.
- ³² ÖZGÜÇ, *Maşat Höyük kazıları ve çevresindeki araştırmalar*, Plate 79: 3; Plate 82: 2.
- ³³ BOSSERT, *Die Keramik Phrygischer Zeit*, p. 35, Taf. 10: 112; p. 34, Taf. 10: 98.
- ³⁴ SCHMIDT, *The Alişar Höyük Seasons*. Here p. 134, Fig. 184; Plate V: b 140.

- ³⁵ <http://www.kerkenes.metu.edu.tr/kerk1/07finds/InPottery/painted.html#SchmidtK85>
- ³⁶ BOSSERT, Die Keramik Phrygischer Zeit, p. 53, Taf. 30: 273; p. 72, Taf. 113: 358; p. 72, Taf. 113: 360.
- ³⁷ AYL A ÇINAROĞLU, DUYGU ÇELİK. 2008 Yılı Alaca Höyük Kazıları. In: Kazi Sonuçları Toplantısı 3. Cilt. Ankara 2009, pp. 91–104, here p. 96, Fig. 8.
- ³⁸ BOSSERT, Die Keramik Phrygischer Zeit, p. 66.
- ³⁹ Ibidem, p. 105, Taf. 28, p. 133, Taf. 31, p. 131, Taf. 31.
- ⁴⁰ TAHSİN ÖZGÜÇ. Kültepe and its Vicinity in the Iron Age. Ankara 1971. Pl. XXIII: 1.
- ⁴¹ Ibidem, Pl. XXIII: 2.
- ⁴² BOSSERT, Die Keramik Phrygischer Zeit, p. 71.
- ⁴³ Ibidem, p. 140, Taf. 136: 1262.
- ⁴⁴ HERMAN GENZ. Die eisenzeitliche Besiedlung im Bereich der Grabungen am mittleren Büyükkale-Nordwesthang 1998–2000. In: JÜRGEN SEEHER (ed.). Ergebnisse der Grabungen an den Ostteichen und am mittleren Büyükkale-Nordwesthang in den Jahren 1996–2000. Mainz 2006 (Boğazköy-Berichte, 8), pp. 98–158, here p. 113, Abb. 16: 2.
- ⁴⁵ BOSSERT, Die Keramik Phrygischer Zeit, p. 53, Taf. C: 265.
- ⁴⁶ Ibidem, p. 72, Taf. 111: 354.
- ⁴⁷ Ibidem, p. 53, Taf. D: 272.
- ⁴⁸ Ibidem, p. 63.
- ⁴⁹ MATSUMURA, Die Eisenzeitliche Keramik, p. 55.
- ⁵⁰ KLAUS J. POWROZNIK. Die Eisenzeit in Kuşaklı, Kuşaklı-Sarissa. Leidorf 1997, p. 229.
- ⁵¹ Ibidem, p. 200.
- ⁵² HERMAN GENZ. Late Iron Age Occupation on the Northwest Slope at Boğazköy. In: Anatolian Iron Ages 6, 2007. Eskisehor, pp. 135–151, here p. 149.
- ⁵³ HÂMIT, Z. KOŞAY. Alaca Höyük hafriyatı, 1936 Daki Çalışmalara ve kesiflere ait ilk raporu. In: Türk Tarih Kurumu Yayınlarından V. Seri no. 2. Ankara 1938, p. 1.
- ⁵⁴ SCHMIDT, The Alişar Höyük Seasons, pp. 1–4.
- ⁵⁵ TAHSİN ÖZGÜÇ. Maşat Höyük II: A Hitite center northeast of Boğazköy. Ankara 1982, pp. 91–94.
- ⁵⁶ GEOFFREY SUMMERS. Phrygians east of the red river: Phrygianisation, migration and desertion. 2018 (Anatolian Studies, 68), pp. 99–118, here pp. 100–101.
- ⁵⁷ SHARON R. STEADMAN, GREGORY MCMAHON. Recent Work (2013–2014) at Çadır Höyük on the North Central Anatolian Plateau. In: SHARON R. STEADMAN, GREGORY MCMAHON (eds.). The Archaeology of Anatolia, Vol. 1, pp. 69–97. 2015, here pp. 72–76.
- ⁵⁸ ORSI, The transition from the Bronze to the Iron Age, here pp. 271–272.
- ⁵⁹ RICE, Pottery Analysis, p. 244.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma mērķis ir noskaidrot vēlā dzelzs laikmeta apgleznotās keramikas dekoratīvo motīvu izplatību Anatolijas ziemeļaustrumu augstienē. Šajā pētījumā tika analizēta vēlā dzelzs laikmeta apgleznotā keramika, kas atrasta deviņās arheoloģiskās vietās: *Boğazköy*, *Alaç Höyük*, *Alişar Höyük*, *Çadır Höyük*, *Kerkenes Dağ*, *Uşaklı Höyük*, *Maşat Höyük*, *Kuşaklı-Sarissa*, *Kaman-Kalehöyük*. Tās nosedz Anatolijas ziemeļaustrumu augstieni un ir atstājušas arhitektūras liecības, kas datētas ar vēlo dzelzs laikmetu (8.–7. gs. p. m. ē. līdz 330. g. p. m. ē.).

Šajā pētījumā tika veikta uz keramikas virsmām atrodamo apgleznoto motīvu analīze, to klasificēšana un tipoloģijas izveide. Analizējot keramikas atradumus, tika apkopoti un ņemti vērā arī citi keramikas virsmas tehnoloģiskie aspekti.

Salīdzinot visus iegūtos datus par keramikas trauku un lausku kolekcijām, kas pieejami publikācijās, autore nonāca pie interesantiem rezultātiem attiecībā uz keramikas trauku virsmas apstrādi, angobu izmantošanu, apgleznotās keramikas klasi un apgleznoto dekorāciju krāsu toņiem. Tika izdarīti secinājumi par apgleznoto dekoru motīvu izplatību un to sastopamību pētījumā ietvertajās arheoloģisko izrakumu vietās.

Pamatojoties uz pētījumā izmantotajiem datiem, vēlā dzelzs laikmeta apgleznotās keramikas izstrādājumi Anatolijas ziemeļaustrumu augstienē ir raksturojami kā nestandardizēti un ļoti daudzveidīgi.

Dominē ģeometriskie motīvi, vērojams daudz dekoru variāciju, kas neatkārtojas vai atkārtojas reti. Izplatītākie dekoru veidi ir lielākoties vienkārši – ar horizontālām joslām un viļņotām līnijām, tie ir sastopami visās aplūkotajās arheoloģisko izrakumu vietās. Tas liek domāt par apgleznotās keramikas tradīciju, kas vieno visu Anatolijas ziemeļaustrumu augstienes reģionu. *Boğazköy* un *Alişar Höyük* atrastie apgleznotās keramikas trauku dekoratīvie motīvi ir daudzveidīgāki, salīdzinot ar pārējām arheoloģisko izrakumu vietām, kas aplūkotas šajā pētījumā. Iespējams, ka *Boğazköy* un *Alişar Höyük* ir apgleznotās keramikas virzītājspēki Anatolijas ziemeļaustrumu augstienē. Arī *Kerkenes Dağ*, *Maşat Höyük* un *Kuşaklı-Sarissa* ir sastopami oriģināli dekoru motīvi, kas neatkārtojas un nav sastopami citās aplūkotajās arheoloģisko izrakumu vietu keramikas materiālu kolekcijās. Nevajadzētu izslēgt iespējamību, ka dekoratīvo motīvu dažādība var būt saistīta ar hronoloģiskām variācijām. Lai gan vēlā dzelzs laikmeta atbilst apmēram piecu gadsimtu ilgam laika posmam, pamatojoties uz vēlā dzelzs laikmeta keramikas lausku atrašanās vietām un stratigrāfisko datējumu, nav iespējams noteikt apgleznoto dekoru lietojuma atšķirības hronoloģiskā izteiksmē.

Ir dokumentētas tikai dažas figurālas dekorācijas, un arī tās ir daudzveidīgas un neatkārtojas. Nav bijis iespējams identificēt stilu, kas definētu vēlā dzelzs laikmeta keramikas figurālās dekorācijas, jo tie ir atsevišķi piemēri, bieži fragmentāri. Kā arī, analizējot apkopotos datus, nav pierādījumu par konkrētu dekora veidu izmantošanu uz noteiktas trauku formas.

Dekoru daudzveidība, kas raksturo šī perioda apgleznotās keramikas izstrādājumus, liek domāt, ka apgleznotai keramikai ir bijusi būtiska nozīme kultūras identitātes vērtību izpaušmēs. Specializētas keramikas izstrādājumi prasa ievērojamu laika ieguldījumu. Vizuālās izteiksmes stils vai noteikts izpildes veids atspoguļo sabiedrības vai konkrētas vietas cilvēku grupas identitāti. Rezultāti, kas iegūti, analizējot apgleznotās keramikas dekoratīvo motīvu daudzveidību, iespējams, atspoguļo šī reģiona vēlā dzelzs laikmeta sociālo un kultūras daudzveidību.

Vēstures avoti

Historical Sources

From the History of the Basilian Monks in Jēkabpils. Two Letters from the End of the 18th Century from the Former Archive of the Borch Family

No Jēkabpils baziliāņu mūku vēstures. Divas 18. gadsimta beigu vēstules
no kādreizējā Borhu dzimtas arhīva

Translation and commentaries by:

Teresa Rączka-Jeziorska, Dr. hab.

Associate Professor

The Institute of Literary Research of the Polish Academy of Sciences

ul. Nowy Świat 72, 00-330, Warsaw

 <https://orcid.org/0000-0003-4857-9480>

E-mail: teresa.raczka-jeziorska@ibl.waw.pl

Paweł A. Jeziorski, Dr. hist.

Associate Professor

The Institute of History of the Polish Academy of Sciences

Rynek Starego Miasta 29/31, 00-272, Warsaw

 <https://orcid.org/0000-0003-0733-8381>

E-mail: paj111@wp.pl

The two letters from the end of the 18th century presented here are an interesting source for research into the history of the Basilian mission in eighteenth-century Jēkabpils (in Polish: Jakobsztat). They were written by Basilian monks working in the town and addressed to an unknown person, who, however, must undoubtedly be identified as Michał Jan Borch (in Latvian: Mihaels fon der Borhs),¹ owner of the Varakļāni (in Polish: Warklany) estate in the former Polish Livonia (in Polish: Inflanty Polskie). The addressee of both letters is not accidental. The Basilian monks asked Borch for support of conducted construction works, bearing in mind that it was his ancestor who had funded their mission. Michał Jan Borch did not disappoint the monks, as he fulfilled at least some of the requests addressed to him.

Both letters were originally stored in the home archive of their addressee, i.e. in Varakļāni (Warklany). In the 1920s, the aforementioned Borch archive found its way, after a long journey, to Lviv, to the collections of the famous Ossolineum.² After the end

of the Second World War, a large part of the Ossolineum collection was transported to Poland, to Wrocław. However, the archive of the Borchs of Varakļāni (Warklany) remained in Lviv and is currently stored in the collection of the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine (*L'vivs'ka nacional'na naukova biblioteka Ukraïni imeni V. Stefanika*). The two letters presented below are contained in this collection.

To date, this brief correspondence has been used in research only to a limited extent. A few years ago, we presented the contents of both letters in a large outline in a text published in Russian in Latvia,³ and later Andrzej Gil, a Polish researcher affiliated to the Catholic University of Lublin, also made use of them.⁴

In view of the informational richness of the correspondence in question, we have decided to publish the contents of both letters. We present them below in the original language, i.e. in Polish. Bearing in mind that the use of these sources by the Latvian reader may thus be difficult, especially as we are dealing with Polish from the late eighteenth century, we have decided to precede both letters with extensive summaries of their contents. The information contained in the summaries is supplemented by digital and letter footnotes, with which the edition of both letters has been provided. In the digital footnotes, we describe all the characters mentioned in the letters and explain the place names that appear in them. In the letter notes, on the other hand, we include editorial comments of all kinds. Doubts concerning the interpretation of the originals are indicated by a question mark in square brackets: [?].

Letter No. 1

Brief description

Three Basilians of Jēkabpils (the superior of the 'monastery', Jazon Sarnowski, the preacher and professor of skills, Aleksander Butkiewicz, and the Jēkabpils parish priest, Joachim Tuiewski), write to an unknown addressee (undoubtedly, Michał Jan Borch), regarding support for the mission operating in Jēkabpils and the construction works in progress [Jēkabpils, no date, probably 1792 or slightly earlier].

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine (*L'vivs'ka nacional'na naukova biblioteka Ukraïni imeni V. Stefanika*), Department of Manuscripts, Unit 13, No. 100, fol. 11–12.

Summary: Three Basilians associated with Jēkabpils, the superior of the local Basilian 'monastery' Jazon Sarnowski, the preacher and professor Aleksander Butkiewicz and the Jēkabpils parish priest Joachim Tuiewski, write to Michał Jan Borch, asking for support. They recall that Jan Dominik Borch, horodniczy (supervisor of fortifications) of the Duchy of Livonia (in Polish: Księstwo Inflanckie) and starost of Ludza (in Polish: Lucyn), founded the Basilian mission in Jēkabpils in 1713. He accomplished the foundation thanks to a parcel of land he owned in the town, to which arable fields and two meadows located outside the town were assigned. He received the aforementioned properties from a burgher of Jēkabpils in exchange for a debt of 600 thalers. Jan Dominik Borch was also aware that there was only an Orthodox church in the town, and that worshippers wishing to visit a Catholic priest had to travel 20 miles to Rīga or Jelgava (in Polish: Mitawa), 12 miles to Ilūkste (in Polish: Iłuksza), or more than 10 miles, if they undertook a journey to nearby

Lithuania. In addition, he was aware that people travelling along the Daugava River to Rīga, or using nearby land routes, also often needed the assistance of a priest. Borch was also strongly encouraged to fund a mission by the Jēkabpils burghers, both Catholics and Uniates.

Jan Dominik Borch first granted the Basilian monks the aforementioned parcel and land, and then built a wooden church, a hospital and a residential building for 3 monks at his own expense. They were obliged to celebrate mass every Sunday for the ancestors and living family of the founder. Children attending the school run by the Basilian monks were also obliged to pray regularly in this intention.

Basilians complain that as long as the founder of their mission was alive, they received sustenance from him. After his death, however, the situation deteriorated. A particularly difficult period began in 1773, when Jēkabpils was hit by a great fire. At that time, the Basilians lost both their church and all the buildings belonging to them. They were saved from starvation by the donations of pious people, including the addressee himself. In order to provide a place to pray, the Basilians adapted the walls of their 'monastery' that had survived the fire, covering them with a makeshift plank roof. They ministered to Catholics in this cramped and inconvenient location until 1787. In the meantime, however, they organised collections throughout Livonia and managed to collect 300 thalers and a certain stock of stone and bricks. In 1776, they started the construction of a new church, but the accumulated funds were soon exhausted. Then, they resumed collecting donations, intermittently returning to the building work. By 1787, the walls of the church, which were plastered on the inside, had been erected. The floor, doors and windows were also ready, and the roof of the temple was

already covered with shingles. The Basilians finally began holding services in the building.

The Basilians of Jēkabpils note the special generosity of the town's Catholic inhabitants, but emphasise their great poverty. The town's fire of 1773, the annexation of Polish Livonia by Russia, and, ultimately, the attempts to undermine the privileges held by Jēkabpils, which forced the town's authorities to defend them, all contributed to this. Despite these difficulties, the Basilians experienced particular support from Jan Borowski, the current mayor of the town, who stood out amongst other residents of Jēkabpils for his wealth. It was he who supported the construction of the new church for years, donating a total of almost 600 thalers in cash for this purpose. In addition, they also mention the local councillor, Antoni Grodzicki, who donated almost 200 thalers for the construction work. Both donated a large part of their property to this worthy cause, leaving little for the trade from which they made their living.

The Basilians point out that the erected church remains without external plasterwork, nor does it have a facade. They have managed to collect 8,000 bricks for the construction of the latter, and they will obtain the lime to plaster the whole edifice from stones they plan to collect. However, they do not know where they will get the wood to burn the lime. Planks and beams for scaffolding have been promised to be given to the Basilians by Father Berent, canon of Smolensk (in Polish: Smoleńsk) and parish priest of Livāni (in Polish: Liwenmujža; Liwenhof). However, the monks would first like to complete the work inside the church, where the altars, pulpit, benches and confessionals are still missing. For the construction of the altars, an architect has already been commissioned, who has undertaken to hire

five masons and to make the plasterwork. A contract has been signed with him in which the Basilians have committed to pay 200 thalers once the altars and plasterwork are completed. The architect and the masons are due to arrive next spring, but the monks do not know where they will get the funds to maintain and pay them. In spite of these difficulties, they are considering whether to sign another contract with the said architect to plaster the exterior of the church and decorate it with a facade at the same time.

The Basilians of Jēkabpils inform the addressee of the letter that they have

purchased 1 and $\frac{1}{4}$ fathoms of gypsum in Czelica and ask for help in bringing it to Jēkabpils. They have heard that there will be a number of empty wagons of the addressee returning from Rīga, so they seek to use this transport. At the same time, they are asking to send in the spring, by water transport, about 30 fathoms of wood to be used for the lime calcination and about 15 tubs, which will then be used to plaster the walls with lime. The Basilians hope that the addressee of the letter will not limit his generosity to the aforementioned requests alone. They promise prayers in return.

Document

[fol. 11] Jaśnie Wielmożny Panie, nasz^{5a} Fundatorze i Protektorze Nayosobliwszy.

Doznając w Przodkach Prześwietnego Imienia J[aśnie] W[ielmożnych] Państwa fundatorską nad sobą dobroczynność, z jak naygłębszym uniżonności naszej i przyzwoitego szacunku oświadczeniem poważamy się proźby nasze następujący przekładać sposób.

Świętey pamięci J[aśnie] W[ielmożny] J[ego]m[o]ść P[an] Jan Dominik Borch⁶, horodniczy X[i]ę[s]twa Inflandzkiego i starosta lucinski, mając plac w mieście Jakubstacie⁷ z gru[n]tem polowym i łąkami za dług od pewnego mieszczanina w sześciuset talarach bitych sobie podany i służący, a widząc wielką (ile na tym mieyscu) potrzebę xięży, bo oprócz cerkwi rossyiskiey religii, inszey nie było; w różne zaś strony doyścia do xięży katolickich daleka odległość była, jako się i teraz okazuje, ponieważ do Mitawy⁸, toż do Rygi⁹ liczy się mil 20, do Iłukszty¹⁰ mil 12, ku południowi w Litwę mil więcey dziesiątka; podobnie mając wzgląd na lud ustawicznie do Rygi łądem i wodą płynący, a w częstych przypadkach i niespodziewanych chorobach kapłana potrzebujący. Nie mniej też na usilne proźby obywatelów jakubsztackich łańckiego po części i greckiego obrządku z Kościołem Ś[więtym] zjednoczonego osiadłych, nakłoniony, i wielką przed Bogiem zasługą zachęcony, taki uczynił fundusz w roku 1713. Naywprzód nadał nam pomieniony plac z trzema polowemi sznurami, i dwoma łąkami, po tym wystawił kosztem swoim kościół drewniany z szpitalem i z pomieszkaniem osobnym na trzech zakonników bazylianów; z tym obowiązkiem, aby w każdą niedzielę była celebrowana Msza Ś[więta] za dusze zeszlých w Bogu Przodków i za żyjącą Familią Fundatora, a nadto po Mszy Ś[więtej] lub po kazaniu zalecano było przez kapłana ludowi trzy pozdrowienia anielskie za dusze tychże Dobrodziejów; przez dzieci zaś uczących się w szkółkach, aby dnia każdego była śpiewana litania o Nayś[więtszej] Maryey Pannie za szczęśliwe powodzenie żyjących z Familii Fundatora, po litanii śpiewane trzy pozdrowienia anielskie za dusze teyże przezacney Familii. Względem zaś wyżywienia tych trzech zakonników, póki sam zostawał w życiu, łąskawie opatrywał chlebem, mając podobno (jako doczytywamy się w Monumentach jego) na potym coś gruntownego ustanowić, abyśmy w potomne czasy mieli sposobność do wyżywienia się. Ale gdy już P[an] Bóg zawołał do nieba na królowanie z sobą J[aśnie]

W[ielmożnego] Dobrodzieja i Fundatora naszego, my osieroceni i огоłoceni zostaliśmy. Nie przestajemy jednak i nie przestaniemy nigdy oprócz funduszem na nas włożonych dopełnienia obowiązków, innym nabożeństwem błagać Majestat Boski za dusze samego i jego Familii, tudzież za żyjącego Fundatora, jakim jesteś jako Wnuk nieodrodny i gorący w jego miłości zelant, sam J[aśnie] Wielmożny Panie. Modlemy się (śmiem powiedzieć nieprzestannie), ale aż dotąd nie weźmiemy [?] siły od roku 1773, w którym był ciężki pożar tutejszego miasta, kiedy i my utraciliśmy kościół fundatorski¹¹ i inne budowle wszystkie. Dotąd ponosimy niedostatki ciężkie, niemal głód cierpiąc, wszelako Opatrzność [fol. 11v] Pana Boga (przez kwestę, z której profitowaliśmy u ludzi pobożnych i u samego J[aśnie] W[ielmożnego] Pana), nie dopuściła, aby który z nas tu głodem umarł. To nas naydotkliwiey obchodziło, że nie mieliśmy Domu Bożego w którymby lud zgromadzający się modlitwy, a my ofiary czynili. Więc w klasztoru (którego same tylko murowane ostały się ściany) przykrywszy dranicami, od pożaru aż do roku 1787 dla ciasnoty płacząc, lud ubogi i my, modliliśmy się obrządkiem katolickiego Kościoła. Jednakże zawsze pamiętaliśmy na to, aby Dom Boży z jakąkolwiek okazałością wystawić osobny; a pamiętając, czyniliśmy zebraninę po całych Inflantach i po innych stronach, z której zbierając grosz do grosza, gdyśmy się zapasili [?] na 300 talarów, ze skały i cegieł w roku 1776 odważyliśmy się w Imię Pańskie założyć kościół, prędko barzo ta wyżebrowana z ciężkością rozeszła się sumka. Więc przestawszy murować, na nowo kwestować zaczęliśmy. Tym porządkiem, krwawym (śmiem wyrzec) potem naszym oblana, aż do roku 1787 ta przeciągnęła się fabryka. W tym roku, już z radością wielką pospółstwa, tego kościoła ściany pod dach są wyciągnięte, posadzka, drzwi i okna porobione, a wewnątrz kościół otynkowany, gontami nakryty. My zaś o poświęcenie go postarawszy się weszliśmy z odprawami nabożeństwa. Przyznać to muszę mieszkającym w Jakubstacie obywatelom katolikom, że są gorliwi w świętobliwości, ale całe zubożeni na substancyi, naywięcey przez tenże sam pożar, potym przez odłączenie do Rossyi Polskich Inland, na ostatek przez prawo, którym bronić musieli sobie nadanych wolności. Wspieraliby oni nas hojniey, jak my dostawaliśmy z kwesty, ale biedni w tey mierze są niedołączni. Jeden z Miłosierdzia Bożego na nasze szczęście jest silniejszy ze wszystkich, a ten jest J[egomość] P[an] Jan Borowski¹², prezydent miasta terazniejszy. On (jak mam opisanie od moich antecessorów zostawione), wydał na fabrykę kościelną gotowemi do talarów 600. Drugi, J[egomość] P[an] Antoni Grodzicki¹³, radca, wyłożył do talarów 200. Ten ich heroizm (jako znamy i widzimy), uszkodził im do potrzebnego przyczynienia majątku, bo mało zostawiwszy sobie na handel (z którego szczegulnie sposób życia swego mają), część większą, jak wnoszę, oddali na chwałę Bożą. A tak już i do tych dwóch nieco silniejszych nie można daley posunąć się z słowem kwesty, bo nie część dziesiątą (jak indziej jest zwyczaj) wydali dla Boga zarobków swoich, ale więcey połowy. Widzisz zatym J[aśnie] W[ielmożny] Panie Dobrodzieju, łaskawy nasz Fundatorze, stan kościoła na placu dziada swego funduszowym jedynastąletnią pracą naszą, a pobożną jałmużną ludzi świętobliwych uformowany, że on zewnątrz jest nietynkowany i bez facyaty, na tę mamy cegły 8000, na wapno do otynkowania kamienie będziemy zbierać, a na wypalenie drew już nie przemyśleć zkąd byśmy dostać mogli. Tarcice [fol. 12] na rysztowanie będą i suchojeli do stawienia rysztowania mamy nadzieję otrzymać przez łaskę Wielmożnego J[ego]m[o]ść X[iędz]a Berenta¹⁴, kanonika smoleńskiego, a proboszcza liweńskiego, bo obiecał. Lecz myślemy zacząć pierwey wewnątrz kościoła robotę, gdzie nie ma ołtarzów, ambony, ławek, konfessyonałów. Na ołtarze umówiliśmy architekta, który bierze na siebie mularzów i gipsaturę; na tę robotę daliśmy mu kontrakt, że po zakończeniu ołtarzów i

gipsatury, na ich 200 talarów obowiązani jesteśmy wypłacić, choć pieniędzy zgoła pusto u nas. Przyjedzie architekt następującej wiosny z pięcią mularzami, gdzie weźmiem wikt dla nich i pieniądze, nie możemy zgadnąć? A myślemy jednak, żeby tegoż następującego lata otynkować i bądź jaką facyatą ozdobić kościół za jednym sprowadzeniem architekta, na co drugi trzeba czynić kontrakt. Architekt pewnie by to wszystko wydołał za jedno lato, nie poymę tylko tego, jak my jemu wydołamy w sufficyencyi i zapłacie. Przykrym podobno będę J[añasnie] W[ielmożnemu] Panu Dobrodziejowi tym pisaniem, przetoż daley nie ciągnę i kończę pod stopy Fundatora swego schylając głowę i upraszając aby nas w zakończeniu kościoła raczył wspomódz jak zechce. Mianowicie zaś tey żebrzemy łaski, żeby gips (którego w Czelicy¹⁵ zakupiliśmy sążeń i ćwierć sążnia, na wagę zaś biorąc wiemy, że jest bierkowej 36), kazał nam do Jakubsztata sprowadzić, bo słyszeliśmy, że z Rygi próżnych wiele J[añasnie] W[ielmożnego] Pana Dobr[odzieja] będzie powracać podwód. ^{c-2do-16c} wielką by też przed Panem Bogiem było to zasługą, jeżeliby wiosną przysłać po wodzie było można do Jakubsztata na wypalenie wapna drew sążni ze trzydzieście, a na tych drwach ceberków z piętnaście dla podawania do muru rozprawionego wapna. Spodziewamy się z wysokiej pobożności J[añasnie] W[ielmożnego] Pana Dobrodzieja Fundatora naszego otrzymać więcej nad te dwa teraz wyrażone proszenia. Z tym wszystkim jak się mu podoba niech się tak stanie, a my tak się modlić za jego, jak należy za Fundatora i Dobrodzieja, nie przestaniemy w sukcesorach naszych potomnemi wiekami; do nóg ścielący się nayspokorniejsi służy.

Jazon Sarnowski¹⁷ Z. S. B. W. starszy klasz[toru] jakubsz[tackiego]
Alexander Butkiewicz¹⁸ Z. S. B. W^o kaznodzieja i professor umiejętności[ności]
Joachim Tuiewski¹⁹ Z. S. B. W^o paroch jakóbszt[acki] ^{d-mp.}^{20d}

Letter No. 2

Brief description

Jazon Sarnowski, elder of the Basilian mission in Jėkabpils, writes to an unknown addressee (undoubtedly, Michał Jan Borch) regarding further support for the construction works [Jėkabpils, 4 February (old style) 1793].

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine (*L'vivs'ka nacional'na naukova biblioteka Ukraїni imeni V. Stefanika*), Department of Manuscripts, Unit 13, No. 100, fol. 13–14v.

Summary: The author of the letter (Jazon Sarnowski, superior of the Basilian mission in Jėkabpils) reminds the addressee that, while at his palace in Varakłāni

(Warklany) in the winter of the previous year (1792), he had received a large donation from the addressee, earmarked for the completion of construction work on the brick church in Jėkabpils, which was being erected on the site of a burnt wooden church, built from the foundation of Jan Dominik Borch. The recently donated alms included cash (75 thalers), as well as 12 threescore of wooden beams, 10 wheelbarrows, and 15 tubs. Sarnowski also recalls that during the aforementioned visit to Varakłāni (Warklany), he was also assured that the monks could expect even more cash for the feast of the Nativity of St John of 1792. The superior of the Jėkabpils Basilians also explains why, despite these assurances from Michał Jan Borch, he has not approached him for the announced additional alms. This has

been due to the shame he felt at not having realised the summer building plans. Indeed, the work was held up by the lack of an architect who, despite announcements, was unable to reach Jēkabpils in the summer of 1792. He recalls that the architect with whom the Jēkabpils Basilians had signed a contract was a monk residing in Chełm. Sarnowski explains his problems in reaching Jēkabpils by the outbreak of the Russo-Polish war in the spring of 1792 and the presence of a large number of soldiers on the roads, which prevented free movement. Furthermore, he recalls that in mid-January of that year he wrote to the provincial asking permission to continue the work, as well as to the contracted architect to finally come to Jēkabpils in the spring. Sarnowski was to assure both [the architect and the provincial] that, thanks to Borch's generosity, he would have the means to complete the work.

Sarnowski recalls that the 75 thalers received have been used to furnish the church under construction. With these funds, a good carpenter has made 16 pews, each accommodating four people comfortably. In addition, a carpenter and a locksmith have made two confessionals. Although the monks already had well-dried boards prepared, the services of the carpenters and locksmiths cost them a total of 48 thalers. With the remaining money, they built a lime kiln, covered it with tiles, and hired workers to haul the stones (limestone), hired a lime calcification specialist and finally fired two lime kilns. Sarnowski reports that they already have almost enough lime to complete the work. They also have beams and boards in sufficient quantity to make the necessary scaffolding. They have enough tubs and wheelbarrows. A more serious problem, however, is finance, as 250 thalers are needed to complete the work. Although 100 thalers

have been promised to the Basilians by Jēkabpils mayor, Borowski, they will have to turn to the addressee of the letter for the missing money, especially if the architect shows up.

Sarnowski again thanks the addressee of the letter for the help he has extended at the end of last winter, when he allowed the use of 60 of his wagons returning from Rīga to transport the gypsum purchased by the Basilians from Kirkol to Krustpils (in Polish: Kryżbork). However, he points out that the weather failed and the road proved to be poorly passable. In this situation, each wagon carried only a few stones, which in total did not even make up half of the gypsum purchased. In addition, the haulers abandoned the transported material too early, namely, not in Krustpils, but in Plawin. Miraculously, the Basilians managed to transport it to Jēkabpils. Most of the gypsum remained at the Kirkol post, on the Russian side of the border, where it still lies. Sarnowski asks the addressee to dispatch the wagons once more, which, with a good winter road, would make it possible to transport the said gypsum. The Basilian states that it would be enough if the haulers left it in Plawin, because from there the monks would transport it to Jēkabpils on their own. Sarnowski, to be sure, prepares a letter to the Russian official in Kirkol so that he would not make difficulties for men picking up this gypsum.

Sarnowski concludes by saying that they have received little grain from local citizens due to poor harvests in the past year. He therefore asks the addressee of the support letter. It is enough if the grain is sent to the Līvāni (Liwenmujža) vicarage, from where the Basilians would collect it themselves. All he asks is for the grain to be transported to the said vicarage before the start of the Daugava floating season.

Document

[fol. 13] Jaśnie Wielmożny Panie, a Panie Fundatorze, Dobrodzieju i Protektorze nasz nayosobliwszy.

Zimy przeszley, to jest roku 1792, będąc w pałacu Jaśnie W[ielmożneg]o Pana, Fundatora i Dobr[odzieja] naszego warklanskim²¹, z osoby jego wszelkiej czci godney otrzymałem jałmużnę obfitą na kończenie kościoła murowanego, wyniesionego na mieyscu fundatorskim zgorzałego drewnianego, to jest t[alarów] b[itych] 75, suchojeli kop 12, taczek 10, cebrów 15, a przy tym słyssałem obietnicę niezawodną, że na fest narodzenia Ś[więtego] Jana w roku także przeszłym 1792 będziemy mieli z łaskawości fundatorskiej wyższy supplement pieniężny. Ale ja powstydzonym będąc z omylney nadziei, że X[iędz] a Architekta niedoczekaliśmy się lata przeszłego (choć spodziewaliśmy się mieć go nieomylnie), nie uczyniłem odezwy o to do Fundatora swego. Architekta mamy zkontraktowanego zakonnika naszego mieszkającego w Chełmie²², ten przeszłego lata nieprzyjachał dla tego, że zaraz na wiosnę stanęła inkursya Rozssyanów do Polaków, przetoż dla woyska wszędzie po polskiej [fol. 13v] krainie zagęszczonego nie było można drogą przebić się. Ja więc chcąc wysłać Fundatora swego heroizm i swoją pilność zwierzchności zakonu mego okazać, pisałem w terażniejszym roku mediis januarii do J[ego]m[o]ść X[iędz]a Prowincyała, aby zezwolił i do X[iędz]a Architekta, aby na swój opisany kontrakt wiosny następujący do Jakubszata przyjachał, zapewniając go, że za wsparciem nas Fundatora naszego dostarczym kosztu na uczyniony kontrakt fabryki. Przyznam się, że 75 talarów modląc się codziennie za Jaśnie W[ielmożneg]o Pana Fundatora i Dobr[odzieja] swojego już straciliśmy nie na inny obchód, tylko na ozdobę kościoła, w którym sporządziliśmy 16 ławek stolarskiej, dobrej roboty, z tych każda mieści wygodnie osób 4, i dwa konfessyonały robione stolarzem i ślosarzem, mieliśmy tarcice dawniej popiłowane i wysuszone, ale stolarze i ślosarze strawili pieniądze na t[alarów] b[itych] 48, a co się zostało, za te wyurowaliśmy piec wapienny, kupiwszy dachówki pokryliśmy go, nymowaliśmy wozic kamienie, wapiennika ugodziliśmy i wypaliliśmy dwa piece wapna, którego [fol. 14] już chyba nam mało co nie stanie na okończenie fabryki kościoła, zostało się też tyle suchojeli i tyle tarcic, iż będzie dosyć na rysztowania, cebrów i taczek także dosyć; lecz co do expensów pieniężnych jest wyliquidowano, że będzie potrzeba koniecznie na t[alarów] b[itych] 250, 100 mamy obiecanych od J[ego]m[o]ść P[ana] Borowskiego, tutejszego magistratowego burmistrza, a powyższy supplement jeśli przyjedzie X[iędz] Architekt, udamy się do swego Fundatora, w którym pierwsza i ostatnia nadzieja nasza. Pod koniec także zimy przeszłoroczney jeszcze odebraliśmy tyle względów od J[asnie] W[ielmożnego] Pana Fundatora i Dobro[dzieja] naszego, że na sprowadzenie do Kryżborka z Kirkola²³ kupionego od nas gipsu powracających z Rygi dozwolił swoich podwód 60, ale w tym szczęście nasze nas chibiło, bo w tym samym razie spełzła zimowa droga i tak owe 60 podwód po kilka kamieni tylko biorąc, nie zabrali połowę gipsu i to co zabrali nie dowieźli do Krzyżborka, ale porzucili w Pławinie²⁴. Za to chwala Panu Bogu, że z Pławina dopomógł nam sprowadzić do Jakubszata. Przy samym zaś forpoście kirkolskim na rosyjskiej stronie większa połowa pozostałego gipsu dotychczas leży. Gdyby to dopiero Jaśnie W[ielmożny] Pan i [fol. 14v] Fundator nasz zadysponował jeszcze 60 podwód, może czy niedozwoliłby P[an] Bóg zimowey drogi na sprowadzenie owego gipsu od kirkolskiej zastawy; i niechby go złożyli w Pławinie, z Pławina zaś sami postaralibyśmy się zyskać do Jakubszata. P[an] naziratel kirkolski pewnie nie będzie zaprzeczać pobranie owego

gipsu, aby tylko kto odezwał się do jego od nas xięży jakubszackich, dla lepszej jednak pewności piszę bilecik do jego.

Uskarżam się przed Jaśnie W[ielmożnym] Fundatorem swoim, że dla nieurodzajów przeszłoletnich bardzo skompo z kwesty po tutejszych obywatelach dostaliśmy zboża i w tym, czy nie będzie jego łaska nas wesprzeć, a to tak: do liwenmuyzkiej plebanii, jeśli się podoba, przysłać zboża, a my ztamtąd do siebie sprowadzić potrafiemy, tyłoż jesli to będzie w teyże plebanii przed pierwszym po Dźwinie spławem. Na to wszystko utęskliwie oczekiwając pociesznego uwiadomienia wyznaję się ^aJaśnie W[ielmożnego] Pana, Fundatora i Dobrodzieja swego nayniższym sługą.^{-25a}

Jazon Sarnowski Z. S. B. W. starszy missyi jakubszackiej.

^bZ Jakubszata anno d[omi]ni 1793, die 4 februarii v[eteri] s[tili]^{-26b}

REFERENCES AND NOTES

- ¹ Michał Jan Borch (1753–1810), writer, traveller, mineralogist, naturalist, starost of Ludza (Lucyn) (1772), voivode of Belz (1787–1791), son of Jan Jędrzej Borch, chancellor of Poland (1780), see: TADEUSZ TURKOWSKI. Borch Michał Jan. In: Polski słownik biograficzny, vol. 2. Kraków 1936, pp. 313–314; TERESA RĄCZKA-JEZIORSKA. Romantyzm polsko-inflancki. Sylwetki, teksty, archiwa. Warszawa 2016, pp. 51–116; eadem, Inflanckie pitoreski. Kultura dworu ziemiańskiego dawnych Inflant Polskich w XIX wieku. Warszawa 2018, passim; eadem, 'Michał Jan Borch's Travels to Italy' (in print).
- ² TADEUSZ LUTMAN. Archiwum Borchów z Warklan. Uratowane zbiory. Archeion. In: Czasopismo naukowe poświęcone sprawom archiwalnym, vol. 6–7, 1930, pp. 64–66.
- ³ TEREZA RONCHKA-EZIORSKA, PAVEL A. EZIORSKI. Bazilianskij «monastyr'» v Jakobshtadte v svete istochnikov iz arhiva grafov Borhov v Varakljanah. In: Vēsture: Avoti un Cilvēki. History: Sources and People, vol. 22, Daugavpils 2019, pp. 191–200.
- ⁴ ANDRZEJ GIL. Kościoły wschodnie w Inflantach i ich zaplecze w okresie od XIII do początku XIX wieku. Konteksty – uwarunkowania – tradycje. Lublin 2019.
- ^{5a} Above, at the top of the sheet, it was noted in pencil: 1792 (?).
- ⁶ Jan Dominik (Jan Andrzej) Borch (died 1720), *horodniczy* (supervisor of fortifications) of the Duchy of Livonia (1691–1714), starost of Ludza (Lycyn) in the second decade of the eighteenth century, son of Gedeon Jerzy, see: Urzędnicy inflanccy XVI–XVIII wieku. Spisy, KRZYSZTOF MIKULSKI, ANDRZEJ RACHUBA (eds.). (Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy, ANTONI GAŚSIOROWSKI (ed.), vol. 9: Inflanty), Kórnik 1994, No. 1214; STANISŁAW ZAŁĘSKI. Jezuici w Polsce, vol. 4, part 3: Kolegia i domy założone w drugiej dobie rządów Zygmunta III i za rządów Władysława IV, 1608–1648. Kraków 1905, pp. 1318–1319; BOGUSŁAW DYBAŚ. Uwagi na temat elity województwa inflanckiego w XVII–XVIII wieku. In: Władza i prestiż. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku, ed. JERZY URWANOWICZ et al. Białystok 2003, p. 247; GIL, Kościoły wschodnie, pp. 173–175, 194.
- ⁷ Jakubsztat or Jakobsztat – old Polish name of the town Jēkabpils.
- ⁸ Mitawa – old Polish name of the town Jelgava.
- ⁹ Rīga.
- ¹⁰ Īlūksza – old Polish name of the town Ilūkste.
- ¹¹ Comp. MĀRĪTE PUTNIŅA. Sakrālās arhitektūras un mākslas mantojums vēsturiskajos Aizkraukles un Jēkabpils rajonos Rīga 2018 (Mākslas pieminekļi Latvijā), pp. 132–141.

- ¹² Jan Borowski, mayor of Jēkabpils at the end of the 18th century.
- ¹³ Antoni Grodzicki, councillor (in Polish: rajca) of Jēkabpils at the end of the 18th century.
- ¹⁴ Andrzej Jerzy Berent (1730–1805), former Jesuit (1746–1776), canon of Smolensk (Smoleńsk) and parish priest of Livāni (Liwenmujža, Liwenhof). Died in Livāni, see: Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995. Kraków 2004, p. 36.
- ¹⁵ Czelica – unlocated place.
- ¹⁶ ^{c-c} Underlined in the original.
- ¹⁷ Jazon Sarnowski, Basilian, the superior (elder) of the ‘monastery’ of Jēkabpils, see: RONCHKA-EZIORSKA, EZIORSKI, Bazilianskij «monastyr’» v Jakobshtadte.
- ¹⁸ Aleksander Butkiewicz, Basilian, the preacher and professor of skills in Jēkabpils, see *ibidem*.
- ¹⁹ Joachim Tuiewski, Basilian, parish priest in Jēkabpils, see *ibidem*.
- ²⁰ ^{d-d} Underlined in the original.
- ²¹ It is about the palace in Varakļāni (Warklany), erected 1783–1789 by Michał Jan Borch, see: JOLANTA POLANOWSKA. Ogród w Warklanach – dzieło Michała Jana Borchy i architekta Vincenza de Mazottiego. In: *Biuletyn Historii Sztuki*, vol. 74, 2012, No. 3–4, pp. 551–599; eadem, Michał Jan Borch and his residence in Varakļāni. Genesis and Ideological Programme. In: *Mākslas vēsture un teorija. Art History and Theory*, vol. 16, 2013, pp. 18–32.
- ²² Chełm – town in Poland.
- ²³ Kirkol – probably Kirchholm, now Salaspils.
- ²⁴ Plawin – probably Pļaviņas on the Daugava.
- ²⁵ ^{a-a} In the original noted below the letter.
- ²⁶ ^{b-b} In the original noted just off the left margin of the sheet. Abbreviation v.s: in original underlined.

20. gadsimta pirmās puses Latgales vēstures norises: aculiecinieka un dalībnieka Jāņa Rubuļa liecība

Historical Events in Latgale in the First Half of the 20th Century: Testimony of Eyewitness and Participant Jānis Rubulis

Dokumentu publicēšanai sagatavojis un komentējis
Commentaries by

Ēriks Jēkabsons, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes
Vēstures un arheoloģijas nodaļas profesors
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050
E-pasts: eriks.jekabsons@lu.lv

Latgales un Latgales latviešu vēsture līdz 20. gadsimtam attīstījās līdztekus, taču no pārējās latviešu tautas vēstures zināmā mērā atšķirīgos apstākļos, tādēļ Latgales latviešu nacionālā atmoda un apvienošanās ar pārējo tautu vienotā Latvijas valstī noritēja ar sarežģījumiem. Minētie procesi vēl līdz šim laikam nav pilnībā izpētīti, tādēļ jebkurš vēstures avots un tā analīze var būt nozīmīgs. Šajā gadījumā tas attiecas uz karavīru, sabiedrisku darbinieku, politiķi Jāni Rubuli, kurš no 1917. gada atradās sabiedriski politisko norišu epicentrā, aktīvi piedaloties Latgales kongresā, Latviešu strēlnieku pulku izpildkomitejas (Iskolastrela) Latgaliešu strēlnieku sekcijas darbā, Latvijas Neatkarības karā, Satversmes sapulces un Saeimas darbībā, valsts politiskajā un saimnieciskajā dzīvē kopumā, visbeidzot – trimdā Rietumos pēc Otrā pasaules kara.

Viens no ievērojamākajiem starpkaru perioda Latgales latviešu sabiedriski politiskajiem darbiniekiem Jānis Rubulis (arī Joņš jeb Juoņš Rubuļš) dzimis 1893. gada 6. maijā Rozenmuižas pagastā zemnieka ģimenē, 1904.–1907. gadā mācījies Ludzas apriņķa skolā, 1907.–1912. gadā Rēzeknes tirdzniecības skolā (beidza ar uzslavu), pēc tam Augstākajos lauksaimniecībasursos Pēterburgā. Pēc Pirmā pasaules kara sākuma 1914. gada septembrī kā eksterns nokārtoja pārbaudījumu kursa apjomā Aleksandra II kadetu korpusā un oktobrī iestājās Vladimira karaskolā Petrogradā, tās saīsināto karalaika kursu beidza 1915. gada februārī, kā praporščiks nosūtīts uz 150. kājnieku rezerves bataljonu Voļskā pie Saratovas Kazaņas kara apgabalā, iedalīts bataljona mācību komandā. 1915. gada oktobrī pēc paša vēlēšanās pārcelts

Jānis Rubulis

uz latviešu strēlnieku daļām Ziemeļu frontes Rīgas sektorā, kur ieskaitīts 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljonā, bija 3. rezerves rotas komandieris. 1916. gada martā paaugstināts par podporučiku, no 1916. gada jūnija – bataljona (vēlāk pulka) tiesas priekšsēdētājs. 1916. gada vidū pārvietots uz Latviešu strēlnieku rezerves pulku Tērbatā, pēc tam Valmierā. Pēc Februāra revolūcijas 1917. gada aprīli ievēlēts par Latgaliešu strēlnieku sekcijas priekšsēdētāju Iskolastrelā (Latviešu strēlnieku pulku izpildu komiteja, amatā līdz augustam), 1917. gada maijā ar strēlniekiem nodrošināja Latgales kongresa norises drošību Rēzeknē. No 1917. gada jūlija bija 12. armijas Latgaliešu zaldātu izpildkomitejas priekšsēdētājs. Pēc boļševiku apvērsuma 1917. gada novembrī pārcelts uz gaisa kuģniecības nodaļu. Viena laikus 1917. gada novembra beigās Valkā ievēlēts par Latviešu pagaidu nacionālās padomes locekli, bija tas “Latvijas aizsardzības un atjaunošanas nodaļas” (Kara lietu komisijas) priekšsēdētājs. Decembrī piedalījās Latgales 2. kongresā Rēzeknē, 1918. gada janvārī boļševiku apcietināts kā “nacionālists”, bet februārī izbēdzis. Atgriezās Rēzeknē, ievēlēts par Latgales Pagaidu zemes

padomes locekli, priekšsēdētāja biedrs, vācu okupācijas laikā 1918. gada martā ievēlēts par Rēzeknes apriņķa zemstes (pašvaldības) valdes locekli (amatā līdz maijam, pēc tam dzīvoja savās lauku mājās). No 1918. gada augusta dzīvojis Maskavā, vairākus mēnešus studējis lauksaimniecību Petrova-Razumova akadēmijā. Vēlāk atgriezies Latgalē, taču 1918. gada novembrī, tuvojoties Sarkanajai armijai, ar ģimeni devies bēgļu gaitās uz Lietuvu.

1919. gada oktobrī atgriezās Latvijā, bija Tautas padomes loceklis Latgaliešu frakcijā. 1919. gada 29. oktobrī Rīgā brīvprātīgi iestājies Latvijas armijā, ieskaitīts Rīgas Jaunformējamo spēku 9. baterijā virsleitnanta dienesta pakāpē, no novembra dienēja armijas Artilērijas rezervē Rīgā, no novembra beigām – 1. Bruņotajā divizionā kā 1. bruņotā vilciena virsnieks. Piedalījies Latgales atbrīvošanas kaujās no Padomju Krievijas Sarkanās armijas. No 1920. gada aprīļa bija Bruņoto vilcienu divizona virsnieks. Periodiski komandēts Satversmes sapulces vēlēšanu komisijas rīcībā. 1920. gada aprīli ievēlēts Satversmes sapulcē no Latgales Zemnieku partijas, 1920. gada septembrī oficiāli atvaļināts no karadienesta. Satversmes sapulcē darbojies Agrārlietu, Karalietu, Mandātu pārbaudīšanas un Tirdzniecības un rūpniecības komisijās, kā arī Centrālajā zemes ierīcības komitejā un Lāčplēša Kara ordeņa domē (1920.–1922., 1925.–1928. gadā), Triju Zvaigžņu ordeņa domē (1925.–1926. gadā). 1922. gadā kandidējis Saeimas vēlēšanās no Latgales darbinieku apvienības (netika ievēlēts), no 1922. gada novembra – Valsts zemes bankas valdes loceklis, no 1930. gada marta – pārvaldnieka biedra vietas pagaidu izpildītājs, no 1939. gada novembra – pārvaldnieka biedrs. 1925. gadā bija arī Latgales Akciju bankas valdes loceklis. 1925. gadā ievēlēts 2. Saeimā, bijis Pašvaldību komisijas sekretārs. Bijis Latgales Demokrātisko zemnieku apvienības dibinātājs, vēlāk arī Latgales Zemnieku

progresīvās apvienības biedrs, Latgales Lin-
kopības biedrības "Linsēkla" valdes loceklis,
vairāku akciju sabiedrību valdes loceklis.
Pēc brālēna Vladislava Rubuļa nāves pārņē-
ma viņa amatus un 1937. gadā – 1940. gada
augustā bija arī nedēļas laikraksta "Jaunais
Vārds" izdevējs un virsredaktors Rīgā. Bi-
jis Latgales kultūras veicināšanas biedrības
"Jaunā Straume" līdzdibinātājs un valdes
priekšsēdētājs, valdes loceklis. Saimnieko-
ja arī sev kā Neatkarības kara dalībniekam
piešķirtajā dzirnavu saimniecībā Krāslavā
(t. s. Kalna dzirnavas, neoficiāli sauktas arī
par "Rubuļa dzirnavām").

Padomju okupācijas laikā 1940. gada
25. novembrī atlaists no amata Latvijas PSR
Lauksaimniecības bankā (bij. Valsts zemes
bankā). Strādāja par grāmatvedī fabrikā
"Rīgas Sarkanais metālists". Vācu okupā-
cijas sākumā 1941. gada vasarā ar ģime-
ni pārcēlās uz dzīvi saimniecībā Krāslavā,
bija lauksaimniecības kooperatīva vadītājs
(kooperatīvs organizēja saimniecisku sadarbī-
bību starp apkārtnes lauku saimniecībām).
Tuvojoties frontes linijai, 1944. gada jūlijā
atgriezās Rīgā, septembrī devās bēgļu gai-
tās uz Kurzemi, dzīvoja Ventspils apriņķī,
novembrī laivā no Jūrkalnes apkārtnes ar
ģimeni devies bēgļu gaitās uz Zviedriju.
Dzīvoja bēgļu nometnē Visbijā, Gotlandē,
pēc tam Fageršē (*Fagersjö*), pēc nometnes
atstāšanas – Marielundā, Ēkerē (*Marielund*,
Ekerö), pēc tam Nikelbī (*Nyckelby gård*), no
1955. gada meitas ģimenē Brommā. Strādā-
ja Zviedrijas Valsts dārzniecības izmēģināju-
ma stacijā Ēkerē (1945.–1955. gadā, sākumā
dārza strādnieks, pēc tam asistents – arhīva
darbinieks), Zviedrijas Meteoroloģijas un
hidroloģijas institūtā Stokholmā (1955.–
1957. gadā), organizācijā "Baltiešu Hu-
manitārā Apvienība" (1957.–1960. gadā).
1951.–1957. gadā bija Zviedrijas latviešu
katoļu biedrības valdes priekšsēdētājs, Lat-
viešu katoļu un demokrātisko zemnieku
bloka priekšsēdētājs, 1952.–1954. gadā dar-
bojās Zviedrijas Latviešu centrālajā padomē,

pārstāvis Latvijas Atjaunošanas komitejas
Eiropas centra sanāsmēs Anglijā un Vācijā.

Par Pirmā pasaules kara laikā parā-
dīto varonību kaujās un dienestu armijā
1916. gadā J. Rubulis bija apbalvots ar
Krievijas Svētās Annas ordeni (III šķira,
ar šķēpiem) un Svētā Staņislava ordeni
(III šķira). Savukārt par nopelniem Latvi-
jā – 1927. gadā ar III šķiras Triju Zvaigžņu
ordeni, bet par darbību katoļu baznīcā pēc
Otrā pasaules kara 1953. gadā apbalvots
ar Svētā Krēsla medaļu *Pro Ecclesia et*
Pontifice.

Publicētais mašīnraksta manuskripts –
atmiņas – sarakstītas J. Rubuļa dzīves noslē-
guma posmā, cita starpā minētais saskatāms
atsevišķu norišu hronoloģijas neprecīzā at-
spoguļojumā, kas tomēr ir nenozīmīga un
komentāros viegli izskaidrojama. Atmiņās
J. Rubulis aplūko savu bērnību, cita starpā
mācības, sabiedrisko darbību Latgales lat-
viešu aprindās Pēterburgā, dienestu armijā
Pirmā pasaules kara un Krievijas revolūcijas
norišu laikā, darbību Latgales kongresā un
tam sekojošajos notikumos, starpkaru perio-
dā Latvijā. Trimdā J. Rubulim, līdzīgi kā
viņa paaudzes Latvijas cilvēkiem kopumā,
vēstures gaita bija lēmusi jau agrā jaunībā
piedalīties norisēs un notikumos, kuri vei-
doja Latvijas valsti.

Viss minētais ir nozīmīgs avots, lai
pilnveidotu mūsu priekšstatus par Latgales
latviešu stāvokli, lomu un nozīmi Latvijas
vēsturē kopumā.

Samērā detalizēti rakstītais par Latgales
kongresa sagatavošanu un norisi balstīts uz
manuskriptu, kuru 50. gadu sākumā saga-
tavojis atmiņu autors un kurš divos turpi-
nājumos nedaudz citādākā formā tika pub-
licēts Zviedrijas latviešu nedēļas laikrakstā
"Latvju Ziņas".¹ Rakstīt atmiņas J. Rubuli
aicināja ģimene, pamatoti saskatot viņa
pieredzētā nozīmīgumu. Manuskriptu J. Ru-
buļa dēls Igors (miris 2008. gadā) nodeva
savas māsas Zuzannas dēlam un J. Rubuļa
mazdēlam – juristam Pēterim Kancānam

Stokholmā, kurš laipni devis atļauju tā zi-
nātniskai apstrādei un publicēšanai.

Dokuments publicēts, iespēju robežās
saglabājot tā autora rakstības īpatnības un

specifiku, nepieciešamības gadījumā snie-
dzot paskaidrojumus, papildinājumus un
piezīmes.

Dokuments

Esmu dzimis 6.5. (23.4. v.[ecā] st.[ila]) 1893. g. Rēznes pagastā (Rozenmuižas) [,]
Rēzeknes apr. (Vitebskas guberņā), Auzeņu sādžā, Stoļerovas [katoļu] draudzē.

Vecāki – Vincas Jēkaba dēls,² Zuzanna Jura meita no Peļņu dzimtas Kromonu sādžā
Kaunatu [Kaunatas] pagastā, Rēzeknes apriņķī.

Priekš Latgales apstākļiem abas dzimtas bija labi pārtikuši zemnieki, jo bez zemkopības
daži saimes locekļi vēl brauca peļņā uz plašo Krieviju kā būvuzņēmēji. Tēvs nomira, kad
man bija pusotra gada. Atstāja jauno sievu un lielu saimi no pirmās laulības [:] dēlus –
Antonu,³ Staņislavu,⁴ Aleksandru,⁵ Jēkabu,⁶ meitas – Borbalu,⁷ Mari.⁸

No otrās sievas dēlus – Ambroziju⁹ un Jāni (mani) un meitu Tekli.¹⁰

Pirmās laulības bērni bija pieauguši, turpretim otrās mazi – 12, 7 un 1,5 g. veci. Grūti
bija mātei, jaunai esot, noturēt tādu pulku pieaugušu bērnu kopā, bet tas tomēr laimējās un
visi dzīvoja vienkopus kā viena saime satīcīgi un pieticīgi. Tā man iznāca augt bez tēva. Kad
biju apmēram 8 g. vecs [,] saime sadalījās un, proti, mana māte ar mums trim galviņām
(8, 14 un 19 g.), aizgāja dzīvot atsevišķi. Visu smagumu kā tēvs pārņēma uz sevis vecākais
brālis Ambrozijs, 19 g. v. Apmetāties uz dzīvi Auzeņos, tēva mājās, kur zemi apstrādājām
ar pusgraudnieku.¹¹ Pats Ambrozijs pa vasaru brauca kopā ar vecāko pusbrāli Jēkabu kā
uzņēmēju peļņā uz Krieviju. Mēs ar māti dzīvojām mājās [,] un es sāku iet skolā, kas bija
tuvāki mājai. 1901. g. pirmais sakraments Stoļerovā, iestiprināšanas sakraments¹² turpat.
Pie missas kalpoju¹³ Stoļerovā un Rēzeknē (1908–1912).

Daži no brāļiem saimnieki savās mājās, daži nomā klāt lauku mājas vai pusmuižas, daži
iet peļņā kā uzņēmēji. Pusbrālim Jēkabam kā uzņēmējam jau ir prakse, sakari, darbinieki
un nepieciešamais inventārs. Turēja labus izbraucamos zirgus, rikšotājus.

Vispārējais lauksaimniecības līmenis Latgalē bija zems. Zemniekiem pietrūka kā mai-
ze [,] tā sēkla. Apģērbos lietoja tikai pašu gatavotas drēbes gabalus, tāpat iztika pilnīgi
ar savu ražoto uzturu, lai cik trūcīgs tas bieži vien bija. Uz pavasara pusi cilvēki gāja un
meklēja pēc pārtikas, sēklas un darba. Sēklas labības bieži iztērēja barībai. Sēja to, kas bija
atlicies, ja nedabūja nopirkt vai aizņemties. Daudziem zeme palika neapsēta. Lauki arī bija
noplicināti. Pie tādiem apstākļiem darba rokas bija liekas un tās varēja izdevīgi izlietot
dažādos darbos, piem. [,] grāvju rakšanas, linu plūķšanas un kulstišanas un tamlīdzīgi.
Daudzi bija atstājuši savas mājas, daudzi bija tās iznomājuši vai pārdevuši. Lini bija valūta,
lai gan tie stipri noplicina zemi.

Rakstīt prātēju bija maz. Visi gan prata lasīt lūgšanu grāmatu. Pa laikam rakstīja vēs-
tules ar drukas burtiem. Mācītiem cilvēkiem bija liela ievēriba.

No 1904.–1907. g. gāju Ludzas apriņķa skolā, no 1907.–1912. g. Rēzeknes tirdzniecības
skolā,¹⁴ kuru nobeidzu ar uzslavu 1912. g. Šai skolā pavadītais laiks atstāja neizdzēšamu
iespaidu visam mūžam. Te valdīja latviskās atmodas gars, ko sevišķi izjuta baznīckunga Ni-
kodema Rancāna¹⁵ mācības stundās. Šī skola ir pirmā latviešu skola Latgalē, lai gan mācības
notika krievu valodā. Tā visvairāk deva nacionāli aktīvu Latgales darbinieku pirms brīvās
Latvijas laika. Pie skolas pastāvēja koris, teātris. Latviski ticības mācību pasniedza mons.

N. Rancāns, kurš prata audzēkņos ierosināt latvisko domāšanu un sabiedrisko darbošanos. Skolai bija laba slava visā apgabalā, sevišķi latviešos.¹⁶ Lielum liela daļa skolēnu [,] tāpat skolotāju bija latvieši: J. Kalniņš,¹⁷ Fr. Obsteins,¹⁸ Ed. Balodis,¹⁹ dr. Skrindas kundze²⁰ un citi.

Pēc ģimnāzijas kursa beigšanas sāku studēt lauksaimniecību Maskavā, bet sakarā ar kara sākšanos 1914. g. nobeidzu Aleksandra II kadetu korpusu Pēterpilī²¹ 1915. g. pavasarī.²²

Pēterpilī ņēmu dalību latviešu sarīkojumos – teātri, korī. Līdzī darbojos pie Jaunas Zīnias,²³ piedaloties darbinieku apspriedēs, pārrunās un expediēšanā [laikraksta izplatīšanā]. Avīzes dvēsele bija Vladislavs Rubuls,²⁴ kura dzīvoklī un vadībā visa darbība risinājās. Otrs līdzīgs štābs pastāvēja pie baznīckunga Skrindas²⁵ – Dryvas²⁶ redakcijā.

Pēc [Vladimira] kara skolas beigšanas, kopā ar Kara skolas biedru F. Švēdi,²⁷ tiku komandēts uz 150. strēlnieku pulku,²⁸ kurš atradās Volškas pilsētā pie Saratovas. Volškā dienēju pulka mācības komandā, kuras pr-ks bija kapteinis – polis, viņa palīgs mazkrievs virsleitn. Ševčenko, un vēl viens krievs. Mūsu grupā (bez krieva) valdīja ļoti laba saskaņa, ļoti sirsnīgas attiecības. Mums pievienojās vēl pulka adjutants. Izvirzījāties vietējās sabiedrības priekšgalā, sevišķi intelīģences aprindās. Arī darbā izpelnījāties ievēribu kā priekšniecības [,] tā apakšnieku starpā, jo mēs patiesi savus pienākumus pildījām pēc labākās sirdsapziņas un spējām. Ar kara vīriem apgājāties humāni, nekad nepielietojām fiziskus līdzekļus, kaut gan citi to darija.

Kad nodibinājās [latviešu] strēlnieku bataljoni, brīvprātīgi pieteicos kopā ar F. Švēdi. Kad pulks saņēma pavēli komandēt kā brīvprātīgos Švēdi un mani uz strēlnieku bataljoniem Daugavgrīvas cietokšņa komandanta rīcībā (tas bija 1915. g. septembrī, kad vācieši stāvēja starp Jelgavu un Rīgu), tas radīja lielu sensāciju pilsētā un pulkā. Ļaudis nevarēja saprast, ka divi latvieši, tā tad cittautieši, brīvprātīgi varēja pieteikties uz fronti, lai cīnītos viņu lietā un vietā. Kad pienāca aizbraukšanas diena [,] visa mācības komanda un pulka virsnieki atnāca atvadīties, turēja runas, sāka “urrāt”, metot mūs gaisā. Uz rokām mūs aiznesa cauri pilsētai, 2km., līdz Volgas krastam – kuģa piestātnei. Tur saplūda daudz ļaužu un spontāni katrs gribēja ko teikt, daudzi slaucīja uztraukuma asaras. Tāpat mums pašiem, vēl bez rutīnas tādās lietās, bija grūtu valdīties [,] teicot atvadvārdus. Tas viss bija ļoti sirsnīgi un neparasti. Tā mēs nonācām Daugavgrīvā, tikām nozīmēti 4. [Vidzemes latviešu] strēlnieku pulkā.²⁹

Pēc neilga laika mūs kopā ar 5–6 citiem virsniekiem nozīmēja formēt Latviešu strēlnieku Rezerves pulku³⁰ Milgrāvī. Nodeva mūsu rīcībā dažus tūkstošus karavīru, saplūdušus no visas Krievijas, nenorādot [,] kuram jābūt par komandieri. Visi mēs bijām maz piedzīvojuši un jauni gados. Paši noturējām sēdi un sadalījām – katrs dabūja to [,] ko vēlējās. Es dabūju mācības komandas priekšnieka amatu – instruktoru sagatavošanas skolu visiem latviešu bataljoniem. Švēde dabūja pulka adjutanta posteni.³¹ Pulka komandiera amatā pagaidām bija leitn. Ulmanis.³² Pēc dažām dienām dabūjām pavēli ar visu pulku pārcelties uz Tērbatu, vēlāk atkal uz Valmieru. Valmierā palikām līdz 1917. g. revolūcijai.

Pēc 1917. g. Krievijas revolūcijas Krievija tika proklamēta par demokrātisku republiku.³³ Tika pasludinātas tautu pašnoteikšanās tiesības un pilsoniskās brīvības. Latgaliešu palīdzības b-ba kara upuriem, kuras priekšsēdis bija V. Rubuls, 12.3.1917. g.³⁴ savās telpās Pēterpilī sasauca plašāku apspriedi, lai pārrunātu jautājumu par Latvijas [,] resp. [,] Latgales [,] turpmāko likteni. Apspriedē piedalījās intelīģences, strādnieku un karavīru pārstāvji. Pārrunājot jautājumu par Latgales apvienošanu ar pārējiem Latvijas apgabaliem [,] izcēlās asas domstarpības. Par balsoja 43 delegāti ar K. Skrindu, J. Rancānu,³⁵ V. Rubulī,

Fr. Trasunu.³⁶ V. Seili,³⁷ J. Pabērzu,³⁸ J. Grišānu³⁹ un c., pret 23 delegāti ar Fr. Kempu⁴⁰ un Lipiņu⁴¹ priekšgalā. Sapulce ievēlēja Latgaliešu rīcības komisiju ar 16 locekļiem, ar uzdevumu rūpēties par Latvijas apvienošanas lietu. Komisija uzturēja sakarus un sadarbojās ar citām latviešu organizācijām. Daļa komisijas ar J. Kindzuli⁴² un J. Grišānu priekšgalā devās uz Latgali, lai kārtotu apvienošanās lietas uz vietas. Bija svarīgi, ka Pēterpili šīnī laikā bija daudz latviešu sabiedrisko organizāciju un arī daudz inteligēnces. Kārtojot visiem latviešiem kopējās bēgļu aprūpes lietas, atsevišķu apgabalu latvieši iepazīna viens otru praktiskā darbā un uzņēma arī politisko kontekstu, kas bija galvenais šīnī laikā.

Visu Latvijas apgabalu latvieši Pēterpili vienojās, ka visi Latvijas apgabali apvienojami un apvienotai Latvijai jāatdalās no Krievijas [,] pasludinot Latviju par autonomu republiku demokrātiskā Krievijā. Lai Latvijas apvienošanu praktiski izvestu, atzina par vajadzīgu steidzamības kārtā sasaukt visos apgabalos apgabalu kongresus šī jautājuma izlemšanai. Latgales kongress⁴³ notika 26.–27.4.1917. g. Rēzeknē.

1917. g. marta vidū pie manis Valmierā ieradās stud. jur. J. Grišāns, sūtīts no Latgales organizāciju komisijas Pēterpili, lai noskaidrotu latgaliešu strēlnieku nostāju Latvijas apvienošanas lietā. Visos strēlnieku pulkos bija apm. 5000 latgaliešu strēlnieku, rezerves pulkā 500–700. J. Grišāns mani sīki informēja par to [,] kas darīts Pēterpili un dzimtenē Latvijas apvienošanas lietā. Arī par to, ka latgalieši sašķēlušies divās naidīgās daļās. Pret Latvijas apvienošanu krasi nostājies Fr. Kemps ar ekstrēmākiem Pēterpils fabriku strādniekiem. Pēterpils strādnieki esot nolēmuši sūtīt uz kongresu delegātus un bez tam lielāku skaitu strādnieku, lai par katru cenu panāktu kongresa izjaukšanu. Opozīcija, revolūcijas iespaidā, izturoties agresīvi un noraidoši. Kongresa rīkotāji esot stipri norūpējušies par tā labu izdošanos, jo viņu rīcībā esot tikai morāli līdzekļi, turpretim opozīcija draudot ar fizisku izkārtošanu. Bez tam kongresā pēc pieņemtās atslēgas un noteikumiem varot ņemt dalību latgaliešu delegāti no visas plašās Krievijas malām. Dalību varot ņemt ne tikai civilie, bet arī karavīri. Neviens nevarot pateikt [,] cik un kādi delegāti ieradīsies kongresā un kādu domu tie paudīs, sevišķi revolūcijas mulsumā. Kongresa organizācijas komisija pastiprinājusi propagandu un vietām pamudinot iedzīvotājus būt aktīviem kongresa organizēšanā un delegātu ievēlēšanā. Organizācijas komisija lūdza [,] lai strēlnieki aktīvi atbalsta kongresa sanākšanu un izdošanos, sūtot delegātus un bez tam kādus strēlniekus kārtības uzturēšanai kongresa laikā. Neklausot musinātājus, katoļu garīdzniecība bija tā [,] kas galvenām kārtām popularizēja kongresa lietu uz vietām un bez trokšņa panāca, ka delegāti tika izraudzīti un ieradās kongresā tik kuplā skaitā. Garīdznieki arī paši ņēma aktīvu dalību kongresā, neskatoties uz to, ka revolūcijas dēļ viņiem atklāta uzstāšanās bija riskanta.

Kad J. Grišāns aizbrauca, devos pie pulka vadības. (Pulkos jau bez komandiera pastāvēja revolucionārās pulka komitejas⁴⁴). Informēju to par J. Grišāna apmeklējumu un visu [,] kas bija sakarā ar to [,] un lūdzu man atļaut sasaukt un informēt visa pulka strēlniekus – latgaliešus par stāvokli Latvijas apgabalu apvienošanas lietā. Pulka vadība piekrita manam lūgumam un atļāva man rīkoties.

Sapulci sasauca Valmieras b-[iedrī]bas⁴⁵ zālē. Šī bija mana pirmā atklātā politiskā uzstāšanās. Piedalījās ap 500 strēlnieku.⁴⁶ Mani izraudzīja par priekšsēdi sapulcē ievēlētai strēlnieku komisijai, kuras uzdevums bija sasaukt delegātus no visiem strēlnieku pulkiem un vienoti cīnīties par Latvijas apvienošanu. Pēc plašākām pārrunām un informēšanas sapulcē valdīja pacilāts, var teikt pat, svinīgs noskaņojums. Tāda veida sapulce bija pirmā un lietas [,] par ko sprieda [,] – neparastas: vienkāršs strēlnieks varēja atklāti debatēt tādas

lietas kā Latvijas republika, atdalīšanās no Krievijas un tamlīdzīgi. Arī es biju uztrauks, jo tā bija pirmā atklātā uzstāšanās manā dzīvē.

Sapulce noritēja labi [,] un nolēma:

1. Strēlnieki stāv par apvienotu Latviju un darbosies šī mērķa sasniegšanai.
2. Nolēma sasaukt Rīgā visu strēlnieku pulku latgaliešu strēlnieku delegātus uz kopsapulci, lai nodibinātu kopīgu [Iskolastrela jeb Latviešu strēlnieku pulku izpildu komiteju] latgaliešu strēlnieku sekciju.
3. Izraudzija delegātus a) kongresam Rēzeknē un b) strēlnieku kopsapulcei Rīgā.

Kongresa laiks tuvojās. Nekavējoties stājāmie pie Valmieras strēlnieku sapulces lēmumu iedzīvināšanas. Tika dabūta piekrišana sasaukt visos pulkos latgaliešu strēlnieku sapulces, lai ievēlētu delegātus kopsapulcei Rīgā un Rēzeknes kongresam un pieņemtu lēmumu Latvijas apvienošanas lietā.

Noteiktā laikā ievēlētie delegāti ieradās Rīgā uz latgaliešu strēlnieku kopsapulci. Kopsapulce noritēja lielā pacilātībā un vienprātībā.

Nolēma dibināt [Iskolastrela jeb Latviešu strēlnieku pulku Izpildkomitejas] latgaliešu strēlnieku sekciju Rīgā. Ievēlēja tās sastāvu.

Ievēlēti tika: plkv. Krustiņš,⁴⁷ J. Rubulis, Fr. Greivuls,⁴⁸ O. Grigals,⁴⁹ A. Švirksts,⁵⁰ P. Lazdāns.⁵¹ Plkv. Krustiņš drīz atteicās. Par sekcijas pr-[iekšnie]ku ievēlēja J. Rubuli un sekretāru A. Švirkstu. Sekcijas uzdevums bija rūpēties par Latvijas apvienošanas lietu, sadarbojoties ar citām latviešu organizācijām.

Kongresa priekšvakarā opozīcija sasauca Rēzeknē visu karaspēka daļu latgaliešu karavīru kongresu.

Latgalē ieradās aģitatori un sludināja visādus uztraucošus lozungus. Cittautiešiem – atnāks kurzemnieki un vidzemnieki, paņems jūsu zemi un baznīcas, bet jūs pašus padzīs no Latvijas. Latviešus – katoļus biedēja ar to, ka luterāņi paņems baznīcas un visiem būs jāpieņem luterticība un nevarēs sarunāties latgaliski.

Uz kongresu ieradās visa latgaliešu vadošā inteliģence – kā vecā [,] tā jaunākā. Gaisā bija jūtams liels sasprindzinājums un neziņa [,] kā viss noritēs. Kongresa opozīcija dzina propagandu un musināja tautu, sevišķi cittautiešus pret kongresu. Kongresa piekritējiem bija liels pārsvars tautā [,] un pie normāliem apstākļiem to uzvara būtu neapšaubāma, bet [,] ņemot vērā revolūciju zemē un ekstrēmo elementu aģitāciju pret kongresu, stāvoklis bija neskaidrs, pat nedrošs.

Visiem strēlniekiem bija jāierodas Rēzeknē kongresa priekšvakarā, lai palīdzētu kongresa organizēšanas komisijai sagatavot kongresa sanākšanu un lai piedalītos Fr. Kempa sasauktajā latgaliešu karavīru kongresā.

Noteiktā laikā strēlnieki ieradās karavīru kongresā. Tur priekšā jau bija apm. 25 karavīri. Pie galda sēdēja Fr. Kempa un ievadīja kongresa atklāšanu. Pēc atklāšanas par sanāksmes vadītāju ievēlēja J. Rubuli. Pēc krasām debatēm sanāksme nolēma atbalstīt apvienotās Latvijas ideju un ņemt dalību Latgales latviešu kongresā 26.–27.4. Rēzeknē. Tas bija liels prestiža zaudējums opozīcijai. Sanāksme izbeidzās vakarā. Tūlīņ pēc tam opozīcija ķērās pie sava iespaidīgākā ieroča – musināšanas un aģitācijas vietējo iedzīvotāju starpā, it sevišķi starp vecticībniekiem, jo tie negribēja samierināties ar nacionālas minoritātes stāvokli apvienotajā Latvijā.

Pienāca izšķirīgais rīts. Uz Rēzekni plūda ļaudis – no tuvākiem pagastiem un pilsētām satrauktie krievi, tāpat kongresa dalībnieki no visām Latgales malām un plašās Krievijas latgaliešu kolonijām. Cirkulēja visādas baumas un valodas. Pirms kongresa sākšanās bija

paredzēts gājiens ar karogiem uz katoļu baznīcu. Ielas bija ļaužu pilnas. Ar grūtībām gājiena dalībnieki sasniedza sapulcēšanās vietu. Rēzeknē bija nodibināta kongresa organizēšanas komisija ar N. Rancānu kā pr-di, kuras uzdevums bija kongresa noorganizēšana un kārtības uzturēšana kongresa un gājiena laikā.

Gājiens iznāca diezgan iespaidīgs. Tanī piedalījās ap 800 personu. Bija vairāk kā 10 karogu. Gājienu organizēja un vadīja strēlnieki. Gājiena priekšgalā bija organizācijas komisija un strēlnieki. Ar tautas un karavīru dziesmām gājiens devās uz katoļu baznīcu. Ielās bija liels saviņņojums. Traucētāju pūlis izkiedza draudus un mēģināja traucēt gājienu, tas tomēr laimīgi sasniedza baznīcu. No baznīcas gājiens virzījās pa Dārza ielu kalnā un tad pa šoseju pāri tiltam uz tirdzniecības skolu. Kad gājiens kalnā sasniedza šoseju [,] man pienāca ziņojumi, ka pie tilta un ielu krustojumā aiz tilta cilvēku jūra un valda ļoti agresīvs noskaņojums. Aģitatori mudina uz darbību [,] un ka gājienam draud uzbrukums no pūļa puses, jo viss pūlis ir ļoti sakarsēts un vienīgo vainīgo saskata kongresa rikotājos. Pret tiem virzīts viss nauda izpaudums. Brīdināju gājiena dalībniekus, sevišķi strēlniekus, būt modriem, uzņemt un atvairīt event. uzbrukumu un nekādā gadījumā neizklist, bet turēties kopā līdz galam. Strēlnieki ieņēma vietas [,] ieslēdzot civilistus vidū. Visiem bija jādzied pilnā balsī, lai samulsinātu neorganizēto pūli un lai tie nevarētu sasaukties. Tādā stāvoklī nonācām līdz draudīgai vietai. Pastiprinātu soli un apņēmībā, neaizskārti izgājām šņācošam pūlim cauri un nonācām tirdzniecības skolas pagalmā. Te saplūda visi kopā, kā kongresa piekritēji, tā pretinieki. Izkiedza lozungus, kaisīja proklamācijas un mēģināja turēt mītiņus. No skolas balkona brīdināju tautu no musinātājiem un proklamāciju dalītājiem un lūdzu izklist mierīgi, neklausot provokācijai. Delegātiem bija jāsanāk kino Diana telpās uz kongresu. Kongresa organizēšanas komisijā bija 8 locekļi: priekšsēdis N. Rancāns, vietn. J. Rubulis, Fr. Obšteins, loc. Fr. Greivuls u. c. Kongresā piedalījās 283 delegāti un daudz viesu. Priekšsēdētāja amatam uzstādīja 2 kandidātus – Fr. Trasunu un Fr. Kempu. Kad ar lielu balsu vairākumu ievēlēja Fr. Trasunu, 39 opozicionāri, galvenām kārtām Pēterpils strādnieku pārstāvji, ar Fr. Kempu priekšgalā, atstāja kongresu. Aizgājušie devās pa Rēzeknes ielām [,] musinādami tautu ar kliedzieniem, ka kongress grib Latgali pārdot kurzemniekiem un vidzemniekiem.

Kongresā J. Rancāns referēja par Latvijas stāvokli Krievijā un par attiecībām ar citiem Latvijas apgabaliem.

J. Rancāna tēzi, ka latgalieši, vidzemnieki un kurzemnieki ir viena tauta ar vienu valodu un viņiem jāapvienojas vienā valstī, pieņēma ar lielu balsu vairākumu. Jāpiezīmē, ka pa kongresa laiku, pūlis ielenca kino Diana ēku, sagāza žogu, draudēja ar ielaušanos namā, aizdedzināšanu un izrēķināšanos. Pūli atvairīja strēlnieki.

Kongress turpinājās 27.4. Tirdzniecības skolas telpās. Opozīcija neieradās [,] un nekādi traucējumi nenotika. Debates, kas bija ievadītas 26.4 sēdē [,] turpinājās. Tika turētas pacilātas un dedzīgas patriotiskas runas un izcelta kongresa vēsturiskā nozīme, jo uz proklamēto tautu pašnoteikšanās tiesību pamata kongress bija tiesīgs lemt par Latgales likteņiem. Vai Latgalei palikt par sevi vai iet kopā ar Vidzemi un Kurzemi, jeb meklēt kādus citus ceļus.

Debatēs ņēma dalību J. Rancāns, Fr. Trasuns, J. Pabērzs, V. Rubulis, J. Kindzulis, V. Seile, J. Velkme,⁵² J. Rubulis u. c.

Pieņēma rezolūcijas: Latvijā Latgalei ir autonomijas tiesības. Savu izloksni latgalieši patur baznīcās, skolās un visās Latgales iestādēs. Ticības lietās katoļu garīdzniecībai tiesības uzturēt sakarus tieši ar Romu.

Izvēlēja Latgales pagaidu zemes padomi. Tur paredzētas 36 vietas latviešiem, bet 24 cittautiešiem.⁵³ No cittautiešiem vienīgi poļi darbojās līdz, proti, muižn.[ieks] Soltans⁵⁴ un Zaļeskiš.⁵⁵

Kongresa lēmums par apvienošanos ar citiem apgabaliem ir pirmais pamatakmens Latvijai, pie kam tas tika likts laikā [,] kad Kurzeme atradās zem vācu okupācijas un tās zemes padome atradās Tērbatā. Ceļu uz apvienotu Latviju meklēja Latgale [,] nevis vecākās māšas.

Kāds pazīstams Latvijas likteņa kalējs rakstīja: “Kad es Vidzemes zemes padomē klausījos Z. Meierovica⁵⁶ un latgaļu pārstāvja (V. Rubuls) runas par Latgales kongresu aprīlī 1917. g., kāda dziļa sajūsma pārņēma klausītājus, kāda dziļa saprašana izauga pēkšņi visu priekšā. Tas bija viens no skaistākiem brīžiem vēsturiskajā kopējās Latvijas tapšanā. Tas bija tanī pašā laikā Latvijas Satversmes akts tanī nozīmē, ka objektīvas dabīgas tiesības kļuvušas redzamākas un izpaudās radošā lēmumā. Pie Dienvidvidzemes, kas bija tikai drumstala bez Kurzemes un Latgales, pēkšņi pienāca klāt liels jūtams spēks, uz kura jau varēja veidoties valsts un tautas tēvija, ejot no sākuma uz augstāku pilnību.”⁵⁷

Šinī Vidzemes zemes padomes sēdē tika akceptēti Latgales kongresa lēmumi un tika nolemts: 3š Latgalei kā sevišķai Vidzemes sastāvdaļai ir pilnīga pašnoteikšanās visās vietējās pašvaldībās administratīvās, valodas, skolu un baznīcas lietās.⁵⁸

Pēc kongresa Latgales sekcija atbalstīja galvenām kārtām Latgales pagaidu zemes padomes darbību un tās uzdevumā 1917. g. vasarā aizsūtīja uz Latgali ap 15 strēlnieku propagandistu, kas brauca no pagasta uz pagastu [,] popularizējot Padomes idejas un modinot tautisko apziņu. Latgaliešu strēlnieki sūtīja savus pārstāvjus Latgales pagaidu zemes padomē un Latviešu pagaidu Nacionālā padomē. Tās – Latgaliešu strēlnieku sekcijas – locekļi piedalījās arī Vidzemes zemes padomes sēdēs. Uzturēja sakarus ar Latvju kareivju nacionālo apvienību. Darbojās XII arm.[ijas] nacionālā blokā.⁵⁹ Tā kā sekcijas darbība nacionālā virzienā Iskolastrelam – Latv. strēlnieku izpildkomitejai – pēc 1917. g. novirzīšanās uz lielnieciskās linijas, vairs nebija pieņemama, 1917. g. augustā, izmantojot gadījumu [,] kad sekcijas locekļi bija izbraukuši uz Latgali, tas sasauca dažu latgaliešu strēlnieku neoficiālu sapulci, kas izteica neuzticību sekcijai.

Kongresa sasaukšanā, propagandēšanā un kongresa delegātu izraudzīšanā bija sevišķi lieli nopelni baznīkungiem. Šo darbu veica bez trokšņa un mitiņiem. Kustības priekšgalā bija K. Skrinda, Fr. Trasuns, J. Rancāns. No pasaulīgās inteliģences kustību vadīja V. Rubuls, J. Kindzuls, J. Grišāns, V. Seile, J. Pabērzs un c.

Sastāvēju Latgales pagaidu zemes padomē, ar strēlnieku palīdzību vadot informācijas un propagandas darbu uz vietām, kā arī uzturot sakarus ar Vidzemes zemes padomi, piedaloties tās sanāsmēs, pārstāvot Latgali un Strēlnieku sekciju.

1917. g. novembrī kā Latviešu pagaidu Nacionālās padomes loceklis Valkā biju padomes vicepriekšsēdis un kara lietu komisijas priekšsēdis.

1917. g. 3.12 piedalījos otrā Rēzeknes kongresā, kur nolēma radīt priekšnosacījumus Latgales atšķiršanai no Vitebskas guberņas.⁶⁰

1918. g. sākumā biju Rēzeknes apriņķa valdes loceklis.

1919. g. bēglis Lietuvā.

1919. g. rudenī atgriezies Rīgā un darbojos Tautas padomē. Brīvprātīgi iestājos [Latvijas armijas] bruņoto vilcienu divizionā. Ņēmu dalību cīņās Kurzemē un Latgales frontē.

1920. g. [pavasārī] mani izsauca uz Rīgu un uzaicināja vadīt Satversmes sapulces vēlēšanas Latgalē. Vēlēšanas noritēja kārtīgi. Tiku ievēlēts par Satversmes sapulces locekli no Latgales Zemnieku partijas.

1920.–1922. g. kā Satversmes sapulces loceklis darbojos agrāro lietu un kara lietu komisijās. Bez tam kā Lāčplēša kara ordeņa domes loceklis pie valsts prezidenta un kā Centrālās zemes ierīcības komisijas loceklis pie Zemkopības ministrijas, kuras uzdevums sādžu sadalīšana un zemes reformas izvešana sakarā ar agrārās reformas likumu. Līdztekus studēju tautsaimniecību Latvijas Universitātē.

1922.–1940. g. Valsts zemes bankas valdes loceklis un pārvaldnieka biedrs. Manā tiešā vadībā notika Latgales un Ilūkstes apriņķa kreditēšana Zemes bankā (pāri par 150 000 parādnieku, bankas bilance pāri 200 000. 00 Ls).

1925.–1928. g. II Saeimas loceklis. Vairākas reizes kā parlamentārietis tiku komandēts starptautiskās sanāksmēs – Berlīnē, Helsinkos, Tallinā, Kauņā. No valdības puses muitas ūnijas lietā uz Igauniju un tirdzniecības līguma slēgšanas lietā uz Maskavu. No Zemes bankas – uz Vāciju, Dāniju, Zviedriju, Franciju un Itāliju. 1937.–1940. g. pēc brālēna Vladislava Rubuļa nāves rediģēju un izdevu latgaliešu nedēļas laikrakstu “Jaunais Vords”.⁶¹ Tas ar pilsonisku ideoloģiju un stāvēja par apgabalu sadarbību. Redaktors Uljans.⁶² Ap laikrakstu pulcējās Latgaliešu progresīvo zemnieku apvienības aprindas. Tirāža 5–6000 eks., un 2 pielikumi – literārais un lauksaimniecības.⁶³

1940. g., kad krievu okupanti Latvijā izsludināja saeimas vēlēšanas, es vēl turpināju izdot nedēļas laikrakstu “Jaunais Vords”. No oficiālās un pārējās preses bija saprotams, ka vēlēšanās varēs ņemt dalību visi pilsoņi un arī uzstādīt savus sarakstus. Par visu to izlasīju pēcpusdienas avīzēs, vilcienā braucot uz mājām. Ceļa biedri bija daži pazīstami [,] un pirmā reakcija bija, ka pie tādiem apstākļiem jāmēģina būt pēc iespējas uzmanīgiem, bet aktīviem, lai kaut cik parādītu, ka visi nav komunisti. Uz laukiem noskaņojums bija tāds pats un visi prasīja [,] ko un kā darīt. Tuvākiem cilvēkiem uzdevu sekot presei, neaģitēt atklāti pret komunistiem, bet [,] vēlēšanu presi un literatūru lasot [,] kaimiņiem un strādniekiem atstātīt saturu objektīvi, norādot [,] ko katra partija sola un kā praksē tas ir.

Pēc pāris dienām atgriezos Rīgā. Satiku domu biedrus. Tie paši jautājumi, noskaņojums arī līdzīgs. Visādas baumas, uztraukums, neticība, bet reizē arī kārdinājums, ka tomēr nevar palikt par noskatītājiem un dotās tiesības nemēģināt izmantot. Nodomājām iegūt informāciju tieši pie komisāriem.⁶⁴ Norunājām ar vienu partijas biedru, kurš 1941. g. tika deportēts, ierasties pie tieslietu komisāra J. Pabērza, lai dabūtu skaidrību un padomu [,] kas darāms, jo viņš jau bija bijis mūsu partijas biedrs. Saruna bija intīma un atklāta. Pabērzs pateica, ka būs tikai viens saraksts [,] un sakarā ar to viņš neieteica mēģināt kaut ko ar savu listi. Uz jautājumu [,] kā tas saprotams un kā sakrīt ar rakstiem presē, viņš paskaidroja, ka viņam iepriekšējā dienā komisāru padomes sēdē uz augstāk minēto jautājumu kā juristam un tieslietu komisāram, atbildēja jurists Višinskis:⁶⁵ “Prese un raksti ir viena lieta, bet mūsu lieta ir gādāt [,] lai vēlēšanās būtu tikai mūsu pašu – viens saraksts [,] un tā mēs darīsim.” Tā mums tā lieta palika pavisam skaidra [,] un liekas, ka tas mūs un mūsu domu biedrus pasargāja no lielākām nepatīkšanām.

Krievu okupācijas laikā, pēc atlaišanas no darba Zemes bankā 1940. g. beigās, ar 1941. g. sāku strādāt par grāmatvedi fabrikā “Rīgas Sarkanais metālists”.⁶⁶

Vācu okupācijas laikā no 1941. g. līdz 1944. g. jūlijam saimniekoju savā lauku īpašumā Krāslavā un vadīju vietējo kooperatīvu.

1944. g. 25. novembrī kā bēgļi ieradāties ar ģimeni Zviedrijā.

Ar 1945. g. maiju sāku strādāt Valsts dārzniecības izmēģinājumu stacijā Ekerō, sākumā kā dārza strādnieks, ar augusta mēnesi kā asistents – arķīva darbinieks.

Avots: Pētera Kancāna ģimenes arhīvs.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Sk.: JĀNIS RUBULIS. Latgales latviešu kongress Rēzeknē – izšķiršanās par Latviju. In: Latvju Ziņas, 1952. 6., 12. jūn. Atmiņas pārpublicētas: HEINRIHS SOMS (sast.). 1917. gada Latgales kongress avotos, apcerēs un pētījumos. Daugavpils 2018.
- ² Vincs Vikentījs Rubulis (miris 1894. g. septembrī).
- ³ Antons Rubulis (dz. 1857. g.).
- ⁴ Staņislavs Rubulis (arī Staņislavs Rubuļovs; dz. 1859. g.)
- ⁵ Aleksandrs Rubulis (arī Aleksandrs Rubuļovs; dz. 1864. g.).
- ⁶ Jēkabs Rubulis (1858 – pēc 1937), starpkaru laikā – zemnieks Rēznes pagasta Auziņos.
- ⁷ Barbara Rubuļova, prec. Lukša (dz. 1852. g.).
- ⁸ Marija Marijanna Rubule, prec. Juško (dz. 1871. g.). Uzskaitījumā nav minēta meita Dorota Rubule, prec. Unda (1862–1899).
- ⁹ Ambrozijs Rubulis (arī Ambrozijs Rubuļovs; 1878–1942). Miris Rīgā.
- ¹⁰ Tekla Rubuļovs, prec. Ruško (1881– pēc 1928). Turklāt ģimenē bija arī meita Helēna, kas divu gadu vecumā nomira 1889. g.
- ¹¹ Pusgraudnieks – zemes nomnieks, kas apstrādāja nomāto zemi, norēķinoties ar daļu (parasti pusi) no ražas.
- ¹² Iestiprināšanas sakraments – otra (pēc kristībām) rituālā darbība katolicismā, bērnam sasniedzot “saprātīgu vecumu”.
- ¹³ Pēc iesvētīšanas zēni zināmu laiku dievkalpojuma (mises) laikā pildīja noteiktas palīgfunkcijas.
- ¹⁴ Rēzeknes tirdzniecības skola dibināta 1907. g., uzturēja Rēzeknes Komercizglītības biedrība un pilsētas pašvaldība (zemste).
- ¹⁵ Nikodems Rancāns (1870–1933), katoļu mācītājs, skolotājs, sabiedrisks darbinieks. No 1907. g. Rēzeknes katoļu draudzes dekāns, skolotājs Rēzeknes tirdzniecības skolā. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Vēlāk prāvests Kurmenē, Preiļos, no 1929. g. Rēzeknes Valsts skolotāju institūta direktors.
- ¹⁶ 1912. g. skolu beidza 19 audzēkņi, t. sk. deviņi latvieši.
- ¹⁷ Jānis Kalniņš (1880–1909), skolotājs, 1907.–1909. g. skolas vadītājs (skolas inspektors).
- ¹⁸ Fridrihs Obšteins (1878–1938), skolotājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1907.–1908. g. Rēzeknes tirdzniecības skolas skolotājs un no 1910. g. skolas vadītājs. 1917.–1918. g. Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Bija Latvijas Tautas padomes loceklis, vēlāk vidusskolas, ģimnāzijas direktors Daugavpilī, Balvos, Kuldīgā.
- ¹⁹ Iespējams, J. Rubulis kļūdās, jo Eduards Aleksandrs Balodis (1880–1951) bija skolotājs Rēzeknes tirdzniecības skolā tikai pēc Kijevas komercinstitūta beigšanas, no 1914. g.
- ²⁰ Helēna Olga Skrinda (1892–1967), skolotāja, sabiedriska darbiniece. Strādāja Rēzeknes tirdzniecības skolā līdz 1911. g., 1912. g. apprecējās ar ārstu Antonu (Ontonu) Skrindu. Mirusi Kanādā.
- ²¹ Cara Aleksandra II vārdā nosaukta mācību iestāde. J. Rubulis nevis beidza tās kursu, bet kā eksternis nokārtoja kadetu korpusa zināšanu gala pārbaudījumus.

- ²² Īstenībā – 1914. g. septembrī, uzreiz pēc tam iestājās karadienestā.
- ²³ “Jaunas Zinias”, 1912.–1914. g. Latgales latviešu nedēļas laikraksts Pēterburgā.
- ²⁴ Vladislavs Rubuls (1887–1937), farmaceits, sabiedriski politisks darbinieks. 1913.–1914. g. laikraksta “Jaunas Zinias” izdevējs, 1917. g. Latgales kongresa organizācijas komisijas loceklis, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis, starpkaru periodā viens no aktivākajiem Latgales latviešu sabiedriski politiskajiem darbiniekiem, 1921.–1922. g. iekšlietu ministra biedrs, 1922.–1928. g. Saeimas deputāts, vairākkārt tautas labklājības ministrs. Jāņa Rubuļa brālēns.
- ²⁵ Kazimirs Skrinda (1875–1919), katoļu mācītājs, sabiedriskis darbinieks. 1908.–1917. g. laikraksta “Dryva” redaktors. 1917. g. beigās atgriezās Latgalē, miris bēgļu gaitās Lietuvā no tīfa.
- ²⁶ “Dryva”, 1908.–1917. g. Latgales latviešu laikraksts (mēnešraksts, pēc tam nedēļas laikraksts) Pēterburgā (no 1914. g. Petrogradā).
- ²⁷ Kārlis Švēde (1893–1921), virsnieks. No 1915. g. dienēja latviešu strēlnieku daļās, 1917. g. paaugstināts par poručiku. 1918.–1920. g. Sarkanās armijas Latviešu strēlnieku padomju štāba priekšnieka palīgs, štāba priekšnieks, 1920.–1921. g. 6. armijas štāba Operatīvās daļas priekšnieks. Miris uzreiz pēc atgriešanās Latvijā.
- ²⁸ Runa ir par 150. kājnieku rezerves bataljonu (rezerves bataljoni par pulkiem tika pārveidoti 1916. g.).
- ²⁹ Tikai 1916. g. beigās latviešu strēlnieku bataljoni tika pārformēti un pārdēvēti par pulkiem, šeit runa ir par bataljonu.
- ³⁰ Runa ir par bataljonu, to sāka formēt 1915. gada oktobrī Mīlgrāvī no 3. Kurzemes latviešu strēlnieku rezerves rotām.
- ³¹ Runa ir par pavisam īsu laika posmu (līdz novembrim, kad bataljons tika pārcelts uz Tērbatu), uzsākot vienības izveidi, kad pagaidām atbildīgos amatos kā pienākumu izpildītājus izlaicīgi iecēla klāt esošos jaunākos virsniekus.
- ³² Alfrēds Ulmanis Alfrēds (1894–1917), virsnieks. No 1915. g. dienēja 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljonā (vēlāk pulkā), sasniedza poručika pakāpi. 1917. g. maijā Tērbatā ievēlēts Kurzemes Zemes padomē, Latvju kareivju nacionālās savienības izpildu komitejas loceklis. Kritis Mazās Juglas kaujās.
- ³³ Krievija par republiku tika oficiāli pasludināta tikai 1917. gada septembrī. Līdz tam par to notika plašas un nekārtīgas diskusijas.
- ³⁴ Pēc jaunā stila – 25. martā.
- ³⁵ Jāzepts Rancāns (1886–1969), katoļu mācītājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Latvijas Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis, visu Saeimu deputāts. 1919.–1925. g. pārstāvis pie Svētā Krēsla. Miris ASV.
- ³⁶ Francis Trasuns (1864–1926), katoļu mācītājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latvijas Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis no Latgales Kristīgo zemnieku savienības, no 1922. g. Saeimas deputāts, 1919.–1920. g. iekšlietu ministra biedrs.
- ³⁷ Valērija Seile (1894–1970), skolotāja, sabiedriski politiska darbiniece. 1917. g. Latgales kongresa organizatore. Tautas padomes, Satversmes sapulces locekle no Latgales Zemnieku partijas, 1923.–1940. g. Daugavpils Valsts skolotāju institūta direktore.
- ³⁸ Juris Pabērzs (1891–1961), jurists, sabiedriski politisks darbinieks, literāts. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Latvijas Satversmes sapulces loceklis no Latgales Zemnieku partijas, 1928.–1934. g. Saeimas deputāts, 1929.–1931. g. tieslietu ministrs, ilgstoši Latgales apgabaltiesas priekšsēdētāja biedrs. Pēc valsts okupācijas no 1940. g. 21. jūn. tieslietu ministrs, pēc aneksijas 1940. g. aug. – tieslietu tautas komisārs.

- ³⁹ Jānis Grišāns (1891–1945), sabiedriski politisks darbinieks, jurists. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes priekšsēdētājs, Tautas padomes loceklis, Ārlietu ministrijas ierēdnis, pašvaldības ierēdnis. No 1941. g. padomju ieslodzījumā.
- ⁴⁰ Francis Kemps (1876–1952), sabiedriski politisks darbinieks, literāts, inženieris, pedagogs, viens no vadošajiem Latgales latviešu atmodas dalībniekiem. Pirmā pasaules kara laikā kara laika ierēdnis, kara inženieris. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, ar atbalstītājiem uzstājās par Latgales atdalīšanos no Vitebskas guberņas, garantiju iegūšanai Latgales pašnoteikšanās tiesībām, tikai pēc tam apvienojoties ar pārējiem Latvijas novadiem. Latvijas Satversmes sapulces deputāts no Latgales ļaužu partijas, 1922.–1925. g. Saeimas ierēdnis, valsts ierēdnis. Miris padomju izsūtījumā Krievijā.
- ⁴¹ Pēteris Lipiņš (arī Pīters Lipēņš; 1882–1957), jurists, literāts. 1912.–1914. g. laikraksta “Jaunas Zinias” līdzstrādnieks. Pirmā pasaules kara laikā strādāja Putilova rūpnīcā Petrogradā. 1917. g. viens no Latgales kongresa organizatoriem. 1920. g. devās uz Padomju Krieviju, bija Sibīrijas latviešu teātra režisors.
- ⁴² Jezups Kindzulis (arī Jezups Kindzuļš; 1883–1941), sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis, Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis no Latgales Zemnieku partijas, 1922.–1925. g. Saeimas deputāts, 1920.–1921. g. iekšlietu ministra biedrs. Gājis bojā padomju ieslodzījumā.
- ⁴³ Pilns nosaukums: Latgales pagastu, pilsētu pašvaldību, draudžu un biedrību pārstāvju 1. kongress.
- ⁴⁴ Runa ir par visos pulkos 1917. g. pavasarī izveidotajām zaldātu komitejām, kuras darbojās līdztekus štābam un komandierim, būtiski iespaidojot norises vienībā. Latviešu strēlnieku rezerves pulku šajā laikā komandēja pulkvedis Kārlis Goppers.
- ⁴⁵ Domāta Valmieras saviesīgā (latviešu) biedriba, šīs organizācijas namā izvietojās arī Latviešu strēlnieku rezerves pulka štābs.
- ⁴⁶ Sapulce notika 1917. g. 6. (19.) aprīli.
- ⁴⁷ Andrejs Krustiņš (1884–1941), virsnieks. 1917. g. martā–novembrī 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulka komandieris, pulkvedis. Vēlāk Latvijas armijas ģenerālis. Nošauts padomju ieslodzījumā.
- ⁴⁸ Francis Greivuls (1888 – pēc 1919), skolotājs, sabiedriski politisks darbinieks, virsnieks. Beidzis Rēzeknes tirdzniecības skolu, 1915. g. novembrī – 3. Pēterhofas praporščiku skolu, virsnieks latviešu strēlnieku daļās, Latviešu strēlnieku rezerves pulkā (1917. g. oktobrī paaugstināts par podporučiku). 1917. g. piedalījās Latgales kongresa apsardzībā, Latgales Zemes padomes loceklis, Latgales 2. kongresa dalībnieks, 1919. g. skolotājs Makašēnu pagastā.
- ⁴⁹ Iespējams, domāts Augšpils pagastā dzimušais Jānis Grigālis (1897–1972), virsnieks. No 1916. g. marta virsnieks Latviešu strēlnieku rezerves bataljonā, no jūlija – 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljonā (vēlākajā pulkā), 1917. g. vasarā paaugstināts par podporučiku, vēlāk Latvijas armijas virsleitnants. Miris ASV.
- ⁵⁰ Andrejs Švirks (1897–1955), skolotājs, sabiedriski darbinieks. No 1915. g. Krievijas dzelzceļu dienestā, starpkaru periodā Latgales pašvaldību ierēdnis, 1938.–1940. g. Daugavpils pilsētas galva. No 1941. g. padomju ieslodzījumā un izsūtījumā, miris Krievijā.
- ⁵¹ Pēteris Lazdāns (1886–1960), sabiedriski politisks darbinieks, 1917.–1918. g. Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis, starpkaru periodā Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis no Latgales Zemnieku partijas, pašvaldību ierēdnis. Miris ASV.
- ⁵² Jānis Velkme (arī Joņš Velkme; 1876–1962), katoļu mācītājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators. Latvijas Tautas padomes loceklis. Miris ASV.
- ⁵³ Pēc iedzīvotāju sastāva bija paredzētas šādas proporcijas: 12 vietas krieviem, 8 – ebrejiem, 3 – poļiem, 1 – citu tautību pārstāvim.
- ⁵⁴ Vladislavs Soltans (*Soltan*; 1870–1943), jurists, Prezmas muižas īpašnieks. No 1918. g. Polijā, 1923.–1924. g. Polijas iekšlietu ministrs.
- ⁵⁵ Antons Zaļevskis (*Zalewski*), Latgales poļu muižnieks, 1917. g. Latgales Poļu padomes loceklis, 1918. g. Latgales Centrālās zemes padomes loceklis, vācu okupācijas laikā 1918. g. okt.–nov.

Latgales pašvaldības vadītājs. 1918. g. 25. nov. paziņoja vācu okupācijas iestādēm, ka Latgale ir daļa no Latvijas.

- ⁵⁶ Zīgrīds Anna Meierovics (1887–1925), ekonomists, sabiedriski politisks darbinieks, valstsvīrs. 1917. g. Vidzemes Pagaidu zemes padomes valdes loceklis, maijā kā padomes pārstāvis piedalījās Latgales kongresā. Vēlāk Latviešu pagaidu nacionālās padomes loceklis, Latvijas ārlietu ministrs, Ministru prezidents.
- ⁵⁷ Pieļaujams, ka J. Rubulis šajā gadījumā citē politiķi un valstsvīru Miķeli Valteru.
- ⁵⁸ Minētā Vidzemes Zemes padomes sēde, kurā V. Rubulis ziņoja par Latgales kongresa lēmumu “apvienoties ar latviešiem”, notika 1917. gada 15. (2.) maijā. Saskaņā ar preses sniegto informāciju sēdē piedalījās arī J. Rubulis.
- ⁵⁹ 1917. g. 12. armijas padomē darbojās “Nacionālais bloks”, kurā bija nekrievu karavīru nacionālo organizāciju pārstāvji.
- ⁶⁰ Kongress notika 1917. g. 16.–17. dec. (pēc jaunā stila), piedaloties 345 delegātiem, kas vienojās prasībā par Latgales apvienošanu ar pārējiem Latvijas apgabaliem, taču pēc tam radās asas pretrunas starp boļševistiski un nacionāli noskaņotajiem pārstāvjiem, un rezultātā pēdējie atstāja kongresu.
- ⁶¹ Jaunais Vārds, 1931.–1940. g. nedēļas laikraksts Rīgā, līdz 1934. g. maijam Latgales Zemnieku progresīvās apvienības laikraksts.
- ⁶² Jāzeps Uljāns (1899 – pēc 1940), sabiedriska darbinieks, redaktors līdz 1940. g. 4. jūlijam.
- ⁶³ Runa ir par pielikumiem “Literatūrai un Mōkslai” un “Lauku Sāta”.
- ⁶⁴ Līdz aneksijai PSRS sastāvā 1940. g. augustā okupētās Latvijas formālā izpildvara bija Ministru kabinets, tikai pēc tam – Latvijas PSR Tautas Komisāru padome. Vēlēšanas t. s. “tautas saeimā” notika jūlijā.
- ⁶⁵ Andrejs Višinskis (1883–1954), jurists, Padomju Savienības valstsvīrs. 1935.–1939. g. ģenerālprokurors, 1939.–1944. g. Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāja vietnieks. 1940. g. jūnijā vadīja Latvijas okupācijas un gaidāmās aneksijas procesu Rīgā.
- ⁶⁶ “Rīgas Sarkanais metālists”, čuguna lējumu rūpnīca Rīgā, Brīvības ielā.

Recenzijas

Reviews

“Sievietes slazdā” jeb sieviešu politiskā pilntiesība un faktiskā izolēšana no valsts pārvaldes

Recenzija par grāmatu: Ineta Lipša. Viena. Grozāmo sarakstu slazdā: sieviešu politiskā vēsture Latvijā 1922–1934. Rīga 2022. 375. lpp.
ISBN10: 9934615010. ISBN13: 9789934615016

Sanita Osipova, *Dr. iur.*

Tā nu dzīvē ir sanācis, ka pēdējā gadu desmitā esmu tikusi ierauta sieviešu tiesību vēstures pētījumos. Sākumā tās bija atsevišķas starptautiskas konferences, tad zinātniski raksti, bet šobrīd arī darbs pārnacionālā pētnieku tiklojumā, kurā sieviešu darbs notariātā tiek pētīts jau globālā līmenī. Vienmēr esmu bijusi lepna par savu valsti, jo sieviešu pilntiesības aspektā Latvija izskatās ļoti cienījami, it īpaši uz veco Rietumeiropas demokrātiju fona.

Jau dibinot Latvijas Republiku, juridiski tika ielikti pamati dzimumu politiskai līdztiesībai. 1918. gada 17. novembra Tautas padomes pieņemtajā “Latvijas Tautas padomes politiskajā platformā” bija noteikts, ka “Satversmes Sapulces locekļu ievēlēšana notiek, abiem dzimumiem piedaloties, uz vispārīgo, vienlīdzīgo, tiešo, aizklāto un proporcionālo vēlēšanu tiesību pamata”.¹ Valsts proklamēšanas aktā 1918. gada 18. novembrī uz Nacionālā teātra skatuves līdz ar vīriešiem bija arī sieviete – politikā jau pieredzējusi sociāldemokrāte Klāra Kalniņa, kas kā viena no sieviešu politiskajām līderēm ir nozīmīga persona arī Inetas Lipšas grāmatā.

1919. gada 19. augustā Latvijas Republikas Tautas padomes pieņemtais Latvijas Satversmes sapulces vēlēšanu likums noteica, ka Satversmes sapulce tiks vēlēta vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās (1. p.), piedaloties abu dzimumu Latvijas pilsoņiem, kuri ir sasnieguši 21 gada vecumu un dzīvo Latvijā.² Šādi vēlēšanu cenzi, proti, vienlīdzība, atsakoties no īpašuma cenza un kārtu privilēģijām, kā arī dzimumu līdztiesība XX gs. sākumā bija liberāla “modes tendence”. Sievietēm daudzās Eiropas valstīs, arī Latvijā, tika piešķirta politiskā pilntiesība, joprojām saglabājot ierobežotu civiltiesisko pilntiesību. Pirmā no Eiropas valstīm vēlēšanu tiesības sievietēm piešķīra Somija 1906. gadā.³ Savukārt konservatīvā

Lihtenšteina sievietes ar vēlēšanu tiesībām apveltīja tikai 1984. gadā. Īpašs gadījums bija Šveice, kurā sieviešu emancipācijas process kantonu autonomijas dēļ ievilkās divu gadu desmitu garumā no 1971. gada, kad par sieviešu vēlēšanu tiesībām nobalsoja referendumā visas valsts līmenī, līdz 90. gadu sākumam, kad visi kantoni bija spiesti atzīt sieviešu politisko pilntiesību pēc Šveices federālās tiesas 1990. gada sprieduma *Theresa Rohner et consorts contre Appenzell Rhodes-Intérieures*.⁴

Latvija iekļāvās to valstu pulkā, kas dibināja vai atjaunoja savu valstiskumu Pirmā pasaules kara beigās, veidojot valsti ar demokrātisku iekārtu un līdztiesīgu sabiedrību, par kuras politiski pilntiesīgām locekļēm tika atzītas arī sievietes. Latvijas sievietes, ieguvušas aktīvās un pasīvās vēlēšanu tiesības, ne tikai aktīvi piedalījās Satversmes sapulces deputātu ievēlēšanā, bet arī pašas kandidēja un tika ievēlētas Satversmes sapulcē – Latvijas pirmajā tautas vēlētajā likumdevējā. Inetas Lipšas pētījumā atspoguļota gan augstā sieviešu kā vēlētajū aktivitāte, ievēlot Satversmes sapulci, gan drosme, kandidējot un arī uzvarot vēlēšanās un iegūstot deputāta mandātu.⁵ No Satversmes sapulcē ievēlētajiem 164 deputātiem sešas bija sievietes:⁶ Valērija Seile (Latgales zemnieku partija, dzimusi 1891. gadā, latviete, augstskolas izglītība, Rēzeknes pamatskolas inspektore),⁷ Aspazija – Elza Pliekšāne (Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija (turpmāk – LSDSP), dzimusi 1865. gadā, latviete, vidusskolas izglītība, dzejniece), Berta Vesmane (LSDSP, dzimusi 1878. gadā, latviete, tirdzniecības kursu izglītība Pēterpilī), Klāra Kalniņa (LSDSP, dzimusi 1874. gadā, latviete, augstskolas izglītība, zobārste), Zelma Cēsniere-Freidenfelde (bezpartejiskā grupa, dzimusi 1891. gadā, latviete, augstskolas izglītība, ārste) un Apolonija Laurinoviča (Latgales zemnieku partija, dzimusi 1886. gadā, latviete, vidusskolas izglītība, studente).⁸

Liekas, ka šie 4% sieviešu no deputātu kopējā skaita nemaz nav daudz un Latvijai īsti nav ar ko lepoties. Taču, salīdzinot ar laikiem, kad Krievijas impērijā sievietes dzīve bija aprobežota (vācu valodā to izteica ar trim K jeb *Kinder, Kirche, Küche* (bērni, baznīca, virtuve) un viņa bija izolēta no jebkādiem valsts amatiem, turklāt ģimenē atradās vīra varā, ierobežota nodarbošanās un iespējas iegūt augstāko izglītību 4% sieviešu no deputātu kopējā skaita bija milzīgs panākums. Arī šobrīd pēc simts gadiem, kopš Latvijas sievietes ir ieguvušas politisko pilntiesību, mūsu parlamentā sievietes ir ievērojami mazāk pārstāvētas nekā vīrieši, jo īpaši ņemot vērā, ka lielākā daļa no pilngadīgajiem valsts pilsoņiem ir sievietes.⁹ Piemēram, 13. Saeimā sieviešu deputāšu īpatsvars svārstījās no 26% līdz 30%,¹⁰ un arī 14. Saeimā sieviešu nav vairāk.

Pagājušā gadsimtā veidojās zināms tiesisks paradokss, jo sievietēm daudzās Eiropas valstīs jau XX gs. sākumā tika piešķirta politiskā pilntiesība, joprojām saglabājot ierobežotu civiltiesisko rīcībspēju. Latvijas sievietes saņēma politisko pilntiesību ar Latvijas Tautas padomes likumiem, taču vienlaikus spēkā tika saglabātas vecās, vēl Krievijas impērijā¹¹ pieņemtās tiesības, kuras Latvijas teritorijā bija spēkā līdz lielinieku nākšanai pie varas, proti, līdz 1917. gada 7. novembrim (24. oktobrim pēc vecā stila), ciktāl tās “nav atceltas ar jauniem likumiem un nerunā pretim Latvijas valsts iekārtai un Tautas Padomes platformai”.¹² Tas nozīmēja: kamēr nav pieņemti šie “jaunie likumi”, praktiski visas pārējās tiesības, kas bija spēkā jaunajā demokrātiskajā Latvijā, kuras pamatos tika likta dzimumu līdztiesība, bija noteiktas patriarhālai kārtu sabiedrībai Krievijā. Bieži sievietēm civiltiesiskās līdztiesības iegūšanu no politiskās līdztiesības noteikšanas šķīra gandrīz pusgadsimts, kā, piemēram, Vācijas gadījumā.¹³ Tad politiskā pilntiesība tika izmantota, lai cīnītos par civiltiesisko līdztiesību, proti, sievietes

tiesībām pašai lemt par izvēli strādāt, pašai slēgt līgumus, rīkoties ar savu mantu utt.

Arī Latvijas sievietes, ieguvušas politisko līdztiesību, centās Satversmes sapulcē sekēt sieviešu civilo līdztiesību, visupirms jau laulību un ģimenes tiesībās, lai sieva kļūtu par līdztiesīgu vīra dzīvesdraugu, kas bauda viņa un sabiedrības cieņu.¹⁴ Viņas norobežojās no feminisma kustības, ko uztvēra kā sievietes cīņu pret vīrieti.¹⁵ Latvijas sieviete necīnījās pret vīrieti, bet iestājās par sievietes kā cilvēka novērtēšanu sabiedrībā, par pilntiesību, lai viņa varētu kļūt par sava vīra cienījamu dzīves draugu. Taču arī tas izrādījās pārāk daudz un par strauju prasīts, un ne visa sabiedrība bija tam gatava. Politiski aktīvās sievietes tika ne tikai apvainotas presē, bet arī piedzīvoja pazemojumus, draudus un pat fiziskus uzbrukumus. 1921. gadā "Liepājas sieviešu sapulcē Liepājas teātri vismaz 28 sievietes guva traumas no apmētāšanas un sišanas ar krēsliem un koka gabaliem. [...] nekārtības rīkotāji bija galvenokārt karavīru uniformās tērptas personas, kuras nežēlīgi izturējušās pret sievietēm".¹⁶

Latvijas sievietēm bija skaidrs, ka politiskā pilntiesība jāizmanto, lai mainītu sievietes dzīvi pašos pamatos, proti, visupirms ģimenē. Politiskā pilntiesība nav liels guvums, ja privāti sieviete atrodas vīra varā, jo pēc Krievijas impērijas likumiem, kurus Latvijas Republika saglabāja spēkā, vīram bija tiesības prasīt no sievas "paklausību un pakļaušanos viņa gribai" (8. pants) un vīrs bija tiesīgs sievu sodīt par pārkāpumiem. Vīram sava vara pār sievu bija jāizmanto labā ticībā, kas tika vērtēts, ja lieta nonāca līdz tiesai. Taču tiesā, lai sievu pārstāvētu, varēja vērsties tikai vīrs, nevis sieva pati.¹⁷ Lai gan komentāros pie šīm normām tika uzsvērts, ka sievai nav ierobežota rīcībspēja, jo viņa savas tiesības var īstenot "caur vīra laipnu roku",¹⁸ tomēr skaidrs, ka nevar runāt par dzimumu civiltiesisko līdztiesību vai pat vienkārši sievas kā personas brīvību,

ja viņa padarīta atkarīga no vīra. Vai sievietē var izmantot savas politiskās tiesības un doties vēlē, ja vīram ir tiesības viņai liegt iziet no mājas?

Satversmes sapulcei uzsākot darbu, tika veidotas speciālas komisijas darbam ar likumprojektiem. Bija skaidrs, ka jaunajai valstij vajag jaunus likumus. Par likumprojektu izstrādi un iesniegšanu likumdevējam atbildīgas bija ministrijas. 1920. gada 31. augustā tieslietu ministrs Rūdolfs Benuss (1881–1940) ar rīkojumu Nr. 100 iecēla profesoru Vladimīru Bukovski (*Владимир Буковский*, 1867–1937)¹⁹ par Jaunā civiltiesisko izstrādāšanas komisijas priekšsēdētāju.²⁰ Darbs pie apjomīgā projekta noritēja lēni un diemžēl Satversmes sapulces pilnvaru laikā ar panākumiem nevainojās. Tas nozīmē, ka spert būtiskāko soli dzimumu civilās līdztiesības iedzīvināšanai neizdevās, lai gan, projektu izstrādājot, tika domāts par to, kā pārvarēt patriarhāli kārto sabiedrībai raksturīgo nevienlīdzību, kas ierobežoja sievietes tiesības.²¹

Latvijas Republikā viens no pirmajiem likumiem, kas ieviesa jaunu regulējumu, nosakot sieviešu civilo līdztiesību, bija 1921. gada 1. februāra likums "Par laulību".²² Likumprojekts tika izstrādāts, izmantojot Šveices pieredzi. Jaunais likums paredzēja būtiskus liberālus grozījumus laulību tiesībās.²³ Likumprojekts Satversmes sapulcē tika apspriests kaismīgās debatēs, sievietēm deputātiem uzsverot, ka laulības šķiršanas brīvība ir salīdzināma ar dzimtzemnieku brīvlaišanu.²⁴ Aspazija, apspriežot likumprojektu "Par laulību", 1920. gada 10. decembra sēdē uzstājās ar izvērstu runu, uzsverot, ka šis ir viens no svarīgākajiem Satversmes sapulcē pieņemamajiem likumiem, jo ar šo tiekot pieņemts likums "par feodālisma atlieku izskaušanu", kas beidzot paredzot pāreju no baznīcas laulības uz civilo laulību, atbrīvojot sievieti un nodrošinot viņai atbilstošu cieņu.²⁵ Taču pilnā mērā sociāldemokrātu iecere neīstenojās, jo

laulības slēgšana nekļuva par valsts iestāžu ekskluzīvu kompetenci.

Liberālais laulību likums tika pieņemts, lielā mērā pateicoties sociāldemokrātu deputāšu centieniem. Rezultātā tika pieņemts laikmeta garam atbilstošs likums, kurš paredzēja personu vienlīdzību laulības slēgšanā, neņemot vērā personas dzimumu vai ticību, ieviesa civillaulību jeb valsts civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādē noslēgtu laulību²⁶ un iespēju likumā noteiktos gadījumos šķirt laulību.²⁷ Lai gan baznīcai joprojām bija saglabātas tiesības slēgt laulību, ja jaunlaulātie to vēlējās,²⁸ tomēr laulības šķiršana bija vienīgi tiesas kompetencē.²⁹ Līdz ar likuma "Par laulību" pieņemšanu Latvijā tika nostiprināta dzimumu līdztiesība laulību tiesībās, piešķirot sievietei līdztiesību lemt par laulības noslēgšanu un šķiršanu. Tālaika sieviešu prese uzteica deputātes Aspaziju, Valēriju Seili, Zeltu Cēsnieci-Freidenfeldi un Klāru Kalniņu par darbu Satversmes sapulcē, rakstot: "[...] neskatoties uz to, ka tautas priekšstāves pieder pie dažādām politiskām partijām, visas viņas vienprātīgi uzstājas par liberālo laulības likumu, kurš ienes jaunus tikumības pamatus vīra un sievas attiecībās."³⁰ Tomēr tālāk, liberalizējot laulāto savstarpējās tiesības un izvēršot dzimumu līdztiesību, Satversmes sapulce tā arī netika.

Ar Satversmes sapulces darbu, kurā aktīvi darbojās pirmās deputātes, itin kā beidzas Latvijas sieviešu uzvaras gājiens cīņā par līdztiesību. Sievietes bija ieguvušas politisko pilntiesību, izcīnījušas vienlīdzību laulību tiesībās, taču tad viss pēkšņi apstājās. Pirmajās trīs Saeimās neviena sieviete netika ievēlēta. Lai arī ik pa laikam Saeimā bija debātes par sieviešu tiesībām un tika veikti atsevišķi likumu grozījumi, taču sieviešu līdztiesība ģimenes tiesībās, darba tiesībās, tiesībās uz sociālo nodrošinājumu utt. pēc būtības pārskatīta netika, proti, tika saglabāta nevienlīdzība. Arī vīra vara ģimenē pilnībā atcelta netika, jo Saeimas

darbības laikā netika pieņemts jauns Civillikums un spēkā bija vēl XIX gs. pieņemtais Krievijas impērijas regulējums, proti, *Svod grazhdanskih zakonov gubernij Pribaltijskih* jeb tā saucamais Bunges civillikums.³¹ Vīrs saglabāja noteicošo vārdu visos ģimenei svarīgos jautājumos arī saskaņā ar 1937. gadā pieņemto Civillikumu. Sieviete ekon miski sabiedrība vērtēja kā 16 līdz 18 gadus vecu pusaudzi vai kā 2/3 no vīrieša vērtības, ja mēs analizējam normatīvos aktus, kas noteica vidējo dienas algu,³² pabalstus un pensijas.

Tad 4. Saeimā tiek ievēlēta viena sieviete – Berta Pīpiņa. Viena – tas ir būtisks vārds arī I. Lipšas grāmatas virsrakstā, uzsverot situāciju Latvijā laikā no 1922. līdz 1934. gadam un Bertas Pīpiņas sasniegumus.

Nezinu, vai citi ir aizdomājušies par šo kraso pagrieziena attieksmē pret sievietēm politikā. Vismaz man I. Lipšas monogrāfija deva atbildi uz jautājumu: kas notika laikā no Satversmes sapulces ievēlēšanas līdz 1. Saeimai? Kāpēc neviena sieviete netika ievēlēta 1., 2., 3. Saeimā? Latvijai, valsti proklamējot, taču bija tik fantastisks pācēlums, tika dibināta demokrātiska valsts, ieviesta dzimumu līdztiesība, sievietes iesaistījās politikā, Satversmes sapulcē viņas aktīvi piedalījās likumprojektu izstrādāšanā un apspriešanā, cīnījās par savu civilo līdztiesību... un tad pēkšņi vairs nekā. Dīvaini. Turklāt ne Igaunijā, ne Lietuvā nekas tāds demokrātijas laikā nenotika.³³

Līdz šim biju domājusi, ka pie vainas ir bijusi Latvijas sabiedrība, kas pēc visām Pirmā pasaules kara un Brīvības cīņu turbulencēm sastājās savās vietās un atgriezās pie ierastās kārtības, proti, tradicionālās darba dalīšanas starp dzimumiem: vīrietis – ģimenes galva iet sabiedrībā, lemj, vada, atbild, aizstāv, bet sieviete atbild par mājas soli, klausā un ļauj vīrietim uzņemties atbildību. Taču izrādās, ka viss nebūt nebija tik vienkārši. Viss, iespējams, būtu bijis citādāk, ja Latvija nebūtu mainījusi

Satversmes sapulces vēlēšanām noteikto kārtību. I. Lipšas monogrāfija ir vēstījums arī par to, ka likumdevējs, izdarot šķietami nebūtiskus un pat pēc ieceres labvēlīgus grozījumus iedibinātajā kārtībā, panāk necerētas un fundamentālas izmaiņas, kas ilgtermiņā ietekmē visas sabiedrības dzīvi. Kā raksta I. Lipša: "Neviens neparedzēja, ka 1922. gadā Satversmes sapulces pieņemtais jaunais princips pagastu pašvaldību, pilsētu domju un Saeimas vēlēšanu likumos, kas nomainīja negrozāmos deputātu kandidātu sarakstus ar grozāmajiem sarakstiem, varētu negatīvi ietekmēt sieviešu ievēlēšanu. Jo – motīvs tāda principa pieņemšanai daudziem šķita atbalstāms: ar grozāmo sarakstu principu panākt lielāku balsstiesīgo iedzīvotāju piedalīšanos vēlēšanās un mazināt sociālistisko partiju ietekmi politikā."³⁴ Tomēr iecerētais nepiepildījās, jo vēlēšanu aktivitāte kritās, bet sociāldemokrāti joprojām bija populārs politiskais spēks. Taču "[jau] pēc pašvaldību un Pirmās Saeimas vēlēšanām 1922. gadā kļuva skaidrs, ka politiķu pieņemtā grozāmo sarakstu sistēma katastrofāli trāpījusi sievietēm deputātu kandidātēm. Lai cik niecīgs būtu vēlēšanu skaits, kas viņas sarakstos izsvītroja, ar to pietika, lai viņas novilkto saraksta beigās bez izredzēm tikt ievēlētām".³⁵

Grāmata sniedz atbildi uz jautājumu, kur pēc 1922. gada ir palikušas sievietes, kas ar politiskām metodēm cīnījās par savu līdztiesību, kā jau minēts visupirms civiltiesībās. Viņas turpināja cīņu, organizējot sieviešu biedrības, sekmējot sieviešu izglītību, vācot ziedojumus, iesaistoties, cik tas bija iespējams, sabiedrības dzīvē un pretendējot uz valsts amatiem, darbu valsts dienestā, tostarp karadienestā. I. Lipšas monogrāfijā ir minēti daudzu plaši zināmu un Latvijas kultūrvēsturē nozīmīgu sieviešu vārdi un sasniegumi: Aspazija, Ivande Kaija, Zenta Mauriņa, Anna Brigadere, Lūcija Garūta, Milda Brahmāne-Štengelē u. c. Sievietes, kuras pašas ieguvušas sabiedrībā

atpazīstamību un cieņu, organizēja vai atbalstīja sieviešu kustību.

Arī sievietes, kuras bija darbojušās Satversmes sapulcē, neuzskatīja savu misiju par izpildītu un kandidēja Saeimas vēlēšanās. Četras no sešām Satversmes sapulces deputātēm – Valerija Seile, Apolonija Laurinoviča, Zelma Cēsniene-Freidenfelde un Aspazija – kandidēja arī 1. Saeimas vēlēšanās. Taču jaunā kārtība nesekmēja to, lai viņas turpinātu darbu Latvijas likumdevējā. Lasot I. Lipšas monogrāfiju, paveras reta iespēja skatīt notikumus ar laikabiedru acīm. Šo iespēju sniedz plašais citēto preses materiālu, atmiņu grāmatu, dažādu sēžu protokolu u. c. avotu klāsts, kas padara monogrāfiju par interesantu lasāmvielu plašam lasītāju lokam. Gribu izmantot monogrāfijā ietvertās sociāldemokrāta Kārļa Dzīllejas pārdomas pēc sieviešu deputātu kandidāšu neievēlēšanas 1. Saeimā: "Sabiedrības masas vēl skatās ar neuzticību uz sievieti kā politisko darbinieci, kura šai laukā savas spējas vēl nav spējusi parādīt, un pateicoties grozāmajiem sarakstiem, visu partiju sievietes ir kritušas par upuri šim aizspriedumam."³⁶

Sev par izbrīnu monogrāfijā atradu virkni dāmu, kas ir bijušas nozīmīgas Latvijas kā tiesiskas valsts izveidē XX gs. starpkaru laikā, iekarojot sievietēm iepriekš liegtās vīrišķās profesijas: advokāts, tiesnesis, notārs. Nebiju zinājusi, ka pirmā sieviete notāre Latvijas teritorijā, proti, Ludmila Jakuboviča (1874–1933), kura 1917. gadā, pārņemot vīra notāra kantori, stājās amatā vēl Krievijā (1917. gadā Pagaidu valdības laikā pēc cara atteikšanās no troņa strauji tika liberalizēti likumi, tostarp mazināti ierobežojumi sievietēm),³⁷ ir bijusi arī sabiedriski un politiski aktīva, tostarp kandidējot Saeimas vēlēšanās.

Savukārt starp sievietēm, kuras tikušas ieceltas amatos ar autoritārās valdības lēmumiem, atradu citu izcilu starpkaru laika juristi – Rīgas Jūrmalas notāri Olgu Jurkovsku (1901 – pēc 1944), kura bija strādājusi

pie Notāru likuma izstrādāšanas un iecelta Rīgas Jūrmalas pilsētas padomē. Cik esmu izpētījusi, Olga Jurkovska bijusi pirmā sieviete, kura Latvijas Universitātē tiesību zinātņu nodaļā tika atstāta gatavoties zinātniskai darbībai profesora Vladimira Bukovska vadībā, lai pētītu notariāta tiesības.³⁸ Starpkaru laika Latvijā tiesību zinātņu studiju kursu docētāju vidū sieviešu nebija.

Monogrāfijā ir minēta arī virkne nezināmu vai maz zināmu sieviešu vārdu, kuras bija aktīvi iesaistījušās starpkaru laika Latvijas sabiedriskajā un politiskajā dzīvē, cīnoties par sieviešu līdztiesību un baudot plašu atpazīstamību laikabiedru vidū. Viņu ieguldījums ir it kā zudis no nācīgas atmiņas. Kāpēc pat šis vienīgās starpkaru laika Saeimas deputātes Bertas Pīpiņas vārds pēdējos gados tiek atklāts it kā no jauna? Viņa uz laiku, kad tika vēlēta 4. Saeimā, taču baudīja plašu atpazīstamību un sabiedrības cieņu.

Arī uz šo jautājumu atbilde rodama I. Lipšas monogrāfijā. Autoritārā Latvijas valsts ierobežoja biedrošanās brīvību, kas skāra arī sieviešu organizācijas. Valsts iestājās par tradicionālām latviskām vērtībām, par sabiedrību, kur latvju zeltene ir uzticama sieva un mājsaimniece, kuras sabiedriskās rūpes ir vien tajās jomās, kurās jāatbalsta brašie latvju vīri, – karogu šūšanā, ziedojumu vākšanā un citu “cildenu sieviešu darbu” veikšanā. Sieviete tika “atspiesta” savās tradicionālajās dzīves robežās – pie ģimenes pavarda. Arī šajos apstākļos sieviešu organizācijas mēģināja pēc iespējas plaši iesaistīties sabiedriskajos darbos. Filozofes Mildas Palēvičas vadītā organizācija piedāvāja “darbu virzīt idejiskās gultnēs, paceļot latviešu sievietes cilvecisko cieņu, piemēram, risināt prostitūcijas jautājumu, ko sankcionē autoritārā valdība, neskatoties uz to, ka atklātie nami Latvijā ir aizliegti”.³⁹ 1939. gadā biedrība sarīkoja priekšlasījumu vakaru par tematu “Sievietes gara līdzdalības nepieciešamība tautas dzīvē

un kultūrā. Senlatviskā tikuma aizmiršana. Latvju sievietes cieņas aizsargāšana”, proti, sieviešu tiesību jautājums tika pasniegts autoritārajai valdībai “tikamā mērcē”, jo senlatviskās tradīcijas nevienam nevarēja aizliegt piekopt un atjaunot.

Gan demokrātiskajā, gan arī autoritārā Latvijā, kas ir it kā ārpus monogrāfijā pieteiktā pētījumu loka, sievietes atrada iespējas piedalīties sabiedrības dzīvē un darboties Latvijas labā, taču viņu nopelni “netika celti saulītē”, kā tas notika ar vīriešu nopelniem. I. Lipša sadaļā “Ordeņi un medaļas: novērtējums”, analizējot apbalvojumu pasniegšanu starpkaru laika Latvijā, nonāk pie secinājuma: “Bija skaidrs, ka piemiņas zīmi nepiešķir visiem karavīriem, kuri dienēja kara laikā Latvijas armijā. Brieva līguma karavīriem (vismaz tad, ja tā bija sieviete) apbalvojumu atteica [...] Feldšeri vīrieti apbalvoja, bet atraidīja feldšeri sievieti, kura tajā pašā laikā un tajā pašā vietā darīja to pašu darbu, ko viņš.”⁴⁰

Valsts nelepējās ar savām sievietēm, nerakstīja par viņām vēstures grāmatās, nelika autoritārās valsts propagandas materiālos, un viņu vārdi, kas bija tik pazīstami laikabiedriem, padzisa no nācīgas atmiņas. Turklāt pašsaprotami, ka viņu vārdi netika celti no aizmirstības arī padomju okupācijas gados, lai gan daudzas no viņām bija kreisi noskaņotas, jo brīvību un dzimumu līdztiesību taču Latvijai atnesa tikai padomju tanki. Tātad nekādas priekšvēstures “buržuāziskajā Latvijā” dzimumu līdztiesībai nevarēja būt.

Inetas Lipšas vēstījums par to, kā iepriekš marginalizēta sabiedrības grupa, kas ilgi tikusi ierobežota savās tiesībās, ar mainīgiem panākumiem neatlaidīgi cīnās par savām tiesībām uz cieņu un pilntiesīgu iekļaušanos sabiedrībā, ir gandrīz ideāltipisks. Pēc grāmatas izlasīšanas paliek pēcgarša un pārdomas, ka daudzas citētās atziņas, kas tikušas paustas pirms simts gadiem, lēmuši, kas tikuši pieņemti starpkaru Latvijā,

notikumi, kas grāmatā aprakstīti, tikpat labi varētu notikt arī šodien. Tikai jāpamaina darbojošās personas un diskusiju priekšmets. Un tad vēl likumdevējs, kurš, labu

gribot, tikai nedaudz pamaina esošo kārtību un izjauc trauslo līdzsvaru, kas toreiz varēja sekmēt sieviešu virzību uz pilntiesību.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

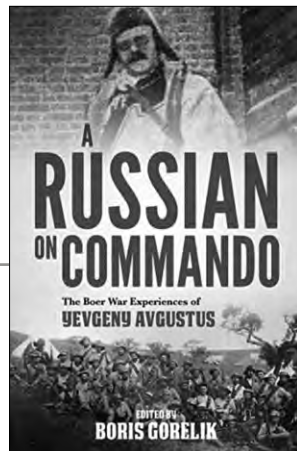
- ¹ 1918. gada 17. novembra "Latvijas Tautas Padomes politiskā platforma". In: Latvijas Tautas Padomes sēdes, Nr. 1. Rīga 1920, 6. lpp.
- ² 1919. gada 19. augusta Latvijas Tautas Padomes "Latvijas Satversmes sapulces vēlēšanu likums". In: Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rikojumu Krājums, 27.09.1919., Nr. 9. Rīga 1919, 124. lpp.
- ³ 100 Jahre Parlament und Frauenwahlrecht in Finnland. Nachrichten, 06.04.2006. Botschaft von Finnland, Berlin. Pieejams: <http://www.finnland.de/public/default.aspx?contentid=121123&nodeid=37052&contentlan=33&culture=de-DE> (skatīts 23.02.2023.).
- ⁴ 56. Auszug aus dem Urteil der I. Öffentlich-rechtlichen Abteilung vom 27. November 1990 i. S. Theresa Rohner und Mitbeteiligte gegen Kanton Appenzell I. Rh. (staatsrechtliche Beschwerde). Pieejams: https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/fr/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F116-IA-359%3Afr&lang=fr&zoom=&type=show_document (skatīts 28.02.2023.).
- ⁵ INETA LIPŠA. Grozāmo sarakstu slazdā: sieviešu politiskā vēsture Latvijā 1922–1934. Rīga 2022, 324. lpp.
- ⁶ Latvijas Satversmes Sapulces deputātu saraksts. In: Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu izvilks (1920–1922). Rīga 2006, 1102.–1107. lpp.
- ⁷ Latvijas Satversmes Sapulces stenogrammu rādītājs. Sast. HUGO KĀRKLINŠ. Rīga 1925, 142. lpp.
- ⁸ Ibidem, 100. lpp.
- ⁹ Iedzīvotāji pēc dzimuma, valstiskās piederības un pa vecuma grupām gada sākumā – Valstiskā piederība, Dzimums, Laika periods un Vecuma grupa. Latvijas oficiālās statistikas portāls. Pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRV/IRV020/table/tableViewLayout1/ (skatīts 02.03.2023.).
- ¹⁰ 13. Saeima. Statistika pēc dzimuma. Pieejams: https://titania.saeima.lv/Personal/Deputati/Saeima13_DepWeb_Public.nsf/fStatistics?readform&type=4&lang=LV&count=1000 (skatīts 01.03.2023.).
- ¹¹ Tiesa, ar grozījumiem, kas tika pieņemti pēc 1917. gada Februāra revolūcijas, ja tie bija stājušies spēkā arī Latvijas teritorijā.
- ¹² Latvijas Tautas Padomes sēdē 5. decembrī 1919. gadā pieņemtais Likums par agrāko Krievijas likumu spēkā atstāšanu Latvijā. In: Likumu un Valdības Rikojumu Krājums, 31.12.1919., Nr. 13, 170. lpp.
- ¹³ 1919. gadā Vācijā tika noteikta sieviešu politiskā pilntiesība – 1958. g. tika likvidēts "vīra galavārds" laulāto lēmumu pieņemšanā un atceltas vīra tiesības lemt par sievas došanos strādāt algotu darbu. Sk.: Die wichtigsten Etappen zur Gleichberechtigung. Auswirkungen von Artikel 3 des Grundgesetzes. In: Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg. Pieejams: <https://www.lpb-bw.de/publikationen/stadtfra/frauen4.htm> (skatīts 02.03.2023.).
- ¹⁴ ASPAZIJA. Runa Satversmes sapulces 10. decembra sēdē. In: Sociāldemokrāts, 14.12.1920., Nr. 285, 1. lpp.
- ¹⁵ LIPŠA, Grozāmo sarakstu slazdā. 17., 18. lpp.
- ¹⁶ Ibidem, 23., 24. lpp.
- ¹⁷ Svod grazhdanskikh uzakonenij gubernij Pribaltijskikh (Chast' III Svoda mestnyh uzakonenij gubernij Ostzejskikh). Petrograd 1915, s. 17, 18.

- ¹⁸ VLADIMIR BUKOVSKIJ. Svod grazhdanskijh uzakonenij gubernij Pribaltijskijh s prodolzheniem 1912–1914 g. g. i s raz”jasnenijami: v 2 tomah. Rīga 1914, s. 32.
- ¹⁹ LĪNA BIRZIŅA. Latvijas Universitātes tiesibzinātnieki. Tiesiskā doma Latvijā XX gs. Rīga 1999, 81., 82. lpp.
- ²⁰ FILIPS ŠVARCS. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga 2011, 65., 66. lpp.
- ²¹ VLADIMIRS BUKOVSKIS. Jaunā civillikodeksa izstrādāšanas darbība. In: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 01.11.1920., Nr. 2–3, 90.–96. lpp.
- ²² Likumu un Valdības Rikojumu Krājums. [B. v.] 1921.
- ²³ ŠVARCS, Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums, 79., 80. lpp.
- ²⁴ AIVARS KALNIŅŠ. Sievietes pirmās Latvijas brīvvalsts parlamentā. In: Brīvā Latvija, 29.08.1998., Nr. 33, 4. lpp.
- ²⁵ No 1921. gada līdz 1937. gadam Latvijā laulības slēgšanu, šķiršanu un neesamību regulēja 1921. gada 1. februāra “Likums par laulību” un 1922. gada 18. februāra “Likums par civiltāvokļa aktu reģistrāciju”.
- ²⁶ “24. pants. Laulāšanu izdara dzimtsarakstu nodaļas vai jebkuras konfesijas garīdznieki pēc laulājamo vēlēšanās.” Latvijas Satversmes sapulces 1921. gada 18. februāra likums “Par laulību”. In: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 01.03.1921., Nr. 1/3, 65.–74. lpp.
- ²⁷ Ibidem.
- ²⁸ 24. pants. Laulāšanu izdara dzimtsarakstu nodaļa vai jebkuras konfesijas garīdznieki pēc laulājamo vēlēšanās.
- ²⁹ Ibidem.
- ³⁰ [B. a.] Latvijas Satversmes Sapulces locekles. In: Sieviete, 15.07.1924., Nr. 5, 126. lpp.
- ³¹ No tā laika jurista skatpunkta sieviešu tiesības vai drizāk to ierobežojumi skatīti, piemēram, ELJAŠEVŠ. Sievietes zvērinātā advokatūrā. In: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 01.03.1933., Nr. 3, 49.–57. lpp.
- ³² “Pamatodamās uz likuma par apdrošināšanu nelaimes un arodu slimību gadījumos 6. un 23. pantu, Tautas labklājības ministrija līdz 1934. g. 31. decembrim nosaka sekojošu vienkārša darba strādnieka vidējo dienas algu, kura ņemama par pamatu pensiju aprēķināšanai tad, ja cietušais strādājis bez algas vai pēdējā bijusi mazāka par šajā rikojumā noteikto:
- 1) strādniekam – Ls 2,40 dienā vai Ls 60, – mēnesī;
 - 2) strādniecēm un abu dzimumu pusaudžiem no pilniem 16 līdz 18 gadiem Ls 1,60 dienā vai Ls 40, mēnesī [...]”
- ³³ LIPŠA, Grozāmo sarakstu slazdā. 324. lpp.
- ³⁴ Ibidem, 304. lpp.
- ³⁵ Ibidem.
- ³⁶ Ibidem, 61. lpp.
- ³⁷ ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas notariāts 1889–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Rīga 2013, 53. lpp.
- ³⁸ Ibidem.
- ³⁹ LIPŠA, Grozāmo sarakstu slazdā. 290. lpp.
- ⁴⁰ Ibidem, 300. lpp.

Latvietis Dienvidāfrikā

Recenzija par grāmatu: Gorelik Boris (ed.).
A Russian on Commando. The Boer War Experiences
of Yevgeny Avgustus. Johannesburg-Cape Town-London
2022. 270 p.
ISBN 978-1-7761-9136-9

Ēriks Jēkabsons, *Dr. hist.*

Dienvidāfrikas Republikā izdota Krievijas Zinātņu akadēmijas Āfrikas institūta Āfrikas Dienvidu izpētes centra vecākā zinātniskā līdzstrādnieka Borisa Goreļika darbs par Krievijas armijas virsnieka Jevgeņija Avgustusa darbību šajā Āfrikas reģionā pašā 20. gadsimta sākumā – Angļu-būru kara laikā. Grāmatas sastādītājs ir vairāku darbu autors (tajā skaitā angļu valodā) par Krievijas sakariem ar Dienvidāfriku pagātnē un neapšaubāmi viens no ievērojamākajiem savas jomas pārstāvjiem Krievijas zinātnē, kā arī Rietumu zinātnes pasaulē vispārīgi atzītiem Krievijas vēsturniekiem.

Augstvērtīgā izdevuma galvenais varonis un publicēto atmiņu autors ir viens no cilvēkiem vēsturē, kurš savā darbības jomā kļuvis plaši pazīstams, taču dažādu apstākļu dēļ nav bijusi zināma vai pilnīgi aizmirsta viņa saikne ar Latviju. Šajā gadījumā tā ir vistiešākā, jo J. Avgustuss pēc izcelsmes bija latvietis.

1899.–1902. gadā Dienvidāfrikā norisinājās t. s. “2. Angļu-būru karš”, kurā britu impērija ne bez grūtībām sakāva vietējo būru republiku – Transvālas un Oranjes – spēkus. Formālais kara iemesls bija britu neapmierinātība, ka sakarā ar zelta atradņu atklāšanu Transvālā iebraukušie angļi nebaudīja vēlēšanu tiesības, bet patiesais iemesls bija apdraudētas angļu kompāniju intereses. Lielbritānijas valdība pieprasīja britu un būru (holandiešu iecelotāju pēctēči) tiesību vienādošanu, savukārt Transvālas valdība – atvilkt britu spēkus. Sekoja uzbrukums, pilnīgi pārsteidzot britus, kuri sākotnēji nenovērtēja pretinieku, un 1899. gada ziemas sākumā britu spēki tika sakauti. Pēc tam 1900. gada sākumā ieradās angļu papildspēki un pusgada laikā sakāva būrus un būru vienības ciņu turpināja ar partizānu kara metodēm. Atbildot uz to, briti realizēja izdedzinātas zemes taktiku un teroru pret iedzīvotājiem. 1902. gada maijā britiem izdevās uzvarēt,

taču viņi bija spiesti garantēt būriem zināmas tiesības (arī tiesības lietot būru valodu). Karš izraisīja pasaulē noskaņojumu, kas bija vērsti pret Britu impēriju, turklāt daudzajiem impērijas konkurentiem un ienaidniekiem radās iegansts, lai mēģinātu mazināt impērijas varenību. Pie tādiem piederēja arī Vācijas ķeizars un Krievijas cars. Anglijas karaļa brālēns – Krievijas cars Nikolajs II – kara sākumā pat koncentrēja karaspēku pie britu kontrolētās Afganistānas un Indijas robežām, kas britus neiespaidoja, un tieši iesaistīties karadarbībā Krievija neiedrošinājās. Galu galā neoficiāli tika atļauts doties uz Āfriku krievu brīvprātīgajiem virsniekiem (oficiāli viņi tika uz laiku ieskaitīti rezervē, kas ļāva apgalvot, ka brīvprātīgie dodas ceļā bez valsts ziņas), mediķiem un žēlsirdīgajām māsām. Kopumā būru pusē cīnījās apmēram 2500 ārvalstu (Holandes, Francijas, Īrijas, ASV, Vācijas, Zviedrijas u. c. zemju) brīvprātīgo, arī 225 Krievijas pavalstnieki. Un starp viņiem viens no ievērojamākajiem bija Jevgeņijs Avgustuss. 1902. gadā Varšavā viņš izdeva atmiņu grāmatu par gaitām šī kara laikā (Vospominanija uchastnika anglo-burskoj vojny), kas kļuva par bestselleru.

19. gadsimta otrajā pusē, atšķirībā no iepriekšējā perioda, latviešu lauku iedzīvotāji daudzos gadījumos bieži mainīja dzīvesvietas, turklāt arī lielos attālumos un pat visas impērijas robežās. Pie tam daudziem ilgstoši saglabājās formālā kārtas piederība pie zemniekiem, kuri cēlušies no konkrēta izcelsmes pagasta. Arī Jevgeņija Avgutusa (pieņemtais vārds, pārejot no luterticības pareizticībā) tēvs Kristaps Kārļa dēls Augusts kā zemes nomnieks bija pārcēlies no Embūtas pagasta uz Bātes pagastu Kurzemē, tur 1853. gadā apprecējies ar krodzinieka meitu Līnu Minu Mileri. Bātes pagastā ģimenē piedzima vismaz divi bērni, pēc tam tā pārcēlusies uz Jelgavu, kur pārim piedzima vēl vairāki bērni (pēdējais – 1868. gadā), taču vēlāk ģimene acīmredzot tēva darba vietas maiņas

dēļ atkal pārcēlusies no Jelgavas uz citu, pagaidām nenoskaidrotu dzīvesvietu, līdz 1876. gadā parādījusies Daugavpilī (tajā piedzimis nākamais dēls), kur tēvs strādāja jau par dzelzceļa kravu pārvaldājumu pārzini. Diemžēl tieši Jevgeņijs dzimis starplaikā, tāpēc pagaidām nav zināms viņa oriģinālais personvārds. Taču viņa brāļi un māsas, kuri dzīvoja Daugavpilī, vēl starpkaru periodā dokumentos norādīja savu piederību Bātes pagastam.¹

J. Avgustuss dzimis 1874. gada 17. decembrī (pēc jaunā stila), Daugavpilī mācījās pilsētas reālskolā un beidza piecas klases, 1892. gada pavasarī iestājās karadienestā 97. kājnieku pulkā turpat Daugavpilī, bet 1894. gadā – Viļņas kājnieku junkurskolā, izlēmis kļūt par virsnieku. Mācības padevās labi, bet dažas dienas pirms mācību beigšanas – 1896. gada augustā – viņš pārgāja pareizticībā junkurskolas draudzes baznīcā (ieraksti diemžēl nav saglabājušies), pieņemot vārdu “Jevgeņijs” (nav izdevies noskaidrot viņa dzimto jeb latvisko vārdu, jo nav zināma precīza dzimšanas vieta).

Beidzis junkurskolu un kā podpraporščiks nosūtīts uz 97. kājnieku pulku Daugavpilī, 1896. gada novembrī paaugstināts pirmajā kadra virsnieka dienesta pakāpē – par podporučiku, pārvietojot uz 190. Belgorajas rezerves kājnieku pulku Varšavā (1898. gada janvārī tas pārdēvēts par 189. Belgorajas rezerves kājnieku pulku). 1900. gada februāra sākumā tika ieskaitīts armijas rezervē un devās uz Dienvidāfriku, kur iestājās būru karaspēkā. Sešus mēnešus piedalījās kaujās (pie Strombergas, Pītershilles, Leidismitas ielenkumā), saskaņā ar dienesta biedru liecībām izcēlies ar drosmi un uzņēmību. Tika ievainots un par kaujas nopelniem paaugstināts par leitnantu. Kritot Pretorijai, nokļuva britu gūstā, no kura drīz tika atlaists ar Krievijas militārā atašeja starpniecību un atgriezās Krievijā.

Pēc atgriešanās no Āfrikas 1901. gada februārī Avgustuss atkal tika ieskaitīts

armijā – 192. Varvas rezerves kājnieku pulkā pie Varšavas, dienesta sarakstā attiecīgajā ailē gan atstājot oficiālo ierakstu “kaujās nav piedalījies”. Turklāt šajā laikā viņš dokumentos bija nomainījis arī tēva vārdu (no Hristofora jeb Kristapa dēla uz Fjodora dēlu). Varšavā J. Avgustuss irēja istabiņu kopā ar latvieti, vēlāko Latvijas armijas ģenerāli Kārli Gopperu, ar kuru kopā bija beidzis junkurskolu, turklāt Goppera ģimenes locekļi pat tika iesaistīti taureņu un vaboļu ķeršanā Avgustusa kolekcijai. Pēc pilsoņu kara K. Goppers, atgriežoties Latvijā, atveda Avgustusa grāmatas eksemplāru, vēlāk dēlam stāstot, ka grāmatas aizņēmušas viņa istabā Varšavā veselu kaktu un ka viņš pēc J. Avgustusa aizbraukšanas bija spiests maksāt spiestuves rēķina atlikumu.

1901. gada augustā J. Avgustuss Pēterburgā apmeklēja Galvenā štāba Austrumu valodu kursus, taču 1903. gada vasarā neizdevās nokārtot pārejas eksāmenu un bija jāatgriežas karaspēka daļā. Kara laikā ar Japānu 1905. gada pavasarī J. Avgustusu nosūtīja uz 30. Austrumsibīrijas strēlnieku pulku Vladivostokā, 1906. gada vasarā pulku pārvietoja uz Krasnojarsku, 1909.–1910. gadā viņš bija komandējumā Mongolijā un citur. Turklāt viņš turpināja publicista karjeru militārajā presē, detalizēti aprakstot Mongolijā pieredzēto, kā arī miera laika dienestu Krasnojarskas garnizonā, tādējādi atkārtoti ierakstot savu vārdu Krievijas armijas vēsturē. 1914. gadā, sākoties pasaules karam, Sibīrijas strēlnieku pulki tika nosūtīti uz Krievijas Rietumu fronti un iesaistīti kaujās. Jau kara pirmajos mēnešos ļoti daudzi virsnieki krita vai nokļuva gūstā. 1914. gada oktobrī kaujās Polijā pret Vācijas armiju traģiski krita arī štābkapteinis Jevgeņijs Avgustuss.

Jaunizdotās grāmatas sastādītājs publicē spilgtās J. Avgustusa atmiņas (3.–221. lpp.), kas papildinātas ar tekstā lietoto terminu skaidrojumiem un informāciju par minētajām personām. Tajās izmantota gan

1902. gadā Varšavā izdotā J. Avgustusa atmiņu grāmata, gan arī Krievijas militārajā presē publicētās viņa korespondences par darbību saistībā ar ceļojumu uz Dienvidāfriku un par kara gaitām tur. Tās tiešām ir unikāla liecība ne vien par kara norisēm, dažādas nācijas pārstāvošo dalībnieku varonību, bet arī par ciņas nežēlību, turklāt J. Avgustusa tēlainie norišu un notikumu apraksti skaidri apliecina arī viņa literārās dotības.² Atmiņas ievada samērā plašs sastādītāja Borisa Goreļika priekšvārds (X–XXXI lpp.) par krievu piedalīšanos karā Dienvidāfrikā un J. Avgustusa izcelsmi un personības izaugsmi, cita starpā, pirmo reizi krievu historiogrāfijā pareizi norādot viņa latvisko tautību, jo līdz šim tajā dominējis viedoklis, ka pēc izcelsmes virsnieks, kas piederējis pie Kurzemes guberņas zemniecības, bijis vācietis vai lietuvietis (acīmredzot ņemot vērā uzvārda galotni). Minēto sastādītājam ļāva konstatēt korekti izmantotie recenzijas autora darbi un personiskas konsultācijas korespondencē.

Savukārt pēc atmiņu daļas publicētā sadaļa veltīta hronoloģiski tajās neskartajām norisēm (atmiņas pēkšņi apraujas, turklāt paliek atklāts jautājums par to, ka, iespējams, daļa J. Avgustusa atmiņu nav atrasta vai gājusi bojā), kā arī J. Avgustusa gaitām pēc atgriešanās no Āfrikas (222.–252. lpp.). Detalizēti aplūkots viņa dienests armijā Varšavā, Pēterburgā, Tālajos Austrumos un Sibīrijā (ieskaitot piedalīšanos izlūkošanas ekspedīcijās Mongolijā u. c.), kā arī piedalīšanās kaujās Pirmā pasaules kara laikā līdz pat traģiskajai bojāejai frontē durkļu uzbrukumā pie Augustovas Polijā. Izmantota arī grāmata, kas izdota Latvijā 2022. gadā un veltīta ģenerālim Kārlim Gopperam,³ pieminot abu draudzību Varšavā (vienīgi kļūdaini norādīts, ka K. Gopperam mājās Avgustusa grāmatu sāņņ atradušies jau pēc atgriešanās Latvijā pēc pilsoņu kara, kaut arī, saprotams, Goppera dēls atcerējās tēva stāstīto par sāņņiem Varšavas dzīvokli gadsimta sākumā).

Skaidrs, ka pēc personiskajām īpašībām J. Avgustuss bija drosmīgs, pat pārgalvīgs un diezgan izteikti tendēts uz piedzīvoju-
mu meklēšanu, aplūkojamajā laikā un visā darbībā cariskās Krievijas patriots, kam rūp savas virsnieka karjeras attīstība (jā-
domā, tieši šis iemesls, līdzīgi kā samērā nedaudzajos citos latviešu tautības virsnie-
ku gadījumos, bija galvenais iemesls, lai pārietu pareizticībā, turklāt tieši junkur-
skolas nobeigšanas dienās Viļņā). Minētais patriotisms aplūkojamajā periodā ir samērā
likumsakarīgs un novērojams lielākajā daļā latviešu tautības virsnieku. Turklāt visa
viņa bērnība un agrā jaunība bija pagājusi krieviskajā Daugavpilī – gandrīz pilnīgā
vai pat pilnīgā atrautībā no latviskās vides skolā un pilsētā kopumā (cita starpā mi-
nētais apstāklis varēja iespaidot viņa labās krievu valodas zināšanas armijā un tās
tēlainība, aprakstot redzēto koresponden-
cēs un atmiņās). Tomēr, kā būtu rīkojies un domājis J. Avgustuss, ja būtu darbojies

1917.–1920. gadā, atliek tikai minēt, jo viņš, līdzīgi simtiem citu latviešu tautības virsnieku, krita jau pasaules kara pirmajos mēnešos. Turklāt viņš bija apveltīts arī ar zināmu literāru talantu un vēlēšanos to iz-
likt uz papīra. Tas arī izceļ viņu, kaut ar noteiktu novēlošanos, kā nozīmīga vēstures avota autoru.

Jākonstatē, ka Borisa Goreļika sastādī-
tajam un izdošanai sagatavotajam zinātnis-
ki kvalitatīvajam darbam angļu valodā ir nozīme ne vien Krievijas, Dienvidāfrikas,
citu Angļu-būru kara norisēs ieinteresēto lielvalstu un dažādu zemju brīvprātīgo pār-
stāvēto valstu, bet arī zināmā mērā Latvijas vēsturē – arī kā apliecinājumam mūsu nāci-
jas sarežģītajai pagātnei 19. gadsimta bei-
gās un 20. gadsimta sākumā. Kārtējo reizi apliecinot, pirmkārt, ka jebkuras, bet īpaši
nelielas valsts vēsture nav skatāma izolē-
ti, otrkārt, ka vēl ļoti daudz savā vēsturē
nezinām un atklājumi var būt negaidīti un pārsteidzoši.

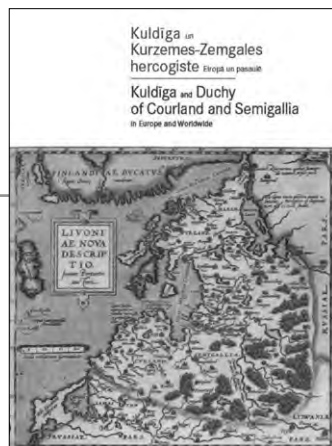
ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Sk.: Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 235. f., 6. apr., 1121. l., 109. lp.; 630. f., 1. apr., 59.a l., 384. lp., u. c.
- ² Atmiņu fragmentus tulkojumā latviski sk.: ĒRIKS JĒKABSONS. Latviešu virsnieki Krievijas impērijas armijā. 19. gadsimta otrā puse – 1914. gads. Rīga 2022, 158.–162. lpp.
- ³ MIKĒLIS GOPPERS (sast.). Ģenerālis Kārlis Goppers. 140 viņa laikabiedru stāsti ap septiņiem uguns kuriem. Stokholma un Rīga 2022.

Pilsēta un vienradzis

Recenzija par grāmatu: Kuldīga un Kurzemes–Zemgales hercogiste Eiropā un pasaulē. Kuldīga 2022. 328 lpp. ISBN 978-9934-8991-3-3

Mārtiņš Mintaurš, *Dr. hist.*

Pilsētu vēsturei Latvijas historiogrāfijā nav paveicies. Atskatoties uz pirmajiem novadpētnieciskajiem¹ un statistiski kompilatīvajiem mēģinājumiem² iezīmēt urbānās vēstures tematiku mūsdienu Latvijas teritorijā kopš viduslaikiem, redzam, ka 21. gadsimta sākumā neesam tikuši daudz tālāk par šo sākotnējo uzdevumu. It kā gluži par spīti Latvijas Valsts vēstures arhīva sistemātiskajam darbam pilsētu vēstures avotu publicēšanā,³ ārpus Rīgas vienīgi Liepāja var lepoties ar profesionālu vēsturnieku radītiem pētījumiem, kuros aplūkoti pilsētas pārvaldes, sociālās, ekonomiskās un kultūras dzīves attīstības jautājumi.⁴ Mainoties vēstures zinātnes infrastruktūrai Latvijā un zinātnes finansēšanas sistēmai kopumā iestrēgstot caurmērā trīs gadus ilgstošo izpētes projektu formātā, šajā jomā nav sagaidāmas būtiskas izmaiņas. Tikmēr Latvijas pilsētu vēsture jau ierasti mīt mākslas un arhitektūras vēstures paspārnē (un arī šeit Liepāja un Kurzeme ir bijušas pirmās⁵), un šķiet, ka tur tā arī paliks. Protams, mākslas vēsture mūsdienās sen ir pārkāpusi savulaik noteiktās disciplīnas robežas, kas koncentrējas uz tēlotājas mākslas un būvmākslas objektu stilistisko analīzi un/vai to radītāju biogrāfijām – visplašākā vēsturiskā konteksta apguve šeit zeļ un plaukst, atklājot interesantas sakarības, ietekmes un attīstības trajektorijas, kas saista mākslas vēsturi ar dažādām cilvēka dzīves nozarēm. Tiesa, kaut kādu mierinājumu nākotnes izredzēm pilsētu vēstures pētniecības jomā var sniegt atskārta par starpdisciplinārās pieejas piedāvātajām iespējām, kas gan bieži tiek piesauktas, taču daudz retāk ir sastopami pārliecinoši un kvalitatīvi tās apliecinājumi akadēmiskajos tekstos.

Rezignētā noskaņā ieturētais ievads nepieciešams, lai jau sākumā izceltu tās īpašības, kas padara recenzējamo grāmatu patikami atšķirīgu šobrīd visai panikušajā Latvijas urbānās historiogrāfijas ainavā.

2020. gada septembrī notikušās starptautiskās zinātniskās konferences “Kurzemes un Zemgales hercogistes laiks – unikāls periods pasaules vēsturē” rakstu krājums, ko sastādījusi konferences organizatore, Kuldīgas novada muzeja Krājuma un pētniecības nodaļas vadītāja vēsturniece Inna Rozentāle, ietver sešpadsmit autoru pētījumus, kas iedalīti trijos tematiskajos blokos. Pētījumu autori pārstāv universitātes un citas zinātniskās pētniecības institūcijas Latvijā, Lietuvā, Igaunijā un Polijā, piedāvājot dažādas skatījuma perspektīvas uz Kuldīgas vēsturi no pilsētas pirmsākumiem Livonijā līdz pat mūsdienām. Atbilstoši grāmatas struktūrai aplūkosim tās saturu, lai gan viena no šī krājuma veiksme ir tieši dažādo pētījumu tēmu savstarpēji papildinošā iedarbība, lasītājam izvēloties vai nu atsevišķu rakstu iepazīšanu, vai secīgu visas grāmatas apguvi, pārejot no vienas tematiskās sadaļas pie citas. Krājuma satura daudzveidība turklāt dod iespēju recenzentam patvaļīgi izvēlēties tos rakstus, kuru nozīme subjektīvi šķiet vairāk izceļama.

Pirmajā sadaļā, kuras nosaukums “Kuldīga un Kurzemes–Zemgales hercogiste Eiropas un pasaules kontekstā” ir vistuvāk arī konferences nosaukumam, apkopoti septiņu autoru raksti, kas veltīti galvenokārt politiskās un militārās vēstures notikumiem. Vēsturniece Mārite Jakovļeva pazīstama kā pieredzes bagātākā Kurzemes un Zemgales hercogistes vēstures speciāliste Latvijā, un tieši to vēlreiz apstiprina krājumā publicētais raksts “Kuldīgas pils kā Kurzemes hercogu rezidence” (22.–59. lpp.). Šeit sastopamies ar vēstures zinātni tās pilnskanīgumā, raksta autorei lieliski parādot, kā materiāla objekta tapšana un lietošana savijas ar laikmeta kontekstu, tā politiskajiem, ekonomiskajiem un pat psiholoģiskajiem aspektiem, kas saistīti ar pils iemītnieku raksturu, viņu rīcības motīviem un sekām. Vienlīdz labi šis pētījums attiecas kā uz hercogistes politiskās un sociālās vēstures tēmām, tā arī uz

kultūras mantojumam veltītajiem rakstiem, kas apkopoti grāmatas trešajā daļā, tādējādi krājuma struktūrā veidojas jēgpilna saikne starp minētajiem tematiskajiem blokiem. Dinastiskajam faktoram hercogistes vēsturē savos pētījumos pievēršas Almuta Būsa (60.–87. lpp.) un Raimonda Ragauskiena (88.–101. lpp.), ne tikai atgādinot par tā nozīmi Eiropā agro jauno laiku periodā kopumā, bet arī parādot to, kā dinastiju politika “integrēja” Kurzemes un Zemgales hercogisti kontinenta starptautisko attiecību sistēmā.

Līdz ar to šie raksti tematiski ievada nākamā loku krājuma pirmajā sadaļā, un tas attiecas uz hercogistes militāro vēsturi, kā arī starptautiskās situācijas kolizijām, kuras 17. un 18. gadsimtā izšķiroši ietekmēja valsts ģeopolitisko trajektoriju: mainoties spēku samēram Centrāleiropā un Austrumeiropā, Polijas–Lietuvas, Zviedrijas un Krievijas savstarpējā konkurence prasīja ārkārtīgu diplomātisko prasmi un arī veiksmi, lai saglabātu kaut vai daļēju rīcības brīvību. Hercogistei, pārdzīvojot atkārtotu kaimiņvalstu intervenci un nemitīgi mēģinot līdzsvarot dažādu politisko “aizbildņu” spiedienu, izdevās šo uzdevumu izpildīt līdz pat 1795. gadam, kad tika pabeigta tās inkorporācija Krievijas impērijā. Kā grāmatas ievadvārdos atzīmē Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes profesore Valda Kļava, hercogistes “*rašānās bija reģiona monarhiju sāncensības rezultāts, tās pastāvēšana bija atkarīga no kaimiņu monarhiju spēku samēra [...] Hercogistes mūžs bija diezgan īss, taču spilgts*” (17.–18. lpp.). Kopumā rakstu krājuma pirmā tematiskā daļa piedāvā lasītājam daudzslāņainu Kurzemes un Zemgales hercogistes vēstures šķērsriezumu, kur līdzās politiskajām un militārajām norisēm aplūkoti arī tās valstiski tiesiskā statusa jautājumi un attiecības ar Nīderlandes Republiku, tās lielāko saimniecisko konkurenti 17. gadsimtā. Hercogistes “koloniālā pagātne” šeit izvērtēta lietišķi un

bez liekulīga emocionāla sakāpinājuma, kas citkārt sastopams tīmekļa diskusijās par šo tēmu. Pagātni izmainīt nav iespējams, tāpēc labākais, ko varam darīt šodien, ir godīgi izvērtēt vēsturiskās situācijas cēloņus, atstājot kā pozitīvo, tā negatīvo mītu veidošanu tiem, kuri par pagātni arī bez vēsturnieka izglītības visu zina labāk.

Grāmatas otrajā daļā “Intelektuālā dzīve Kurzemes–Zemgales hercogistē” nokļūstam vēl vienā izpētes teritorijā, kas Latvijas vēstures zinātnē ir tikai daļēji apgūta. Triju autoru – literāturzinātnieku Viestura Zandera, Paula Daijas (Latvijas Nacionālā bibliotēka) un Simonas Sofijas Valkes (LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts) – pētījumos intelektuālā vēsture atspoguļojas grāmatniecības un preses vēstures tēmās. Šāda pieeja sekmīgi tiek izmantota ārzemēs,⁶ jo literārās kultūras attīstība nav atdalāma no idejām, kas noteiktā brīdī ietekmējušas intelektuāli aktīvāko sabiedrības daļu, tāpēc pie šīs rakstu krājuma daļas vērts pakavēties ilgāk. Labi saprotamu iemeslu dēļ imperiālisma konteksts šajā grāmatā ir sastopams vairākkārt, jo agro jauno laiku periods ir tā dzimšanas laiks un arī intelektuālās vēstures joma nav izņēmums. Viestura Zandera darbs “Kurzemes un Zemgales hercogu Ketleru dinastijas un viņa laikabiedru bibliotēka un tās liktenis” (156.–171. lpp.) pievēršas ne vien grāmatu kolekciju veidošanas vēsturei hercogistē, bet arī tam, kā un kādēļ šāda kolekcija kļūst par kara laupījumu. Atbilde meklējama apstākļi, ka grāmatas, līdzīgi arhivālijām,⁷ ir intelektuālais resurss, kura ekonomiskā, politiskā un simboliskā vērtība vienmēr ir bijusi labi zināma. Savdabīgs paradokss redzams tajā, ka arhīvu materiālus parasti aizveda sev līdzī tie, kuri atkāpās no Latvijas teritorijas, bet bibliotēku krājumus kā trofejas pārvietoja uz kārtējo metropoli pēc tam, kad zviedru vai krievu kronim tikko bija pievienotas jaunas zemes. Bibliotēku kolekciju pārvietošana iekarojumu

aizsegā nodrošināja uzvarētāju pusei piekļuvi informācijai, bez kuras nebija iespējama izglītības sistēmas attīstība, savukārt retu manuskriptu un seniespiedumu iegūšana īpašumā ne tikai veidoja privātkolekcijas vai universitātes bibliotēkas prestižu, bet arī ietekmēja valsts statusu.

Paula Daijas pētījums “Tautas apgaismības grāmatniecība Kurzemes un Zemgales hercogistē 18. gadsimtā” (172.–191. lpp.) atklāj latviešu laicīgās literatūras tapšanas sākotni starptautiski nozīmīgajā tautas apgaismības kustībā. Bieži ir dzirdēts jautājums: kas gan lika vācu izcelsmes mācītājiem, no kuriem daži tikai samērā neseni bija ienākuši uz pastāvīgu dzīvi Kurzemē vai Vidzemē, tik sirsnīgi un reizēm arī pašaieliedzīgi nodarboties ar latviešu valodas izpēti, veicināt tolaik vēl dzimtbūšanā esošās patiešām “zemnieku tautas” literatūras, preses un rakstītā vārda kultūras veidošanu? Raksta autors sniedz pārliecinošu un detalizētu atbildi, attēlojot latviešu grāmatniecības rašanos un tās attīstības mehānismu, kas ietvēra tekstu autorus un tulkotājus vai lokalizētājus, to izdevējus, izplatītājus un lasītājus vienā kopīgā grāmatniecības komunikācijas ķēdē.⁸ Ļoti interesantas un zīmīgas ir šajā pētījumā lasāmās laikabiedru liecības par to, kā atšķirās muižnieku un zemnieku attiecības Kurzemē un Vidzemē sadzīves un arī etniskajā aspektā (188.–189. lpp.) vēl 19. gadsimta pirmajā ceturksnī, īsi pirms dzimtbūšanas sistēmas atcelšanas. Šī tēma savukārt sasauca ar vienu no tiem pētījumu virzieniem, ko hercogistes vēsturē attīstījis Ervins Oberlenders (*Erwin Oberländer*), aplūkojot jautājumu par latviešu attieksmi pret vāciešiem – viņa pētījums atrodams Latvijas Universitātes profesora Armanda Vijupa sastādītajā rakstu izlasē,⁹ ko Ventspils muzejs laida klajā pirms diviem gadiem.

Starptautisko (Rietumeiropas) un vienlaikus arī reģionālo (Baltijas) kontekstu Kurzemes un Zemgales hercogistes grāmatniecībai tās norieta posmā, kas sakrita ar

frankofonās apgaismības publicistikas popularitātes uzplūdiem 18. gadsimta 70. gados, iezīmē Simonas Sofijas Valkes apjomīgais (196.–213. lpp.) pētījums “Franču grāmatu ziņas Kurzemes un Zemgales hercogistes laikrakstā “Mitausche Zeitung” (1775–1776)”. Tas satur interesantas ziņas par minētā laikraksta vēsturi kopumā, kā arī izmainīs priekšstatus par Kurzemes provinciālismu, ko, aizņemoties Marģera Zariņa biogrāfiskā romāna nosaukumu (romāns veltīts Garlibam Merķelim), var nosaukt par mūžīgu atrašanos “apgaismības gadsimta ēnā”. Autores apkopotie bibliogrāfiskie dati liecina, ka, iespējams, tieši sava provinciālisma apzināšanās lika *Mitausche Zeitung* veidotājiem iepazīstināt savus lasītājus ar samērā nelieliem, taču tematiski visai daudzveidīgiem franču autoru publikāciju atreferējumiem, lai gan šāda informācija radija konkurenci apgaismības literatūrai, kas publicēta vācu valodā un kas Baltijas intelektuālajiem slāņiem, protams, bija vieglāk pieejama.

Trešā tematiskā daļa “Hercogistes mantojums Kuldīgā un Kurzemē” šajā grāmatā mūs atgriež recenzijas sākumpunktā, proti, pie pilsētu vēstures un tās materiālās, pat burtiskā nozīmē “taustāmās” substances. Tai veltīti sešu autoru – arhitektu, vēsturnieku un mākslas vēsturnieku – raksti, un šo krājuma daļu patiešām var dēvēt par starpdisciplinārās pieejas apliecinājumu, jo vairāki pētījumi ietver arī arheoloģijas metožu lietojuma sniegtos rezultātus. Vairums rakstu saistīti ar Kuldīgas vēsturi; Tukuma apbūvei hercogistes pastāvēšanas laikā veltīts vēsturnieces Agritas Ozolas raksts (298.–322. lpp.). Pētījumu hronoloģija sniedzas no Kuldīgas pirmsākumiem 13. gadsimtā līdz mūsdienu situācijai.

Arhitektes Jana Jākobsone un Inta Jansone detalizēti aplūko “Liecības par Kurzemes un Zemgales hercogisti Kuldīgas arhitektūrā un pilsētībniecībā” (216.–249. lpp.). Iepazīstoties ar šo pētījumu, jāatzīst, ka

Kuldīgai ir laimējies: tās vēsturiskā kodola apbūves struktūru nav ietekmējušas plašas un destruktīvas izmaiņas, kuras varēja radīt kā industriālā laikmeta prasības, tā arī divu pasaules karu postījumi. Pat Kuldīgas pils pakāpeniskais sabrukums un izzušana no pilsētas ainavas 18. gadsimta gaitā, ko savā pētījumā aplūko arhitekts Artūrs Lapiņš (272. lpp.), šķiet esam dabiskās lietu kārtības daļa. “*Savukārt zudusi apbūve vai ielu tīkla un apbūves pārveidojumi, kas liecina par pilsētvides veidošanas idejām 20. gadsimta otrajā pusē, šodienas skatījumā arī uztveramas kā kultūrvēsturisks mantojums.*” Tā minētā raksta nobeigumā secina autore (247. lpp.). Laikā, kad tieši šī perioda apbūves liecības nereti kļūst par politiskas demagoģijas mērķi, tas ir svarīgs atgādinājums, ka mantojums nav muzeja eksponāts vai tikai pagātnes vides fragments, kas kaut kāda iemesla dēļ saglabāties līdz mūsdienām. Mantojums tiek pastāvīgi radīts un atjaunots, iekļaujot tajā ēkas un ainavas, kas vēl pirms dažiem gadiem vai paaudzēm bija vien ikdienišķa vides sastāvdaļa. Ārpus urbānās vēstures tematikas atrodas akadēmiķa Ojāra Spāriša raksts “Muiža kā ekonomisks un sociāls komplekss: Latvijas, Igaunijas un Kurzemes pieredze” (284.–297. lpp.). Autors joprojām ir uzticīgs tēmai, kuru kā viens no pirmajiem aizsāka jau pirms trīsdesmit gadiem,¹⁰ aktualizējot to, kas šajā laika posmā noticis ar muižu apbūves kompleksiem, un atgādinot dažas rūgtas, taču realitātē balstītas atziņas par to, cik iluzoras bieži ir mūsu sabiedrības cerības ar mantojuma aizsardzības iestāžu un dažu privātpašnieku pūlēm izglābt no sabrukuma visus vērtīgos arhitektūras mantojuma objektus.

Tik apjomīgā un komplicētā izdevumā, kas ietver dažādu nozaru speciālistu pētījumus, ir sastopamas arī kļūmes. Par tādu jāuzskata mikroskopiskais atsauču teksta izmērs, kas apgrūtina lasītāju. Iespējams, ka tā ir tehniska maksa par kādu citu ieguvumu – vienā grāmatā varam lasīt

visu tajā publicēto pētījumu pilnos tekstus latviešu un angļu valodā; šeit īpaši jāuzteic literāro redaktoru Ināras Stašulānes un Andras Dambergas paveiktais darbs. Izcila ir grāmatas poligrāfiskā kvalitāte.

Bet kur tad ir vienradzis, un kāds tam sakars ar pilsētu, jautās lasītājs. Vienkāršākais

ceļš, kā sastapt Kuldīgā joprojām mītošo vienradzi, ir atvērt grāmatas 19. un 263. lappusi un pēc tam doties uz pilsētu. Cerēsim, ka Latvijas pilsētu vēstures izpēti negaida teiksmainā vienradža liktenis un tā nepārvērtīsies skaistā leģendā – recenzējamā grāmata dod stingru pamatu šādām cerībām.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ CONSTANTIN METTIG. *Baltische Städte. Skizzen aus der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands*. Rīga 1905.
- ² KĀRLIS APINIS. *Latvijas pilsētu vēsture*. Rīga 1931; ZIEDONIS LIGERS. *Geschichte der Baltischen Städte. Von ihren Anfängen bis zum Ende des 18. Jahrhunderts*. Bern 1948.
- ³ Piemēram: VALDA KVASKOVA (zin. red.). *Ventspils rātes un tirgotāju ģildes 18. gadsimta protokoli*. Rīga 2003; VALDA KVASKOVA (zin. red.). *Kurzemes un Zemgales hercogistes pilsētu policijas nolikumi 16.–18. gadsimtā*. Rīga 2021.
- ⁴ Turklāt arī šie pētījumi pamatā attiecas uz 19. gadsimtu un 20. gadsimta sākumu, sk.: DZIDRA OZOLIŅA. *Liepājas pilsētas pašvaldība 1877–1913*. Rīga 1990, un AUSTRA MIERIŅA. *Pilsētas*. In: JĀNIS BĒRZIŅŠ (atb. red.). *Latvija 19. gadsimtā. Vēstures apceres*. Rīga 2000, 130.–156. lpp.
- ⁵ GUNĀRS JANSONS. *Kurzemes pilsētu senās koka ēkas. 17. gs. – 19. gs. vidus*. Rīga 1982; IMANTS LANCMANIS. *Liepāja no baroka līdz klasicismam*. Rīga 1983.
- ⁶ JAMES RAVEN. *What is the History of the Book?* Cambridge 2018, pp. 83–112.
- ⁷ *Latvijas teritorijā izveidojušos arhīvu dokumentu kolekciju aizvešanu uz ārzemēm, kas tika praktizēta jau kopš 17. gadsimta sākuma, tuvāk aplūkojuši GEORG JENSH. Iz istorii arkhivnogo dela v Latvii*. Rīga 1981, un TEODORS ZEIDS. *Senākie rakstītie Latvijas vēstures avoti līdz 1800. gadam*. Rīga 1992.
- ⁸ Par terminu un tā lietojumu sk.: ROBERT DARNTON. “What is the History of Books?” Revisited. In: *Modern Intellectual History*, 2007, vol. 4, Issue 3, pp. 495–508.
- ⁹ ERVĪNS OBERLENDERS. *Pētījumi Kurzemes un Zemgales hercogistes vēsturē*. Rakstu krājums. Ventspils 2021, 105.–116. lpp.
- ¹⁰ OJĀRS SPĀRĪTIS. *Muiža – materiālās kultūras aspekts*. In: *Kultūras Avīze*, 1993, Nr. 27.

Ziņas par autoriem

About Authors

Ziņas par autoriem / About Authors

Jerži Gżibovskis ir Varšavas Universitātes (Polija) Centrāleiropas un Austrumeiropas starpkultūru studiju departamenta profesors. Vairāk nekā 250 publikāciju, tai skaitā 10 grāmatu, autors. Zinātniskās intereses: Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu militārā vēsture 20. gadsimtā; Polijas un Baltkrievijas attiecības 20. gadsimtā; baltkrievu emigrācijas uz Rietumiem vēsture (pēc 1945. gada); etniskie konflikti pasaulē; Centrāleiropas un Austrumeiropas reliģiskā vēsture, īpašu uzmanību pievēršot pareizticīgo baznīcas vēsturei.

Jerzy Grzybowski is a professor at the Department of Central and East European Intercultural Studies at the University of Warsaw, Poland. An author of more than 250 publications, including 10 books. Research interests: military history of Central and Eastern European countries in the 20th century; Polish-Belarusian relations in the 20th century; history of Belarusian emigration to the West (after 1945); ethnic conflicts in the world; religious history of Central and Eastern Europe, with special focus on the history of the Orthodox Church.

Ēriks Jēkabsons (1965) ir Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes Vēstures un arheoloģijas nodaļas profesors. Vēstures doktors (LU, 1995). Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenais loceklis. 28 grāmatu (piecas no tām izdotas ārvalstīs) un 260 zinātnisku rakstu (apmēram puse no tiem publicēti 13 ārvalstīs) autors. Piedalījies 216 zinātniskās konferencēs. Latvijas Zinātnes padomes eksperts, Polijas un Rumānijas Nacionālās zinātnes padomes ārzemju eksperts, piecu Latvijas un 17 ārvalstu zinātnisko žurnālu redkolēģiju loceklis. Viesprofesors Polijas un Ukrainas universitātēs. Apbalvots ar Polijas Zelta nopelnu krustu un III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni. Zinātniskās intereses: Latvijas un reģiona politiskā un militārā vēsture 20. gadsimta pirmajā pusē.

Ēriks Jēkabsons (1965) is a professor at the Department of History and Archaeology, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia. Doctor of History (University of Latvia, 1995). A full member of the LAS. An author of 28 books (5 of these published abroad) and 260 scientific articles (about a half of them published in 13 countries), he has taken part in 216 scientific conferences, served as an expert at the Latvian Scientific Council, a foreign expert of Polish and Romanian National Scientific Councils. He is a member of editorial board of 5 Latvian and 17 foreign scientific journals, a visiting professor at universities in Poland and Ukraine. Decorated with Poland's Gold Cross of Merit. A Commander of the Order of the Three Stars. His research interests include political and military history of Latvia and the region in the first half of the 20th century.

Terēza Račka-Jejzorska (1983) ir asociētā profesore Polijas Zinātņu akadēmijas Literatūras pētījumu institūtā. Vairāku grāmatu un daudzu zinātnisku rakstu autore. Polijas Ministru prezidenta balvas (2013) un Polijas Nacionālā kultūras centra balvas (2014) laureāte par doktora disertāciju "Poļu romantiskā literatūra". Galvenās pētniecības intereses: romantisma literatūra (īpaši pievēršot uzmanību Inflantijas (Poļu Livonijas) un ukraiņu literatūrai), Poļu Livonijas kultūra un vēsture, poļu literatūra austrumu pierobežā postkoloniālo pētījumu

kontekstā, poļu-baltiešu pierobeža, krievu kultūra Baltijas valstīs, ģeopoētika: literatūra un ģeogrāfija, mākslinieciskais tulkojums.

Teresa Raçzka-Jeziorska (1983) is an associate professor at the Institute of Literary Research of the Polish Academy of Sciences. An author of several books and many scientific articles. Winner of the Polish Prime Minister's Prize (2015) and the Polish National Centre for Culture Prize (2014) for her doctoral thesis "Polish Romantic Literature". The main research interests: Romantic literature (with special consideration of Polish-Livonian and Ukrainian literature), culture and history of old Polish Livonia, Polish literature on the eastern borderland in the context of post-colonial studies, Polish-Baltic borderland, Russian culture in the Baltic states, geo-poetics: literature and geography, artistic translation.

Pāvēls A. Jezjorskis ir asociētais profesors Polijas Zinātņu akadēmijas Vēstures institūtā. Vairāku grāmatu, dokumentu krājumu un daudzu zinātnisku rakstu autors. Zinātniskās intereses: viduslaiku un agrīno jauno laiku vēsture, Prūsija, Livonija; Prūsijas un Livonijas pilsētu vēliņo viduslaiku un agro jauno laiku sociāli marginālo grupu problēmas.

Paweł A. Jeziorski is an associate professor at the Institute of History of the Polish Academy of Sciences). An author of several books, collections of documents and numerous scientific articles. Research interests: medieval and early modern history, Prussia, Livonia; problems of social marginal groups in late medieval and early modern Prussian and Livonian cities.

Anete Korbi (1989) ir Latvijas Nacionālā arhīva Dokumentu publikāciju un popularizēšanas nodaļas pētniece. Ieguvusi arheoloģijas maģistra grādu (Florences Universitāte, Itālija, 2021). Žurnāla "Latvijas Arhīvi" zinātniskā sekretāre. Zinātniskās intereses: Tuvo Austrumu arheoloģija, vēlā dzelzs laikmeta keramika.

Anete Korbi (1989) is a researcher at the Document Publication and Promotion Department of the Latvian National Archives. She holds a master's degree in archaeology (University of Florence, Italy, 2021). Scientific secretary to the journal "Latvian Archives". Research interests: archaeology of the Near East, Late Iron Age ceramics.

Mārtiņš Mintauris (1979) ir Latvijas Nacionālās bibliotēkas vadošais pētnieks, Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes Vēstures un arheoloģijas nodaļas docents. Vēstures doktors (LU, 2008), biedrības "ICOMOS Latvija" loceklis. Vienas monogrāfijas un 30 akadēmisku publikāciju autors, kopš 2015. gada piedalījies 20 starptautiska mēroga konferencēs. Publicējis pētījumus par kultūras mantojuma teoriju, arhitektūras mantojuma aizsardzības vēsturi Latvijā, kā arī par 19. un 20. gadsimta Latvijas kultūras un ideju vēstures jautājumiem.

Mārtiņš Mintauris (1979) is a senior researcher of the National Library of Latvia, an assistant professor at the Department of History and Archaeology, Faculty of History and Philosophy, University of Latvia. A doctor of history (University of Latvia, 2008). A member of association ICOMOS Latvia. An author of one monograph and 30 academic publications. He has participated in 20 international scientific conferences since 2015, conducts research and

prepares publications dedicated to the theory of cultural heritage, protection of architectural heritage in Latvia, as well as the issues of cultural and intellectual history of Latvia in the 19th and 20th century.

Sanita Osipova (1968) ir Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore. Tiesību zinātņu doktore (LU, 1998). Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekle. Vairāk nekā 150 dažādu publikāciju autore par tiesību vēsturi, konstitucionālajām tiesībām, tiesību socioloģijas jautājumiem (piemēram, tiesību efektivitāti un juridisko kultūru) un jurista ētiku. Vadījusi dažādus tiesību zinātnes projektus, kā arī darbojusies zinātniskās, akadēmiskās un profesionālās komisijās un kā pieaicināta eksperte. Starptautiskās Eiropas salīdzināmās tiesību vēstures asociācijas [ESCLH] biedre un Starptautiskās tiesību socioloģijas pētniecības komitejas (RCSL) dalībniece. Triju Zvaigžņu ordeņa komandiere, apbalvota ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Arveda Švābes vārdā nosaukto balvu Latvijas vēsturē.

Sanita Osipova (1968) is a professor at the Faculty of Law, University of Latvia. Doctor of Laws (University of Latvia, 1998). A Corresponding Member of the Latvian Academy of Sciences. An author of more than 150 publications on legal history, constitutional law, sociology of law (e.g. legal efficiency and legal culture) and legal ethics. She has led various projects in the field of law, and has served on scientific, academic and professional committees and as an invited expert. A member of the European Society for Comparative Legal History and the Research Committee on Sociology of Law. She has been awarded the Order of the Three Stars, Third Class, and the Latvian Academy of Sciences Arveds Švābe Prize in History of Latvia.

Marika Selga (1968) ir ieguvusi profesionālo maģistra grādu (LU, 1992) un sociālo zinātņu maģistra grādu (LU, 2006). Latvijas Universitātes doktorante. Izstrādā promocijas darbu par tēmu “Latvijas–ASV attiecības 20.–30. gados: ASV sūtniecības Latvijā faktors”. Zinātniskās intereses: Latvijas diplomātijas vēsture, starptautiskās attiecības starpkaru posmā, ASV ārpolitika un tās diplomātijas vēsture starpkaru posmā.

Marika Selga (1968) holds a master's degree (University of Latvia, 1992, 2006) and is a doctoral student at the University of Latvia. She works on a doctoral thesis dedicated to the relations of Latvia and the USA in the 1920s–1930s, the factor of the U.S. legation in Latvia. Her research interests include history of Latvian diplomacy, international relations in the interwar period, the U.S. foreign policy and history of its diplomacy in the interwar period.

LU Akadēmiskais apgāds
Aspazijas bulvāris 5-132, Rīga, LV-1050
www.apgads.lu.lv

Iespiests SIA "Drukātava"